

Республиканский педагогический научно-методический журнал

ЎЗДИК PEDAGOG

JURNALU

Республикалық педагогикалық ғылыми-әдістемелік

№09(58)
(2025 ж. Қыркүйек
/Сентябрь 2025 г.)

ТАРИХ ҒЫЛЫ МЫНЫҢ ЖАС ҰРПАҚ
ТӘРБИЕСІНДЕГІ МАҢЫЗЫ
Ы.Алтынсарин атындағы орта
мектебінің тарих пәні

МУҒАЛЛИМ

Марал
Садыбайқызы
Тоханова

ÚZDIK PEDAGOG

Республикалық педагогикалық ғылыми-әдістемелік журналы

«ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» республикалық педагогикалық ғылыми-әдістемелік журналының №09(58) (2025 ж. Қыркүйек) шығарылымы.
Выпуск №09(58) (Сентябрь 2025 г.) республиканского педагогического научно-методического журнала «ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY».

Басылымның кезеңділігі - айына 4 рет шығады

Периодичность издания — 4 раза в месяц.

№ KZ35VPY00080588 есепке қоюы туралы
КУӘЛІК

СВИДЕТЕЛЬСТВО
о постановке на учет № KZ35VPY00080588

Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі Ақпарат комитетінде берілген

Выдано Комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан

ТАҚЫРЫПТЫҚ БАҒЫТЫ:

білім беру саласындағы оқу-әдістемелік, ғылыми-тәжірибелік, ақпараттық-сараптамалық, педагогикалық инновациялық тәжірибелерді тарату бойынша материалдар жариялау.

ТЕМАТИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ:

публикация материалов по распространению учебно-методического, научно-практического, информационно-аналитического, педагогического инновационного опыта в области образования.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ / РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Бас редактор:/Главный редактор: Баянды Ерлан

Дүйсенбекова Б.Н. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Қарағанды медицина университеті

Дүзбаева Н.М. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор,

Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті

Қаскарбаева Б.Б. – педагог-шебер

Қасқабаяева Ф.С. – педагог-шебер

Есенова Ш.Б. – педагог-зерттеуші

Иманбек Ә.О. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі

Алшынов А.Ә. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі

Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы

Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есберген Айдын Ардақұлы

Материалдардың анықтығына авторлар жауапты болады.

Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Ответственность за достоверность материалов несут авторы. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы

«ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» педагогикалық ғылыми-әдістемелік журналының авторларға арналған ережелерімен QR-кодты сканерлеу арқылы таныса аласыз.

С правилами для авторов педагогического научно-методического журнала «ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» вы можете ознакомиться, отсканировав QR-код.

Мазмұны / Содержание

Тоханова М.С. Тарих ғылымының жас ұрпақ тәрбиесіндегі маңызы	4
Исанова М.Б. Балаларды тәрбиелеудегі ертегілердің рөлі.....	5
Жусупова Л.Б. Әлихан Бөкейханның мұрасы және оны оқушыларға насихаттаудағы қазақ тілі мұғалімдерінің рөлі	9
Шоханова А.А. Бастауыш сынып оқушыларын эссе мен әңгіме жазуға үйретудің ерекшеліктері	11
Ташимова Г.С. Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын арттырудың педагогикалық негіздері.....	13
Дүйсенғалиева А.Қ. Г.Х.Андерсен «Снежная королева».....	16
Абрашева Ж.К. Қазақ тілі сабақтарында сын тұрғысынан ойлау стратегияларын қолдану	19
Карбоз Н.Е., Карбоз Е.Е. Білім алушылар тимбилдингі: қозғалмалы ойындар, жаттығулар	24
Ахметкалиева А.А. Көркем еңбек пәнінің басқа пәндермен байланысы. STEM технологиясы ..	26
Аманбекова Ж.Х. «Экофэшн: жүнмен жұмыс арқылы оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту»	28
Ержанова М.Е. Геоэкология және геоэкономика негіздерін мектепте оқыту: тәжірибелер мен тиімді әдістер	30
Нағашыбай Ж.Е. Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру	33
Кошанова Ш.Ж. «Бастауыш сыныптарда цифрлық сауаттылықты арттыру»	35
Сағындықова Т.Т. Әдебиеттік оқу сабақтарында тапсырмалар арқылы жалпыұлттық құндылықтарды жүзеге асыру	36
Асқарбекова А.Т. Мектеп басқаруындағы инновациялар: жаңа тәсілдер мен әдістер.....	40
Касымбекова К.Т. Кванттық физиканың негіздері және оның ғылыми маңызы	42
Абдықадыров Б.З., Булгакова Н.Б. Қазақ жерінің отарлануы: себептері мен салдары	43
Кулшыманова Г.Т. Бастауыш сынып оқушыларының оқу дағдыларын қалыптастырудың тиімді әдістері.....	45
Кобикбаева Ж.Б. Өсімдік қалай дамиды?.....	46
Дүйсенбек Е., Макумова Г.К. «Математикалық сауаттылық- математикалық білім» негізінде математикалық сауаттылығын арттыру жолдары	49
Аукадиева А.К. «Мектепалды даярлық сыныбына жаңаша оқытудың әдіс-тәсілдерін тиімді пайдалану жолдары»	51
Жетписбаева С.Е. Оқушылардың эмоционалды интеллект деңгейін анықтау және дамыту жолдары.....	54
Ризақұлова Б.Н. Бастауыш сыныпта инновациялық технологияларды қолдану.....	57
Абдуова С.Ж. Көбею үдерісі және хромосома саны	60
Кабылбекова Ж.А. Бала бақшадағы ұлттық тәрбие негіздері	62
Рыскелдиева М.Д. “Тамақ өнімдерінің химиялық құрамы және денсаулыққа әсері”	64
Ожикенова Ж.Р. «Қан топтары мен резус-фактор:тәжірибелік тапсырмалар жүйесі»	67
Мамырбекова Д.А. Балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытудың маңызы	70
Дидарбекова К.А. Барлық тәрбие мен білімнің ең алғашқы баспалдағы – балабақша	73
Мадиева А.А. Формирование коммуникативной компетенции посредством работы с текстом ..	76

Тоханова Марал Садыбайқызы
 Тарих пәнінің мұғалімі, педагог-сарапшы
 "Ы.Алтынсарин атындағы орта мектебі" КММ
 Жамбыл облысы Мойынқұм ауданы Құмөзек ауылы

ТАРИХ ҒЫЛЫМЫНЫҢ ЖАС ҰРПАҚ ТӘРБИЕСІНДЕГІ МАҢЫЗЫ

Тарих – адамзат өркениетінің даму жолын танытатын, қоғамдық өзгерістердің себеп-салдарын ашатын іргелі ғылым саласы. Ол тек өткенді зерделеу құралы ғана емес, сонымен қатар жас ұрпақтың дүниетанымын қалыптастыруға, рухани құндылықтарын байытуға қызмет ететін маңызды тәрбие құралы болып табылады.

Ең алдымен, тарих ғылымы жас буынның ұлттық санасын қалыптастыруда айрықша рөл атқарады. Халықтың өткенін, мемлекет тарихын білу арқылы оқушылар өз елінің болмысын таниды, ата-баба ерлігін үлгі тұтады, Отанға деген сүйіспеншілік пен жауапкершілік сезімі артады.

Сонымен бірге, тарих пәнін оқыту азаматтық ұстаным мен патриотизмді тәрбиелеуге ықпал етеді. Тәуелсіздікке жету жолындағы күрес кезеңдерін зерделеу, тарихи тұлғалардың еңбегін бағалау – жас ұрпаққа ел мүддесін қорғаудың маңыздылығын ұғындырады.

Тарих ғылымы оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау қабілетін дамытуға да әсер етеді. Өртүрлі дереккөздермен жұмыс істеу, тарихи оқиғаларды салыстыра талдау, олардың салдарларын саралау – жауапкершілікті, әділдікті және талдау дағдысын қалыптастырады. Бұл қасиеттер келешекте саналы азамат болып қалыптасуға негіз болады.

Қазіргі білім беру жүйесінде тарих пәнін оқытудың әдістемелік маңызы артып отыр. Сабақ барысында тек фактілерді есте сақтауға емес, тарихи оқиғалардан тағылым алуға, оларды бүгінгі күннің шындығымен байланыстыра білуге көңіл бөлінуі қажет. Бұл тәсіл жас ұрпақтың бойында белсенді азаматтық ұстаным қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Сондай-ақ, тарих ғылымы – ұлттық бірегейлікті сақтаудың негізгі тетігі. Жаһандану дәуірінде түрлі мәдени ықпалдардың күшеюі жағдайында өз халқының тарихын терең меңгерген жас ұрпақ ғана рухани тұтастығын сақтап, заманауи өзгерістерге бейімделе алады. Өткенін білген буын мәдениеті мен құндылықтарын құрметтеп қана қоймай, әлемдік өркениетте өзінің орнын дұрыс айқындайды.

Бұдан бөлек, тарих ғылымы жас ұрпақты рухани-адамгершілік тұрғыдан тәрбиелеудің де қайнар көзі. Тарихи тұлғалардың өнегелі өмір жолы, ел бірлігі үшін жасаған еңбегі, әділдік пен парасаттылыққа негізделген шешімдері жас буынға үлгі болып, адамгершілік қасиеттерін дамытады.

Салыстырмалы талдау

Көрсеткіштер	Тарих ғылымының тәрбиелік ықпалы	Басқа пәндердің ықпалы
Ұлттық сана қалыптастыру	Халықтың өткені мен мәдениетін таныту арқылы ұлттық болмысты нығайтады	Негізінен логикалық ойлау мен ғылыми білім береді

Патриотизм мен азаматтық ұстаным	Елдің тәуелсіздік жолындағы күресін зерделеу арқылы отансүйгіштікке баулиды	Азаматтық тәрбиеге тікелей ықпалы аз
Сыни тұрғыдан ойлау	Тарихи деректерді салыстыру, себеп-салдар байланысын анықтау арқылы дамиды	Нақты есептерді шешу арқылы қисынды ойлауды жетілдіреді
Рухани-адамгершілік құндылықтар	Тарихи тұлғалардың өнегесі арқылы жас ұрпаққа үлгі береді	Ғылыми тәжірибелер мен заңдылықтарға негізделеді
Жаһандану жағдайындағы рөлі	Ұлттық бірегейлікті сақтауға ықпал етеді	Ғылыми-техникалық дамуға бейімдейді

Қорытындылай келе, тарих ғылымының жас ұрпақ тәрбиесіндегі орны ерекше. Ол – рухани құндылықтарды дәріптейтін, патриоттық сезімді нығайтатын, тарихи сананы қалыптастыратын әрі болашаққа бағдар беретін ғылым. Сондықтан мектептегі тарих пәнін сапалы оқыту – ұлт болашағы үшін маңызды міндеттердің бірі болып қала береді.

Исанова Мөлдір Бауржанқызы

Тәрбиеші, педагог-модератор

Шығыс Қазақстан облысы білім басқармасы Зайсан ауданы бойынша білім бөлімінің “Балдаурен” бөбекжайы КМҚК

БАЛАЛАРДЫ ТӘРБИЕЛЕУДЕГІ ЕРТЕГІЛЕРДІҢ РӨЛІ

Аңдатпа

Бұл мақалада мектепке дейінгі және бастауыш мектеп жасындағы балаларды рухани-адамгершілікке тәрбиелеу мәселесі қарастырылады. Қазіргі қоғамдағы моральдық құндылықтардың әлсіреуі мен рухани дағдарыс жағдайында халық ертегілері мен ертегі терапиясының маңыздылығы ерекше атап өтіледі. Ертегі – тек таным көзі ғана емес, сонымен қатар баланың шығармашылық қабілетін, қиялын, эмоционалдық қабылдауын, адамгершілік сана-сезімін дамытудың қуатты құралы ретінде сипатталады. Автор ертегі терапиясының әдістері мен ерекшеліктерін сипаттай отырып, халық шығармашылығының тәрбиелік әлеуетіне кеңінен тоқталады. Сонымен қатар, батырлар жыры, тұрмыстық және тәрбиелік ертегілер арқылы балалардың көркемдік-шығармашылық белсенділігін арттыру жолдары қарастырылған. Мақалада ертегі сабақтарының құрылымы, олардың баланың эмоционалды-психологиялық жайлылығына тигізетін әсері мен тілдік дамуға қосатын үлесі нақты көрсетілген.

***Кілт сөздер:** рухани-адамгершілік тәрбие, ертегі терапиясы, халық ертегілері, шығармашылық қабілет, көркемдік тәрбие, мектепке дейінгі білім, ауыз әдебиеті, батырлар жыры, бала дамуы, тәрбиелік әлеует.*

Жас ұрпақты рухани-адамгершілікке тәрбиелеу – білім беру жүйесінде қазіргі таңда өмірдің өзі алға қойған бағыт.

Ұлттың мәдени-интеллектуалдық деңгейінің құлдырауы құндылықтардың дәстүрлі рухани-адамгершілік иерархиясын жаңғыртуды талап етеді. Моральдық бағыттардың жоғалуы, ар, ұят, борыш сияқты категориялардың құнсыздануы қоғамдағы келеңсіз салдарға: әлеуметтік жетімдікке, балалар арасындағы қылмыстың артуына, қаңғыбастыққа, кәмелетке толмағандар арасындағы нашакорлыққа, оқуға деген қызығушылықтың төмендеуіне және ата-ананың жауапсыздығы мен немқұрайлылығына әкеп соқты. Қоғамымыздағы осындай келеңсіз құбылыстардың астарында руханияттың жоқтығы көрніс тапты.

Рухани-адамгершілік білім берудің жаңа технологияларын пайдалану осындай қажетті өзгерістерге жаңа серпін беріп, оларды қоғамда тезірек бекітуге көмектеседі. Мұндай технология ертегі терапиясы болып табылады.

Үш жастан алтыға дейінгі жас баланың әр нәрсені білуге ұмтылатын танымдық кезеңі екені белгілі. Біздің заманымызда баланың ақыл-ойын, жан-дүниесін тәрбиелеуге, адамгершілік-рухани дамытуға ұмтылуда, онсыз барлық жинақталған білімнің түкке тұрғысыз болуы толықтай мүмкін.

Балалардың шығармашылығы еліктеуге негізделген, ол баланың дамуының, атап айтқанда, оның көркемдік және шығармашылық қабілеттерінің маңызды факторы ретінде қызмет етеді. Мектепке дейінгі жаста баланың көркемдік-шығармашылық іс-әрекетінің негізі қаланады, ол оны жоспарлау және жүзеге асыру қабілетінің дамуында, білімі мен идеясын ұштастыра білуінде, сезімін шынайы жеткізуде көрінеді. Балаларды қазақ ауыз әдебиеті шығармаларымен таныстыруда даладағы қазақ ойындары, ертегілер, мақал-мәтелдер, жұмбақтар мен айтыстар (ақын-жыраулардың жыр мүшәйралары) қолданылады.

Демек, барлық фольклорлық жанрлардың ішінде ертегі – балалардың ең сүйікті жанры.

Ертегі терапиясы – бұл қиялдағы жағдайдың әрекеттері белсенділікке, дербестікке, шығармашылыққа, баланың өзінің эмоционалдық күйлерін реттеуге бағытталған нақты қарым-қатынаспен байланысты кешенді әрекет; бұл ертегідегі метафоралық ресурстарды пайдалана отырып, балалардың өзін-өзі тануына, өзін-өзі ұстауына, басқалармен ерекше сенімді, тығыз қарым-қатынас орнатуға мүмкіндік береді. Ертегілер болмыстың қуанышпен қабылдануын, абыройын қорғай білген адал адамның тағдырын білдіреді. Ертегі балаларды қатыгездікке бағынбауға, қиындық туындағанда берілмеуге, қиыншылықтармен батыл күресуге, оларды жеңуге үйретеді.

Жануарлар туралы ертегілердің антропоформизммен ерекшеленуі, яғни жануарларға адам сияқты ойлау, сөйлеу, әрекет ету қабілетін беру эмоционалды әсерді күшейтеді.

Балаларды халықтың мәдениетімен таныстыратын, олардың ойын, сезімін, мұратын жеткізетін, өмір туралы ой-өрісін кеңейтіп, балалардың қуанышына бөлейтін - ертегі. Ертегінің жарқын, нақты тілі тыңдаушылардың сөздік қорын байытады. Жұмыс тәжірибесінде ертегілер балаға мұғалімнің мәнерлеп оқуы немесе әңгімелеуі, сонымен қатар оқушылар қатысатын сахналық қойылымдар ұйымдастыру арқылы бейнеленген кейіпкерлерге эмоционалдық түрленуіне кең мүмкіндік алады.

«Ауызша мәдениетті қабылдау ұжымдық сипатқа ие және ұжымдыққа психологиялық және эстетикалық серпін береді. Ауыз әдебиеті – адамдарды біріктірудің, олардың көңіл-күй бірлігін қамтамасыз ететін неғұрлым тиімді құрал, бытыраңқылықты жеңудің, әрбір адамның рухани дүниесін дара оқшаулаудың құралы». Ол жоғары көңіл-күйді, жағымды көзқарасты, шабыт пен шығармашылық белсенділікке табиғи қажеттілікті алуға ықпал етеді.

Оқушылардың көркемдік-шығармашылық іс-әрекетін халық ертегілері арқылы дамыту – оқушылардың шығармашылық әлеуетін өзектендірудің ең жақсы тәсілі, дүниені көркемдік-бейнелі түрде тану негізі мен әдісі. Балалардың көркем шығармашылығы айналадағы шындыққа жоғары назар аударудан басталып, жарқын әсерлерге, бейнелерге, тәжірибелерге, ассоциативті қиялға негізделген өз туындыларын жасау қажеттілігін тудырады.

Халық ертегілері арқылы көркемдік-шығармашылық белсенділікті дамытудың мазмұнын таңдау критерийлері: қазақ халқының дәстүрлі мәдениетіне негізделген халық педагогикасының идеялары; моральдық аспект; балалар мен оқушылардың жас ерекшеліктерін; көптеген нұсқалары бар шығармашылық сипаттағы логикалық тізбектерді толықтыру және дамыту мүмкіндігі; шығармашылықта күтпеген және стереотиптік емес ұқсастықтар мен ассоциацияларды дамыту.

Шығармашылық топтарға арналған кешенді тапсырмалар, эксперименттік оқу бағдарламалары, сабақ әзірлеу, сахналық қойылымдардың сценарийлері және т.б., яғни оқушыларды олардың шығармашылық әрекетіне ықпал ететін көркемдік және шығармашылық іс-әрекетке қосуға бағытталған оқу сабақтарын ұйымдастыруға арналған барлық дидактикалық материалдар әзірленді.

Оқушылардың көркемдік-шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін халық ертегілерінің тартымдылығы мынада:

а) ертегілерде әрбір баланың басынан өткеретін жағдайлар мен мәселелер (кедергілерді жеңу, ата-анасынан айырылу, таңдау жасау қажеттілігі);

ә) ертегінің басты кейіпкері – ұжымдық бейне, ал бала онымен оңай танылады, ертегі оқиғасына қосылады, өзін кейіпкер ретінде сезінеді;

б) ертегіде, әдетте, баланың «өмір сүруге», эмоционалды өңдеуге, «сәйкестендіруге» және шынайы өмірге көшуге мүмкіндігі бар әртүрлі жағдайларда мінез-құлықтың көптеген үлгілері бар.

Тыңдау, оқу процесінде ертегілер кейіпкерлерге эмпатия бере отырып, балалар мінез-құлық мотивтерін, сезімдерін түсінуге үйренеді, мінез-құлықтың басқа ықтимал тәсілдері туралы түсінік алады, жеке эмоцияларды көрсетуге ғана емес, сонымен қатар оларды басқа адамдардың эмоцияларымен салыстыруға мүмкіндік алады. Эмоциялар мен тәжірибелердің толықтығы балалардан оларды әңгіме, поэзия, ән айту, би, суреттер, сахнадағы ертегі кейіпкерлерінің бейнесі түрінде көрсетуді талап етеді.

Ертегі терапиясының элементтері бар сабақтар баланың жайлылығына, оның психикалық қауіпсіздігіне, мұғаліммен эмоционалды қарым-қатынас қажеттілігіне бағытталған. Мен сыныптардың әртүрлі құрылысын ұсынамын: бір жағдайда бұл ертегі ойыны болса, екіншісінде спектакль-сабақ. Мұндай сыныптардағы балалар спектакльдің көрермені де, қатысушылары да болады. Сыныптардың мұндай құрылысы балалардың тұрақты зейініне қол жеткізуге, сабақ бойы олардың қызығушылығын сақтауға мүмкіндік береді. Бұл балалар үшін, олардың психикалық және эмоционалды жағдайы тұрақсыз, жұмыс қабілеті төмен әрі жиі шаршайтын болғандықтан, өте маңызды.

Сабақтарға ертегі терапиясының элементтерін қосу әртүрлі мәселелерді шешуге көмектеседі:

- тілдің лексикалық және грамматикалық құралдарын жетілдіру;
- айтылу, қабылдау және мәнерлілік саласында сөйлеудің дыбыстық жағын жетілдіру;
- баланың әрбір сөзі мен мәлімдемесінің коммуникативтік бағыттылығы;
- диалогтік және монологтік сөйлеуді дамыту;
- көру, есту және қозғалыс анализаторларының байланысы;
- қолайлы психологиялық атмосфераны құру, баланың эмоционалды-сенсорлық саласын байыту;
- мәдениетіміздің өткені мен бүгінімен, фольклорымен таныстыру.

• руханилыққа, адамгершілікке, мейірімділікке, зейінділікке, жауапкершілікке, патриоттыққа тәрбиелеу.

Осы орайда балаларды тәрбиелеудегі батырлық жырлардың да рөлін айта кеткім келеді. «Қазақтың батырлар жырлары» көптеген ғасырлар бойы халықтар арасында монументалды поэтикалық жыр түрінде өмір сүрді, оның әуезді ырғағы прозалық шегіністермен астасып жатты.

Қазақ батырлардың рухы, олардың аңыз-әңгімелерде жырланған тектілігі, күш-қуаты мен ақыл-парасаты тірілердің көшпелі қосын мәңгілік серік етіп, киелі жер-су кеңістігін күзетіп, ұрпақтарының тыныштығын сақтайды деп киелі сенген.

Қазақтың батырлық аңыздары, «Ер Тарғын», «Алпамыс батыр», «Қобыланды батыр», «Қамбар батыр», «Ер Төстік», «Керкұла атты Кендебай», «Қайым батыр» және т.б балалардың ең сүйікті аңыздары, халықтың ұлттық нақышын, жауынгерлік рухын, ата-бабасының жерін қорғауға деген берік ниетін жеткізеді.

Тұрмыстық ертегілер басты кейіпкерлердің керемет әрекеттерімен байланысты. Оларда қарапайым адам өзінің тапқырлығымен, моральдық төзімділігімен қарсыластарынан басым түседі. Бұл ертегілер күнделікті істер мен отбасылық қарым-қатынастар туралы әңгімелейді, адам болмысының адамгершілік аспектілерінен хабардар етеді. Мұндай ертегілердің сюжетіне афоризмдерді, халық даналығын, мақал-мәтелдерді өрнектеп салуға болады. Ертегі кейіпкерлері жұмбақтарды тауып, шындықты байқампаздықпен ашады, дауларды әділ шешіп, жақсы кеңес береді, тапқырлықпен жарысады. Бұл ертегілер даналық пен ақылдың әділетсіздіктен артықшылығын көрсетеді.

Адамгершілік қарым-қатынас туралы ертегілерде бақытты өмір жолындағы кедергілерді жеңу, әділдік пен берекеге жету туралы әңгімелер жетекші орын алады. Басты кейіпкерлер батыл әрекеттер жасайды, ал қарсыластар патша мен сарбаз, бай мен кедей, саудагер мен қаңғыбас, молда мен қарапайым халық т.б. болуы мүмкін. Ертегінің оқиға желісіндегі тартымды шиеленіс сынақтардың сәтті нәтижесін, қуғынға ұшыраған адамның келеңсіз оқиғаларын баяндау арқылы жүзеге асады. Ертегілер мен нақыл сөздерде жоғары адамгершілік қасиеттер (еңбекқорлық, мейірімділік, үнемшілдік, үлкенді сыйлау, сөзге адалдық) бекітіледі. Халық даналығы әділетсіздікті, қатыгездікті, алдауды және басқа да құмарлықтарды айыптайды.

Қорытындылай келгенде, халық ертегілерінің тәрбиелік әлеуеті оқушылардың көркемдік-шығармашылық белсенділігін дамытуға барынша ықпал етеді. Мектепке дейінгі ұйымдарда ертегілер апталығын жиі өткізіп отыру және ертегімен байланысты жүргізілген жеке және ұжымдық жұмыстар, топ арасында оң көзқарас, шебер ұйымдастырылған шығармашылық орта құрып, балаларды көркемдік және шығармашылық жұмыстарға ынталандырады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Әбенова, З.Ш. Баланың шығармашылық қабілеттерін дамыту жолдары / З.Ш. Әбенова. — Алматы: Мектеп, 2020. — 112 б.
2. Бабаева, З.А. Балалар психологиясы мен педагогикасы / З.А. Бабаева, И.М. Мұқанов. — Алматы: Дарын, 2021. — 224 б.
3. Жарықбаев, Қ. Психология негіздері / Қ. Жарықбаев. — Алматы: Санат, 2018. — 256 б.
4. Қалиева, С. Қазақ халық ертегілерінің тәрбиелік мәні / С. Қалиева // Білім әлемі. — 2021. — №3. — Б. 15–19.
5. Мұқанова, К.Ж. Мектепке дейінгі балалар психологиясы / К.Ж. Мұқанова. — Астана: Ұлағат, 2019. — 148 б.
6. Оразбекова, Қ.Е. Ертегі терапиясының баланың психологиялық дамуына әсері / Қ.Е. Оразбекова // Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту. — 2020. — №4. — Б. 22–26.

Жусупова Ляйля Бажевна

Қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі

Павлодар облысының білім басқармасы, Павлодар қаласының білім беру бөлімінің
“Павлодар қаласының Әлихан Бөкейхан атындағы лицей-мектебі” КММ

ӘЛИХАН БӨКЕЙХАННЫҢ МҰРАСЫ ЖӘНЕ ОНЫ ОҚУШЫЛАРҒА НАСИХАТТАУДАҒЫ ҚАЗАҚ ТІЛІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ РӨЛІ

XX ғасырдың басы - қазақ халқының тарихи санасын оятқан, ұлттық болмысты тануға бет бұрған, жаңғыруға ұмтылған күрделі кезеңдердің бірі болды. Осы уақыттарда ел тағдырын ойлаған, ұлттың болашағына алаңдаған зиялылар шоғырының бел ортасында тұрған - Әлихан Нұрмұхамедұлы Бөкейхан. Ол - Алаш идеясының жаршысы, ұлт тағдырын сөзбен де, іспен де қорғай білген көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері, ғалым, публицист, әрі ұлт ұстазы. Әлихан Бөкейхан қалдырған мұра - қазақ халқының өткенін бағамдауға, қазіргісін саралауға және болашағын болжауға негіз болатын рухани-идеялық, саяси, мәдени құндылықтар жиынтығы.

Бүгінгі ұрпақ - сол күрделі кезеңде көтерілген ұлттық идеяның жалғастырушысы. Ал осы ұрпақты елін сүйетін, тарихын құрметтейтін, тілі мен мәдениетін қастерлейтін азамат етіп тәрбиелеу – бүгінгі білім беру жүйесінің басты міндеті. Бұл міндетті орындауда қазақ тілі мұғалімдерінің рөлі айрықша. Себебі қазақ тілі сабағы – тек тіл үйрету емес, ұлттық рухты сіңіретін, тарихи сананы қалыптастыратын, ойлау мәдениетін дамытатын кең өрісті рухани алаң.

Әлихан Бөкейханның публицистикасы мен идеяларын қазақ тілі сабақтарына енгізу арқылы оқушыларды тек сауатты жазуға емес, ұлт тағдырына бей-жай қарамайтын тұлға етіп тәрбиелеуге болады. Мұндай сабақтарда оқушылар ұлттық тарих пен мәдениетті тереңірек түсініп, тіл арқылы өз ұлтының рухани өзегіне бойлайды. Сонымен қатар, Әлихан еңбектеріндегі идеялар арқылы олар тұлғалық ұстанымын қалыптастырып, ел болашағына деген жауапкершілікті сезіне бастайды.

Бүгінгі таңда білім беру мазмұны жаңарып, құндылықтар жүйесі алдыңғы орынға шыққан тұста, мектеп мұғалімінің, әсіресе қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімінің, тек тіл үйретуші ғана емес, ұлттық тәрбие беруші, тарихи сана қалыптастырушы, мәдени мұра жеткізуші екендігі айқын сезіле бастады. Осы тұрғыдан келгенде, Әлихан Бөкейханның өмірі мен еңбегі – әрбір қазақ тілі сабағы үшін мазмұндық әрі тәрбиелік негіз бола алады.

Қазақ тілі пәнінің мазмұнына тұлғалық және ұлттық құндылықтарды кіріктіру - оқытудың тәрбиелік мүмкіндіктерін кеңейтеді. Әлихан Бөкейханның публицистикалық, ғылыми, саяси еңбектері мен ұстанымдарын тіл сабағына кіріктіру арқылы оқушылар тіл заңдылықтарын меңгеріп қана қоймайды, сонымен қатар:

- Ұлт тарихына терең бойлайды;
- Тұлғалық жауапкершілікті сезінеді;
- Ұлт тағдырына бей-жай қарамауға тәрбиеленеді;
- Сөйлеу мәдениеті, ойлау дағдысы дамиды.

Сабақ барысында қолдануға болатын әдістемелік тәсілдер

Мәтінмен жұмыс (публицистикалық стильде)

Мақала үзіндісімен танысу: Әлихан Бөкейханның «Ұлтты сүю», «Қазақ қалай ел болады?» сияқты мақалаларынан үзінді ұсынылады.

Сөздік жұмысы: Көне немесе сирек кездесетін сөздерді түсіндіру.

Талқылау: Мәтіндегі негізгі ой, автор позициясы, тарихи кезеңмен байланысын анықтау.

Салыстыру: Мәтіндегі көтерілген мәселенің қазіргі күнмен үндестігін талқылау.

Эссе, пікір жазу

✓ «Әлихан Бөкейхан кім үшін тұлға?»,

✓ «Бүгінгі таңда ұлтқа қызмет ету нені білдіреді?»

✓ «Менің көзқарасымдағы Алаш идеясы» сияқты тақырыптарда оқушылар өз ойын жазбаша жеткізеді.

Бұл – тіл мәдениетін дамытумен қатар, сыни ойлау мен азаматтық позицияны қалыптастырады.

Рөлдік ойындар мен дебаттар

✓ «Алаш қайраткерлері мен бүгінгі қоғам: ортақ мақсат пен айырмашылық»

✓ «Ұлтты сүю – нақты әрекет пе, сезім бе?» сияқты пікірталас түрлері оқушыларды белсенді азаматтық позицияға, дәлелмен сөйлеуге, мәдени қарым-қатынасқа баулиды.

Интеграциялық сабақтар

✓ Тарих, әдебиет, өзін-өзі тану, ағылшын және орыс тілі пәндерімен байланыстырып;

✓ Алаш қозғалысы мен қазақ зиялыларының еңбектерін әр қырынан талдау;

✓ Публицистикалық стильді әдеби стильмен салыстыру;

✓ Тарихи кезеңді басқа пәндер арқылы кешенді түсіндіру.

Мұғалімнің рөлі мен кәсіби жауапкершілігі

Әлихан Бөкейхан сияқты тарихи тұлғаны танытуда мұғалім:

✓ **Танымдық бағыттаушы** – оқушыны ұлт тарихымен, тұлғалық мұрамен таныстырады;

✓ **Тәрбиелік көшбасшы** – оқушы бойына ұлттық рух пен жауапкершілікті сіңіреді;

✓ **Құндылық таратушы** – тек білім беріп қоймай, адамгершілік, елжандылық секілді ішкі ұстанымдарды қалыптастырады.

Мұғалім өз сабағында тек тілдік материалмен шектелмей, **ұлттық тұлғаның тағылымын** бере алғанда ғана, оқушы нағыз **саналы азамат** болып қалыптасады.

Қазақ тілі мұғалімі – тілдің ғана емес, ұлттық идея мен тарихи жадтың да мұрагері. Әлихан Бөкейханның публицистикалық мұрасын, саяси ұстанымын, тұлғалық болмысын тіл сабағында пайдалану арқылы мұғалім оқушы бойына ұлттық рухты сіңіреді. Мұндай тәсілдер оқушылардың ана тіліне деген құрметін арттырып қана қоймай, оларды өз елінің тарихы мен тағдырына бейжай қарамайтын азамат ретінде тәрбиелейді.

Сабақ барысында тарихи мәтіндермен, публицистикалық жанрмен жұмыс жасау, Алаш идеяларын талқылау, Әлихан өмір жолынан мысал келтіре отырып, қазіргі қоғаммен байланыстыра білу — оқытудың тек білімдік емес, тәрбиелік және идеологиялық маңызын күшейтеді. Сонымен қатар, бұл тәсіл оқушының сөйлеу мәдениетін, ойлау дағдысын, тарихи танымын қалыптастырады. Мұның бәрі - ұлттық құндылықтарға негізделген сапалы білім берудің өзегі.

Бүгінгі ұрпақ -ел ертеңі. Ал сол ұрпақтың бойына ұлт көсемдерінің идеялық мұрасын сіңіру -әрбір ұстаздың, соның ішінде қазақ тілі мұғалімінің тарихи және кәсіби миссиясы. Осы жолда қазақ тілі пәнінің мүмкіндіктерін тиімді пайдалану – ұлт болашағына қызмет етудің нақты көрінісі. Сондықтан да, Әлихан Бөкейхан мұрасын оқыту тек пәндік мазмұн емес, ол - ұрпақ тәрбиесінің идеологиялық тұғыры болуға тиіс.

Шоханова Алия Абуталиповна¹

Қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі

¹Астана қаласының білім басқармасы, «Әдістемелік орталығы» МКҚК,²Астана қаласы әкімдігінің

“Шәкен Айманов атындағы №20 жалпы орта білім беретін мектеп” КММ

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ЭССЕ МЕН ӘНГІМЕ ЖАЗУҒА ҮЙРЕТУДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға баса назар аударылуда. Жазу сауаттылығы – бұл функционалдық сауаттылықтың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады, өйткені ол оқушының алған білімін практикада қолдана білуін, өз ойын логикалық тұрғыдан жеткізе алуын және әртүрлі коммуникативтік жағдаяттарда тиімді қарым-қатынас жасай алуын қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, бастауыш мектепте қалыптасқан жазу дағдылары оқушылардың орта және жоғары сыныптардағы оқу жетістіктері үшін берік негіз болып табылады. Эссе және әңгіме жазуға үйрету арқылы біз оқушыларды өз ойларын жүйелеуге, дәлелдеуге, әртүрлі көзқарастарды қарастыруға және шығармашылықпен ойлауға үйретеміз. Бұл дағдылар оларға болашақта кез келген салада табысқа жетуге көмектеседі.

Оқушыларды эссе мен әңгіме жазуға үйретудің әртүрлі инновациялық әдістері мен тәсілдері қазіргі уақытта тиімді пайдалану өте қажет. Сонымен қатар, ойын элементтерін, шығармашылық тапсырмаларды, жобалық жұмыстарды және ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдануға негізделген заманауи педагогикалық тәсілдер қарастырған жөн. Мұнда оқушылардың қызығушылығын арттыруға, олардың белсенділігін ынталандыруға және оқу процесін қызықты әрі тартымды етуге бағытталған әдістер пайдалану басты рөлді атқарады. Сонымен қатар, әрбір әдіс-тәсілдің теориялық негізі мен практикалық қолданылуы, бұл мұғалімдерге оларды өз жұмысында тиімді пайдалануға мүмкіндік береді. Мысалы, "еркін жазу", "ми шабуылы", "кластерлеу", "синквейн", "диаграмма Венна" сияқты сыни ойлауды дамытуға бағытталған әдістер, сондай-ақ "рөлдік ойындар", "шығармашылық күнделік", "сурет бойынша әңгіме құрастыру" сияқты шығармашылықты дамытуға арналған тәсілдер сабақты түрлендіріп, нәтижеге бағытталады. Бастауыш сынып оқушыларын эссе мен әңгіме жазуға үйретудің заманауи, инновациялық әдістері мен тәсілдері ұсынылуының өзі – **педагогикалық мақсаттылықтың** айқын көрінісі болып табылады. Алдына қойған **педагогикалық мақсаттылық** – бұл оқу-тәрбие үдерісін нақты мақсаттарға сүйене отырып жоспарлау және ұйымдастыру. Ол мұғалімнің әрбір қолданатын әдісінің ар жағында оқушының тұлғалық, шығармашылық, танымдық дамуына бағытталған терең педагогикалық ниет пен саналы әрекет бар екенін білдіреді.

Сабақ құрылымындау негізінде тиімді әдістер мен тәсілдерге негізделі отырып, педагогикалық мақсаттылық келесі аспектілерде көрініс табады:

• **Даму бағиттылығы**

Оқушыларды эссе мен әңгіме жазуға үйрету барысында қолданылатын «еркін жазу», «синквейн», «кластерлеу», «диаграмма Венна» сынды әдістер – тек жазу дағдысын ғана емес, **сыни ойлау, логикалық пайымдау, тұжырым жасау, салыстыру, дәлелдеу** сияқты жоғары деңгейлі ойлау қабілеттерін дамытуға бағытталған.

• **Шығармашылықты ынталандыру**

«Рөлдік ойындар», «шығармашылық күнделік», «сурет бойынша әңгіме құрастыру» сияқты әдістер оқушылардың **қиялын, елестету қабілетін, ішкі мотивациясын** дамытып, жазуға деген қызығушылығын оятады. Бұл – баланың ішкі әлеуетін ашуға бағытталған мақсатты педагогикалық әрекет.

• **Инновациялық тәсілдер арқылы қызығушылықты арттыру**

Ойын элементтері мен АКТ-ны қолдану оқу процесін **тартымды, интерактивті, оқушыға жақын әрі өмірмен байланысты** етеді. Бұл тәсілдердің мақсаты – баланың білімге деген құлшынысын арттыру және жазу әрекетіне белсенді тарту.

• **Жүйелілік пен ғылыми негізділік**

Әрбір әдістің **теориялық негіздемесінің және практикалық мысалдарының** келтірілуі – мұғалімнің сол әдісті мақсатты түрде, жоспарлы және саналы қолдануына жағдай жасайды. Бұл педагогтың әдісті тек механикалық түрде емес, **нәтижеге бағытталған құрал ретінде** қолдануына мүмкіндік береді.

• **Жеке оқушы мүмкіндігін ескеру**

Ұсынылған әдістер оқушылардың **жеке ерекшеліктерін, қабілеттерін және қызығушылықтарын** ескере отырып, олардың шығармашылық әлеуетін дамытуға бағытталған. Бұл – тұлғалық-бағдарлы білім берудің негізгі қағидаты.

Сыныпта эссе мен әңгіме жазуға үйрету оқушылардың жалпы дамуына үлкен әсер етеді. Бұл жазбаша шығармашылық түрлері арқылы балалар өз ойын жүйелі түрде жеткізуді үйренеді. Жазу барысында олардың тілдік және ойлау қабілеттері дамиды. Сонымен қатар, оқушылардың қиялы мен шығармашылығы артатын болады. Мұғалімнің қолдауы оқушының сенімін нығайтады және шығармашылық ізденістерін ынталандырады. Қателерге төзімділік пен түзету әдістері жазу процесін оңайлатады. Әр баланың жеке ерекшеліктерін ескеру арқылы тиімді оқу әдістерін қолдануға болады. Топтық жұмыстар мен пікір алмасулар балалардың коммуникативтік дағдыларын жетілдіреді. Эссе мен әңгіме жазу балаларды логикалық ойлауға үйретеді және кеңістіктік танымын дамытады. Бұл жазба жұмыстары олардың оқу сауаттылығын арттырады. Жазу дағдылары оқушыларға өмірде де қажетті құзыреттерді қалыптастырады. Бастауыш сыныпта берілген жазу негіздері кейінгі оқу кезеңінде маңызды роль атқарады. Мұғалімнің шығармашылық тәсілдері мен әр балаға жеке көңіл бөлуі нәтижеге жетелейді. Жазу тапсырмалары оқушылардың оқу мотивациясын көтереді. Олардың жеке пікірі мен ой-өрісін дамытуға жағдай жасайды. Балалардың сөйлеу мәдениеті де жазу арқылы жақсарады.

Осылайша, эссе мен әңгіме жазуға үйрету баланың тұлғалық дамуы үшін таптырмас құрал болып табылады. Бұл жұмыс бастауыш сыныптағы білім беру сапасын арттырады. Сол себепті, мұғалімдер бұл бағытта жүйелі әрі жан-жақты жұмыс жасауы керек. Нәтижесінде, оқушылар өз білімін сенімді түрде қолдана алатын, ойлы және шығармашыл тұлғаға айналады.

Ташимова Гулжамила Султановна
 Бастауыш сынып мұғалімі
 Қошмамбет ауылындағы жайлы мектебі
 Алматы облысы, Қарасай ауданы

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Қазіргі білім беру жүйесі әлемдік білім кеңістігіне кірігуге бағытталған. Осыған байланысты мектептегі оқу-тәрбие процесінің басты мақсаты – оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту. Бұл ұғым тек теориялық білімді меңгеруді ғана емес, сонымен қатар оны өмірлік жағдаяттарда тиімді қолдана білуді де қамтиды.

Қазақстандық білім беру саласында функционалдық сауаттылық мәселесі 2012 жылдан бастап кеңінен қозғала бастады. Бұл кезеңде оқушылардың құзыреттіліктерін арттыру, білімді қолданбалы сипатта меңгерту, сыни тұрғыдан ойлауға үйрету білім беру саясатының негізгі басымдықтарының біріне айналды [1].

Функционалдық сауаттылық ұғымы алғаш рет ХХ ғасырдың ортасында ғылыми айналымға енгізілді. Л.С. Выготскийдің еңбектерінде адамның әлеуметтік ортаға бейімделуі, ойлау мен сөйлеудің өзара байланысы функционалдық сауаттылықтың негізін құрайтыны айтылған [2]. Дж. Равен функционалдық сауаттылықты «қоғамда тиімді әрекет етуге қажетті білімдер мен қабілеттер жиынтығы» деп анықтайды [3].

Қазіргі педагогикалық әдебиеттерде функционалдық сауаттылық – жеке тұлғаның оқу, жазу, математикалық және жаратылыстану дағдыларын меңгеріп, оларды өмірлік мәселелерді шешуде пайдалана алу қабілеті ретінде қарастырылады [4].

Қоғам дамуының қазіргі кезеңінде білім беру жүйесінің басты міндеті – оқушыларды жаһандану дәуірінің әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық өзгерістеріне бейімдей отырып, өмір бойы білім алуға қабілетті тұлға қалыптастыру. Осы тұрғыдан алғанда, функционалдық сауаттылық – білім беру мазмұнының өзегі және білім беру сапасының негізгі көрсеткіші болып табылады.

Сауаттылық ұғымы тарихи тұрғыдан әр кезеңде әртүрлі мағынада қолданылды. Егер бұрынғы уақытта ол тек оқу, жазу және санау дағдыларымен шектелсе, қазіргі кезде адамның әлеуметтік ортада белсенді әрекет етуіне қажетті білімдер мен дағдылар жиынтығын меңгеруімен байланыстырылады. Сондықтан бүгінгі білім беру жүйесінің басты мақсаты – оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру.

Функционалдық сауаттылық – адамның қоршаған ортамен өзара әрекетке түсе алуы, жаңа жағдайларға бейімделуі және әлеуметтік қарым-қатынас орнатуы үшін қажет білім, білік және дағдылар жиынтығы. Кең мағынасында ол тұлғаның мәдени және әлеуметтік дамуының өлшемі, қоғамға кірігуінің басты тетігі ретінде қарастырылады [2;3].

Жалпы сауаттылық оқу, жазу, қарапайым мәтін құру және арифметикалық амалдарды орындау мүмкіндігін қамтамасыз етсе, функционалдық сауаттылық одан әлдеқайда кең

ауқымды қамтиды. Ол оқушының алған білімін түрлі өмірлік жағдаяттарда қолдана алуын, құзыреттіліктерін дамытуын және қоғамда тиімді әрекет ете алу қабілетін білдіреді.

Функционалдық сауаттылықтың қалыптасуы бастауыш мектептен бастау алады. Бұл кезеңде оқушылардың танымдық белсенділігі, қызығушылығы мен оқу әрекетінің іргетасы қаланады. Оқулықтардағы мазмұн алғашқы оқу және жазу сауаттылығынан басталып, біртіндеп күрделеніп, оқушыларды логикалық ойлау мен практикалық әрекетке жетелейді.

Осы мақсатта білім мазмұны мен оқулықтар оқушылардың жиі қолданатын іс-әрекеттерімен үндес болуы тиіс. Сонымен бірге барлық білім беру деңгейлерінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға бағытталған әдістемелік жүйенің біртұтастығы сақталуы қажет. Бұл жүйе білім берудің мақсатынан бастап түпкі нәтижесіне дейінгі барлық компоненттердің өзара байланысын көздейді [4].

Қазіргі әлемдік білім кеңістігіндегі халықаралық талаптарға сәйкес, оқыту үдерісінің орталық тұлғасы – білім алушы. Оның жеткен түпкі нәтижесі құзыреттілікпен өлшенеді. Сондықтан білім беру жүйесі оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру арқылы негізгі құзыреттерін дамытуға бағытталады.

Бұл құзыреттерге:

- ✓ коммуникативтік қабілеттер (пікірталас жүргізу, өз ойын жеткізу, өзгелерді тыңдау);
- ✓ ақпараттық құзыреттілік (ақпаратты іздеу, талдау, қолдану);
- ✓ проблемаларды шешу қабілеті (өмірлік жағдаяттарды шешудің тиімді жолдарын табу);
- ✓ жаратылыстану-ғылыми сауаттылық;
- ✓ математикалық және компьютерлік сауаттылық жатады [5].
- ✓ Функционалдық сауаттылықтың негізгі компоненттері мыналар:
- ✓ оқу сауаттылығы – мәтіннен ақпаратты табу, талдау, қолдану дағдылары;
- ✓ математикалық сауаттылық – сандық және кеңістік мәселелерді шешу, логикалық пайымдау;
- ✓ ғылыми-жаратылыстану сауаттылығы – табиғат құбылыстарын түсіндіру, болжам жасау, дәлелдеу.

Бастауыш мектеп – баланың танымдық қабілеттері қалыптасатын, оқуға деген қызығушылығы оянатын ерекше кезең. Психологтардың зерттеулері көрсеткендей, 6–10 жас аралығында баланың есте сақтау, ойлау және қиялдау қабілеттері қарқынды дамиды [7]. Сондықтан дәл осы кезеңде оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру өте маңызды.

Бастауыш сыныпта функционалдық сауаттылықтың қажеттілігін мына факторлар дәлелдейді:

1. Бұл кезеңде барлық пәндердің іргетасы қаланады, ал функционалдық сауаттылық сол білімді тәжірибеде қолдануға үйретеді.
2. Оқушының оқу мотивациясы мен қызығушылығы бастауышта қалыптасады.
3. Жас ерекшеліктеріне сәйкес ойын, көрнекілік, тәжірибелік әдістер арқылы білім берудің тиімділігі жоғары.
4. Функционалдық сауаттылық ерте қалыптасса, ол оқушының алдағы білім алуына және әлеуметтік бейімделуіне оң әсер етеді.

Математикалық сауаттылық – бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамытудың басты бағыттарының бірі. OECD ұйымының анықтамасы бойынша, ол «адамның шынайы өмірлік жағдаяттарды шешуде математикалық білім мен дағдыларды қолдана білу қабілеті» болып табылады [6].

Бастауыш сыныпта математикалық сауаттылықты дамытудың негізгі тәсілдері:

- ✓ Деңгейлеп оқыту – әр оқушының жеке мүмкіндігіне сәйкес тапсырмалар беру;
- ✓ Топтық және жұптық жұмыс – бірлесіп әрекет ету арқылы әлеуметтік және коммуникативтік дағдыларды дамыту;
- ✓ Ойын әдістері – баланың қызығушылығын оятып, логикалық ойлауды жетілдіру;

✓ АКТ құралдарын қолдану – интерактивті тапсырмалар арқылы білімді өмірмен байланыстыру.

Мысал: дүкендегі сатып алу-сату жағдайына байланысты есептерді шығару арқылы оқушы арифметикалық амалдарды ғана емес, сонымен қатар қаржылық сауаттылық элементтерін де меңгереді.

PISA және TIMSS халықаралық зерттеулерінің нәтижелері көрсеткендей, дамыған елдерде оқушылардың білім сапасы олардың функционалдық сауаттылық деңгейімен анықталады. Мысалы, Финляндия, Канада және Сингапур мектептерінде бастауыш сыныптан бастап оқушыларды сыни тұрғыдан ойлауға, зерттеушілікке және шығармашылыққа баулу басты назарда ұсталады.

Қазақстандық оқушылардың PISA-2018 нәтижелері бойынша оқу сауаттылығы – 387 ұпай, математикалық сауаттылығы – 423 ұпайды құрады, бұл OECD елдерінің орташа көрсеткішінен төмен [6]. Бұл жағдай функционалдық сауаттылықты бастауыш мектептен бастап дамытудың маңыздылығын көрсетеді.

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыруда мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі шешуші рөл атқарады. Қазіргі заман мұғалімінен талап етілетін негізгі құзыреттер:

- ✓ инновациялық технологияларды қолдану;
- ✓ оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеру;
- ✓ білімді өмірмен байланыстыра білу;
- ✓ оқушыларды сыни тұрғыдан ойлауға, шығармашылық ізденіске баулу.

Жоғары деңгейлі мұғалімнің басты мақсаты – оқушыны тек білім алушы ғана емес, өмірлік мәселелерді шешуге қабілетті жеке тұлға ретінде тәрбиелеу.

Қорыта айтқанда, бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту – заманауи білім беру жүйесінің басты талабы. Бұл міндетті орындау үшін:

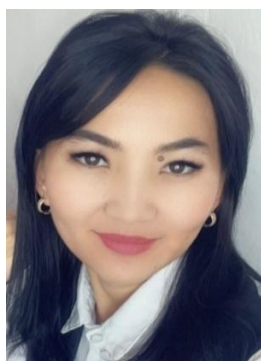
- ✓ білім мазмұнын қолданбалы сипатта құру;
- ✓ тиімді педагогикалық әдіс-тәсілдерді қолдану;
- ✓ халықаралық тәжірибені ескеру;
- ✓ мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін жетілдіру қажет.

Функционалдық сауаттылыққа ие оқушы – өмір бойы білім алуға дайын, білімін өмірлік жағдаяттарда қолдана білетін, қоғамда өз орнын таба алатын тұлға.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасында мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі ұлттық іс-қимыл жоспары. – Астана: ҚР БҒМ, 2012.
2. Выготский Л.С. Педагогикалық психология. – Алматы: Рауан, 1996.
3. Жанпейісова М.М. Модульдік оқыту технологиясы оқушыны дамыту құралы ретінде. – Алматы, 2006.
4. Құсайынов А.Қ. Бастауыш сыныпта оқыту әдістемесі. – Алматы: Мектеп, 2014.
5. OECD. PISA 2018 Results: What Students Know and Can Do. – Paris: OECD Publishing, 2019.
6. Raven J. Competence in Modern Society: Its Identification, Development and Release. – Oxford: Oxford Psychologists Press, 1984.

Дүйсенғалиева Альмира Құрманбекқызы
 Учитель русского языка и литературы
 КГУ "Комплекс "Школа -детский сад имени Динмухамеда Кунаева"
 село Ахметбулак, Тарбагатайский район, ВКО

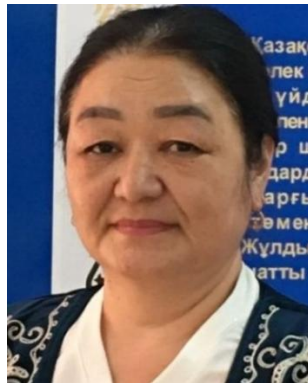

Г.Х.АНДЕРСЕН «СНЕЖНАЯ КОРОЛЕВА»

Раздел:	VII. Герои и антигерои: реальность и выдуманные истории			
Дата:				
Класс: 6	Количество присутствующих:		Количество отсутствующих:	
Урок				
Тема	Г.Х.Андерсен «Снежная королева»			
Цели обучения, которые необходимо достичь на данном уроке	6.3.7.1 – извлекать необходимую информацию по предложенной теме из различных источников, сопоставляя полученные сведения; 6.2.6.1 – оценивать высказывание (монолог/диалог), составленное с опорой на ключевые слова/ план, с точки зрения полноты, логичности содержания;			
Цели урока	- понимают основное содержание произведения; -извлекают информацию из различного источника, (текста произведения и предложенного видеоматериала); -дают оценку поступкам и характерам героев через диалогическую речь			
Ход урока				
Этапы урока	Действия педагога	Действия учеников	Оценивание	Ресурсы
Начало урока	I. Организационный момент. Психологический настрой. Создание коллаборативной среды. Учитель собирает учащихся в круг. Ученики заканчивают суждение,выбирая карточки: «Я думаю,что доброта – это...», «Я думаю,что чудеса -...» Формирование группы Ученики собирают слова в пословицы: 1 Доброе дело и в воде не тонет – 1 группа /Чудеса/ 2 Свет не без добрых людей -2 группа /Доброта/ 3 Человек без друзей, что дерево без корней-3 группа /Дружба/	<i>Учащиеся заканчивают суждения и выбирают карточки</i>	Комментарий учителя	Эмоциональный настрой. (К) «Мои суждения».
3 мин				

	<p>3. Нарисуйте символ сказки. Запишите тремя предложениями, чему учит сказка? -Оценивание групп</p> <p>- Вопросы группам:</p> <p>1.Почему Кай никак не мог забыть свой родной город,Герду бабушку? 2. Чем отличается реальный мир от волшебного мира? 3. Какие качества символизирует Герда в сказке?</p> <p>Работа в паре Верно-неверно</p> <p>1. Дворец Снежной королевы был неживым,ледяным 2. Кай не вспомнил свою подругу Герду 3. Королева улетела в теплые края 4. Через героев Кай и Герда в сказке показана настоящая дружба 5. Жанр произведения «Снежная королева» относится к рассказу</p> <p>-Работа в тетради Запишите в тетради предложения. К выделенным словам подберите антонимы</p> <p>1. Как здесь <u>холодно</u>,пустынно! 2. Наконец-то я <u>нашла</u> тебя? 3.Лапландка сшила ребятам <u>новое</u> платье</p>	<p>Ученики определяют верные/неверные утверждения</p> <p>Индивидуальная работа учащихся</p>	<p>Взаимооценивание</p> <p>Самооценивание</p>	<p>Карта «Верно-неверно»</p> <p>Рабочие тетради</p>
<p>Конец урока</p> <p>5 мин</p>	<p>Рефлексия Ручик на середину</p> <p>1. Почему сказка «Снежная королева» относится к волшебной? 2. Какой герой сказки тебе понравился больше? 3. Что хотел сказать автор сказки детям и взрослым? Д/з упр 12 стр 117</p>	<p>Ученики отвечают на вопросы</p>	<p>Комментарий учителя</p>	<p>Вопросы по уроку</p>

Абрашева Жазира Калимжановна
 Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
 №2 Қандыағаш қалалық жалпы білім беретін орта мектебі
 Ақтөбе облысы

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА СЫН ТҮРҒЫСЫНАН ОЙЛАУ СТРАТЕГИЯЛАРЫН ҚОЛДАНУ

Сыни ойлау стратегияларын тиімді қолдану оқушылардың сабаққа белсенді қатысуына, тілдік дағдыларын дамытуға және пәнді терең түсінуіне ықпал етеді. Зерттеулер көрсеткендей, бұл технологияны қолдану оқушыларды еркін сөйлеп, ой ұшқырлығын дамытуға, өз ойын қысылмай жеткізуге, топпен жұмыс жасауға үйретеді. Мұндай сабақтарда оқушы «*дайын білімді*» жай қабылдамайды, керісінше білімді өзі ашады, маңызды сұрақтарды анықтап, жауап іздейді, дәлелдерін келтіреді. Нәтижесінде, оқушылардың ойлауы дербестеніп, кез келген ақпаратқа сын көзбен қарау, талдау дағдылары қалыптасады.

Осы теориялық негіздерді басшылыққа ала отырып, 8-сынып қазақ тілі сабақтарында сыни тұрғыдан ойлау стратегияларын қолданудың жолдарын қарастырайық. 8-сынып – оқушылардың абстрактілі ойлау қабілеті қалыптасып, күрделі мазмұнды игеруге дайын кезеңі. Сондықтан бұл сыныптағы қазақ тілі сабақтарына түрлі сыни тұрғыдан ойлау әдістерін кіріктіру өте тиімді. Төменде теориялық-әдістемелік негіздер мен практикалық мысалдар арқылы 8-сыныпта қолдануға болатын негізгі стратегиялар қарастырылады.

Сын тұрғысынан ойлау технологиясының педагогикалық негізі оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруға, өз бетімен оқу дағдыларын дамытуға құрылған. Батыс ғалымдары Д. Халперн, Ч. Темпл және т.б., сондай-ақ отандық әдіскерлер С.И.Заир-Бек, М.В.Кларин еңбектерінде сыни ойлау оқушы мен мұғалімнің бірлесе зерттеушілік мәдениетін қалыптастыратын дағдылар жүйесі деп қарастырылады [1]. Д.Клустер сыни ойлауды сипаттайтын бес негізгі ерекшелікті атайды: 1) сыни ойлау – тәуелсіз (дербес) ойлау; 2) ақпарат – сыни ойлаудың соңы емес, басы; 3) сыни ойлау сұрақ қоюдан басталады; 4) сыни ойлау орынды дәлелдерге сүйенеді; 5) сыни ойлау – әлеуметтік ойлау түрі [1]. Бұл ерекшеліктер сыни тұрғыдан ойлаудың мәнін ашады: оқушы өз бетінше ойланады, сұрақ қояды, дәлел іздейді және пікірлесу арқылы өз ойын кемелдендіреді.

Сын тұрғысынан ойлау технологиясының білім алушы үшін пайдасы орасан. Оны қазақ тілі сабақтарында қолдану мынадай пайдалы нәтижелер береді [2]:

Ойлау қабілетін дамыту: оқушы мәселе бойынша терең ойланып, талдау жасайды, тілдік материалды мәнін ұғына зерттейді;

Өз ойын визуалды түрде ұйымдастыру: түрлі сызба, сурет, диаграмма арқылы ойын жинақтап, бейнелеп түсіндіруге талпынады;

Нақты және сауатты жеткізу: жинақталған ақпаратты терең түсініп, жүйелі әрі қатесіз баяндауға үйренеді;

Жан-жақты мәлімет алу: кластер, Венн диаграммасы сияқты тәсілдер арқылы тақырып туралы жан-жақты мағлұмат жинайды;

Өзіндік ізденіс пен шығармашылық: сын тұрғысынан ойлау тапсырмалары оқушыны өз бетімен ақпарат іздеуге, оны ауызша-жазбаша дұрыс жеткізуге бағыттайды.

Осылайша, сыни тұрғыдан ойлау технологиясы оқушыны оқу үдерісінің белсенді мүшесіне айналдырады. Оқушылар бір-бірімен еркін пікірлеседі, басқа көзқарастарды тыңдап, оларға құрметпен қарауды үйренеді. Сабақтағы мұғалім ролі де өзгереді: ол ақпарат беруші емес, бағыт-бағдар беруші, фасилитатор қызметін атқарады. Мұғалім әр түрлі стратегияларды үйлесімді қолдану арқылы сабақтың мақсатына жетуге жол ашады.

Сын тұрғысынан ойлау стратегияларын қолданғанда, мұғалімге ескерілетін әдістемелік ұстанымдар: оқушылардың жас ерекшелігіне сай стратегияларды таңдау, материалдың мазмұнын мәнді, қызықты етіп ұсыну және топтық, жұптық жұмысты ұйымдастыру болып табылады[3]. Әр сабақты жоспарлағанда, әсіресе 8-сыныпта, тақырыпқа сай стратегияларды үш кезеңге бөліп енгізу қажет. Мысалы, жаңа тақырыпты бастарда – «Білемін – Білгім келеді – Үйрендім» (ББҮ) сияқты әдіспен оқушының білім деңгейін анықтап, қызығушылығын туғызуға болады; түсіндіру барысында – INSERT, «Жигсо» әдістерімен оқушылардың мәтінді өз бетімен меңгеруіне жағдай жасалады; қорытынды кезеңде – Венн диаграммасы, концептуалдық кесте, эссе жазу арқылы оқушылар алған білімін жинақтайды. Бұлардың барлығы баланың білімді өз қажетін өтеуге пайдалануы, өмірмен байланыстыруы үшін қызмет етеді.

INSERT («түртіп алу») – мәтінмен жұмыс кезінде қолданылатын тиімді сыни ойлау әдістерінің бірі. Бұл әдіс бойынша оқушыларға мәтінді оқып отырған кезде арнайы белгілер қойып отыру тапсырылады: «V» – мен бұны бұрын білемін, «+» – мен үшін жаңа ақпарат, «-» – менің ойыма қайшы немесе басқаша ойлаймын, «?» – түсініксіз, мені таң қалдырды деген мағынаны білдіретін таңбалар. INSERT стратегиясы оқушылардың оқығанын ойланып, саралап оқуына көмектеседі, маңызды тұстарды белгілеп, кейін талқылауға негіз болады.

Мұғалім сабақта жаңа мәтін немесе оқу материалы ұсыныр алдында оқушыларға осы төрт белгі мәнін түсіндіріп, INSERT кестесін таратады немесе дәптерлеріне сыздырады. Оқушылар мәтінді өз бетінше немесе жұпта оқи отырып, кездескен әр ақпараттың жанына сәйкес белгі қояды. Оқып болған соң, белгілеген ақпараттары бойынша талдау жүргізіледі: V – бұрыннан білетін мәліметтерді сыныппен бірге тізіп шығу, + – жаңалық болған деректерді бөлісу, - – өз болжамына немесе бұрынғы түсінігіне сай келмейтін ақпаратты талқылау, ? – түсінбеген не қызықтырған мәлімет бойынша сұрақтар құрастыру. Мұғалім INSERT кестесін толтыру нәтижесінде, оқушылардың жаңа тақырыпты қаншалықты меңгергенін, қай тұстары қиындық туғызғанын анықтай алады.

Мысал: 8-сыныпта «Қазақ халқының салт-дәстүрлері» тақырыбында ақпараттық мәтін ұсынылды дейік. Оқушылар мәтінді оқи отырып, V, +, -, ? белгілерін қойып шығады. Мәтіннен алған жаңа мәліметтерді («+») сыныпқа айтып береді (мысалы: «бұрын білмегенім – тұсаукесердің кей өңірдегі ерекшеліктері»), түсініксіз тұстарға («?») мұғалім немесе басқа оқушылар жауап береді. Ал кейбір оқушылар белгілі бір ақпаратқа өз көзқарасы бөлек екенін білдіруі мүмкін («-»), мысалы: «мәтінде қыз ұзату дәстүрі өте қарапайым деп суреттелген, бірақ менің білуімше, ол әлдеқайда күрделі рәсім»). Осылайша, INSERT әдісі мәтінді үстірт оқымай, ойлана, сұрақ қоя оқуға үйретеді және оқушылардың жаңа білімді бұрынғы біліммен байланыстырып меңгеруіне көмектеседі.

ББҮ кестесі (K-W-L chart ретінде белгілі) – оқушылардың білімін жинақтап, сабақтың басында және соңында рефлексия жасауға арналған стратегия. Кесте үш бағаннан тұрады: «Білемін», «Білгім келеді», «Үйрендім». Тақырып басталарда оқушылар алғашқы екі бағанды толтырады: өздерінің тақырып бойынша бұрыннан білетіндерін жазады және не білгілері келетінін тұжырымдайды. Сабақ соңында үшінші «Үйрендім» бағанына жаңадан алған білімдерін, түсінген маңызды мәселелерін тізіп жазады.

Мұғалім жаңа тақырыпты хабарламас бұрын, сыныпқа ББҮ кестесін таратады (немесе тақтаға сызады). Мысалы, 8-сыныпта «*Фразеологизмдердің мағынасы*» деген тақырып өтейік. Алдымен оқушылар «*Фразеология*» жөнінде не білетіндерін (мысалы: тұрақты тіркес, ауыспалы мағынадағы сөз тіркестері екенін) «Білемін» бөлігіне жазады. Кейін «*не білгім келеді?*» деген бағанға өз сұрақтарын келтіреді (мысалы: «*кейбір фразеологизмдердің шығу тегі қандай?*»). Осылайша сабақтың алғашқы минуттарында-ақ оқушылардың бұрынғы білімі белсенділіп, жаңа тақырыпқа қызығушылығы оянады. Сабақ материалын игеріп болған соң, олар кестенің соңғы бөлігіне үйренген жаңалықтарын толтырады (мысалы: «*тұрақты тіркестердің баламасын өзге тілдерден табуды үйрендім*» немесе «*көп фразеологизмдердің тарихи негізі барын түсіндім*»). Бұл тәсіл оқушылардың өзіне есеп беруіне, оқу мақсатын қаншалықты орындағанын пайымдауына мүмкіндік береді. Мұғалім де кестелерді саралай отырып, әр оқушының түсіну деңгейін бағамдай алады.

Мысал: «*Сын есімнің шырайлары*» тақырыбында (8-сынып грамматика) ББҮ кестесін қолдануға болады. Сабақ басында оқушылар «*білемін*» бөлігінде сын есімнің жалпы анықтамасын, шырай түрлерінің атауларын жазуы мүмкін. «*Білгім келеді*» бағанында олар, мысалы, «*маған шырай жұрнақтарының жасалу жолдары түсініксіз*» немесе «*шырай түрлерін қалай ажыратуға болады?*» деген сұрақтар қоюы ықтимал. Сабақ түсіндіріліп, жаттығулар орындалып болған соң, «*үйрендім*» бөлігінде оқушылар шырай түрлерінің ерекшеліктерін, жасалу жолдарын, стильдік қызметін атап жазады. ББҮ кестелерімен алмасу арқылы, сынып оқушылары бір-бірінің жаңалықтарымен де бөлісе алады. Бұл стратегия оқушылардың сабаққа деген белсенділігін арттырып, жаңа білімді өздік рефлексия арқылы бекітуіне жағдай жасайды.

Венн диаграммасы – екі не үш объектіні (ұғымды) салыстырып, олардың ортақ белгілері мен айырмашылықтарын көрнекі түрде көрсететін тәсіл. Әдетте, екі шеңбердің немесе дөңгелектің қиылысуы арқылы ортақ ұқсастықтар ортасына, ал ерекшеліктер шеткі бөліктеріне жазылады. Қазақ тілі сабақтарында Венн диаграммасы ұғымдарды, құбылыстарды, кейіпкерлерді салыстыру кезінде тиімді қолданылады.

Мұғалім салыстыруға лайық екі нәрсені анықтайды және тақтаға диаграмма сызады немесе әр топқа плакат таратады. Оқушылар жеке не жұппен берілген объектілердің қасиеттерін, сипаттарын тізіп жазады, кейін ортақ әрі ерекше белгілерін талдайды. Венн диаграммасын толтыру оқушылардан терең талдау мен синтез дағдыларын талап етеді, өйткені олар тек айқын айырмашылықтарды емес, астыртын ұқсастық-мәйектерді де табуы керек.

Мысал 1: 8-сыныпта «*Шартты бағыныңқы сөйлем*» мен «*Қарсылықты бағыныңқы сөйлемді*» салыстыру үшін Венн диаграммасы пайдаланылды дейік. Бір шеңберге шартты бағыныңқының белгілері (шарт мәні, *егер*, *-ca/ -ce* шылаулары, т.б.), екіншісіне қарсылықты бағыныңқының белгілері (қарсы мән, *бірақ*, *дегенмен* сияқты жалғаулықтар) жазылады. Ортақ бөлігінде екеуіне тән ортақ қасиеттер (құрмалас сөйлемнің түрлері, бағыныңқының баяндауышы тиянақсыз формада келеді, т.б.) көрсетіледі. Диаграмманы толтыра келе, оқушылар екі құрмалас түрінің айырмашылығын да, байланысын да терең түсінеді.

«Джигсо» (Jigsaw) – оқу материалын бөліктерге бөліп, топтар арасында «құрастыру» (мозайка әдісі) арқылы меңгертуге негізделген ұжымдық оқыту тәсілі. Бұл стратегияның мақсаты – жалпы мәселені алдымен шағын топтарда, кейін бүкіл сыныпта бірлесе талқылап, әрLeаоқушының белсенді оқуына жағдай жасау. *Джигсо* әдісінде әрбір оқушы бір сәтке «мұғалім» рөлін сезінеді, өйткені бастапқы шағын топта меңгерген өз бөлігін кейін басқа оқушыларға үйретеді.

Алдымен сынып 4-5 адамнан тұратын бастапқы топтарға бөлінеді. Мұғалім сабақтың мазмұнына байланысты оқулық мәтінін немесе ақпаратты бірнеше бөлікке бөледі (мысалы, 4 бөлік болса, әр топ мүшелеріне 1-бөліктен). Содан соң бір топтағы бірдей бөлікті оқыған оқушылар «сарапшы топтарға» бірігеді: әр сарапшы топта мәтіннің бір бөлігіне жауапты барлық оқушылар жиналып, өз араларында сол бөлікті талқылайды. Талқылау барысында

маңызды деректерді, негізгі идеяларды анықтап, өз түсініктерін ортаға салады. Белгілі уақыттан кейін сарапшы топ мүшелері қайтадан бастапқы топтарына оралады да, әрқайсысы өз оқыған бөлігі бойынша топқа түсіндіреді. Осылайша, мәтіннің барлық бөлігінің мазмұны топ ішінде құрастырылады: басында әркім бөлікті жеке меңгерсе, соңында бәрі бір-бірінен үйреніп, толық мәтінді тұтас түсінеді. Мұғалім процессті қадағалап, қажет кезде бағыт береді.

Мысал: 8-сыныпта қазақ тілінен «Қазақтың ұлттық тағамдары» деген бөлімде «Наурызкөже дайындау» туралы күрделі мәтін берілсін. Мәтінді төрт бөлікке бөлген мұғалім алдымен оқушыларды 1-ден 4-ке дейін санатып, төрт сарапшы топ қалыптастырады. Әр сарапшы топ өз мәтін бөлігін оқып, ондағы тағам дайындау кезеңдерін талдайды. Бір топ «ингредиенттер» туралы, екіншісі «дайындау әдісі», үшіншісі «маңыздылығы», төртіншісі «дәстүрмен байланысы» туралы бөлімді оқиды деп болжайық. Талқылаудан соң, бастапқы топтарға (саналуы бойынша араласып) оралғанда, әр оқушы өз бөлігі бойынша өзгелерге түсіндіреді. Нәтижесінде әр топ мүшелері Наурызкөже туралы толық ақпаратты бірігіп меңгереді. Джигсо әдісі оқушылардың оқуға деген қызығушылығын арттырады, өйткені әр оқушы топ алдында өзіне жүктелген бөлікті түсіндіруге жауапты болады. Бұл бір жағынан оқуға жауапкершілікті, бір жағынан өзара тәуелділік пен ынтымақтастықты дамытады. Сыныптағы барлық оқушы ақпараттың белгілі бір бөлігіне «сарапшы» болғандықтан, олардың өздеріне деген сенімі күшейеді, өзгені үйрету арқылы білімді берік меңгереді.

Джигсо стратегиясын тиімді өткізу үшін мәтіннің әр бөлігін оқып-түсінуге шамамен тең дәрежеде қиындық болуы керек, яғни бөліктер көлемі мен мазмұны үйлесімді бөлінгені жөн. Сарапшы топтарда талқылау үшін мұғалім әр бөлікке шағын тапсырма немесе сұрақтар дайындап беруі мүмкін (мысалы: кесте толтыру, негізгі оқиғаларды ретімен жазу, т.б.). Бұл әдіс көлемді мәтіндерді, ғылыми мәліметтерді, тарихи шолуларды меңгеруде ғана емес, сонымен қатар ережелерді меңгеруде де қолданылуы мүмкін. Мысалы, 8-сыныпта «Құрмалас сөйлемнің түрлері» тақырыбын Джигсо арқылы оқытуға болады: әр сарапшы топқа құрмаластың бір түрі (салалас, сабақтас, аралас, көп құрамды) беріліп, олар өз түрінің анықтамасын, жасалу жолын, мысалдарын талқылайды. Соңында бастапқы топта әрқайсысы өзгелерге өз түрін түсіндіріп, барлық түрлерін бір сабақта қамтуға мүмкіндік туады.

Концептуалдық кесте – белгілі бір тақырып бойынша маңызды ұғымдарды немесе объектілерді жүйелеп, салыстырмалы түрде талдауға арналған кесте түріндегі тапсырма. Бұл әдіс оқушыларға ақпаратты құрылымдауға, ұғымдар арасындағы байланысты түсінуге көмектеседі. Кестенің құрылымы зерттелетін материалға байланысты әртүрлі болуы мүмкін, бірақ негізінен жолдар мен бағандар арқылы объектілердің түрлі қасиеттерін бағалауды көздейді.

Мұғалім талданатын ұғымдарды (немесе кейіпкерлерді, құбылыстарды) және олардың салыстыру өлшемдерін анықтайды. Сол бойынша екі немесе үш өлшемді кесте жасайды. Мысалы, 8-сыныпта «Сөз таптары» тақырыбын қорытындылау кезінде концептуалдық кесте құруға болады: бағандарға сөз таптары (зат есім, сын есім, етістік...), қатарларға салыстыру өлшемдері (сұрағы, негізгі белгісі, сөйлемдегі қызметі, жасалу жолы) жазылады. Оқушылар бұл кестені толтыру барысында әр сөз табының ерекшеліктерін жүйелі қайталап шығады. Немесе әдебиетпен байланыстырып, кейіпкерлерге мінездеме беру үшін кесте қолдануға болады – бағандарға кейіпкерлер аты, жолдарға қасиеттері жазылады, оқушылар әр қасиет бар-жоғын «+» белгісімен белгілейді.

«Ресми стиль және публицистикалық стиль» тақырыбын қарастырғанда, екі стильдің ерекшеліктерін концептуалдық кестеге салып салыстыруға болады. Кесте бағандары: *Стиль түрі, Қолдану аясы, Мақсаты, Тілдік ерекшеліктері, Мысал мәтіндер*. Оқушылар ресми стиль мен публицистикалық стильдің әр критерий бойынша сипаттамаларын кестеге толтырады. Нәтижесінде, әр стильдің сипатын нақты көріп, екеуінің ара жігін түсінеді. Бұл – бір жағынан Венн диаграммасына ұқсас жұмыс, бірақ кесте түрінде болғандықтан, ақпарат көлемі мен салыстыру өлшемдері көбірек қамтылады.

Концептуалдық кестені толтыру тапсырмасы оқушыларды жүйелілікке, салыстырмалы талдауға үйретеді. Мұндай жұмыс барысында оқушылар тек білімді қайта айтып қоймай, оны белгілі бір құрылымға түсіреді, қажет ақпаратты іздеп табады, топ ішінде пікірлеседі. Мысалы, әдебиет бойынша кейіпкер қасиеттерін анықтау үшін концептуалдық кестені қолданғанда, оқушылар мәтіннен дәлел іздеп, цитаталар келтіруі де мүмкін – яғни талдау тереңдейді. Сондықтан бұл стратегия оқушылардың жоғары деңгейлі ойлау дағдыларын қалыптастыруға қызмет етеді.

Жалпы, сыни тұрғыдан ойлау стратегияларын 8-сыныптағы қазақ тілі сабақтарына тиімді кіріктіру оқушылардың тілдік материалды терең меңгеріп, оны өмірде қолдана білуіне зор мүмкіндік береді. Теориялық тұрғыда сыни ойлау технологиясы оқушыны оқуға белсене қатысуға, ақпаратты өз бетімен игеруге және рефлексия жасауға итермелейді. Практикалық тұрғыдан қарағанда, жоғарыда сипатталған INSERT, ББҮ, Венн диаграммасы, Джигсо, концептуалдық кесте және басқа да стратегиялар 8-сынып оқушыларының деңгейіне сай, оқу мақсаттарына қолайлы әдістер болып табылады.

Әдістемелік тәжірибе көрсеткендей, бұл стратегияларды жүйелі қолдану дәстүрлі бірсарынды сабақтан әлдеқайда өнімді нәтижелер береді. Топтық жұмыс, пікірталас, зерттеушілік тапсырмалар арқылы оқушылардың шығармашылық қабілеті шыңдалады, пәнге қызығушылығы артады.

Сонымен қатар, сыни ойлау стратегиялары оқушылардың тілдік дағдыларын кешенді түрде дамытады. Мәтінмен жұмыс істеу (INSERT, кестелер) олардың оқылым және жазылым дағдысын, ақпаратты сұрыптау қабілетін жетілдірсе, топтық талқылаулар (Джигсо, дебат элементтері) тыңдалым мен айтылым мәдениетін қалыптастырады.

Қорытындылай келе, 8-сыныптың қазақ тілі сабақтарында сыни тұрғыдан ойлау технологиясын қолдану оқушылардың ойлау белсенділігін арттырып, терең және саналы білім алуына жағдай жасайды. Мұндай сабақтарда алған білім тек жаттанды ақпарат күйінде қалмай, оқушының өз талдауынан өткен, өмірлік қажетіне жарайтын құндылыққа айналады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Смаилова А.С. Қазақ тілі сабақтарында сын тұрғысынан ойлау технологиясын пайдалану // *Вестник КАСУ*, 2011. – №1. – Б. 192-197.
2. Сын тұрғысынан ойлау технологиясы бойынша материалдар – (құрастырған ұстаздар тәжірибесінен) – *Білім және ғылым жаңалықтары* порталы (edunews.kz)
3. Тоғусбаева Г.А. *Сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясын қолдана отырып, оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту*. – М.Х. Дулати атындағы мектебі, қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі (әдістемелік мақала) infourok.ru/infourok.ru

Карбоз Нағашыберген Ерденұлы

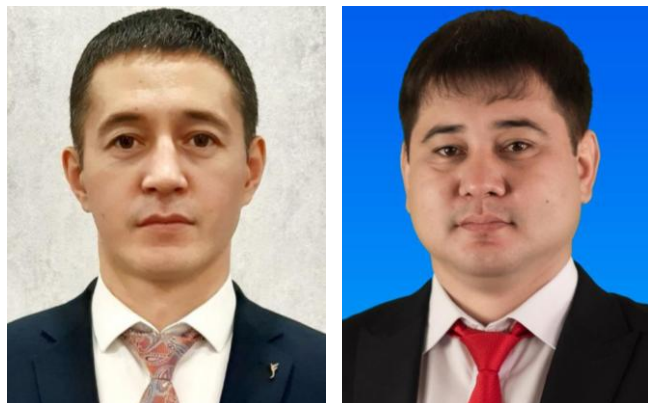
Дене шынықтыру пәнінің мұғалімі

Астана қаласы әкімдігінің «№105 жалпы орта білім беретін мектеп» КММ

Карбоз Ербол Ерденұлы

Дене шынықтыру пәнінің мұғалімі

Астана қаласы әкімдігінің «Ж.Жабаев атындағы №4 мектеп-гимназиясы» ШЖҚ КММ

БІЛІМ АЛУШЫЛАР ТИМБИЛДИНГІ: ҚОЗҒАЛМАЛЫ ОЙЫНДАР, ЖАТТЫҒУЛАР

Білім алушылар тимбилдингі — бұл жай ғана көңілді уақыт өткізуге бағытталған ойын-сауық шарасы емес. Бұл мақсатты тапсырмалар, олар кедергісіз ойын түрінде балалар ұжымын біріктіруге, балаларды бір-бірімен сөйлесуге және келіссөздер жүргізуге, бір-бірімен достасуға және қолдау көрсетуге, өзара көмек пен өзара көмекке үйретуге арналған.

Тимбилдингтің мақсаттары қандай:

Білім алушыларға мақсаттарды қояды, оларды командаға шақыру ретінде ұсынады, кез келген тақырып бойынша ұжымда ашық және шынайы пікір мен көзқарас алмасуды ынталандырады, адамдардың адекватты өзін-өзі бағалауын дамытады, олардың жетістіктері мен жетістіктерін көруге көмектеседі, тамаша нәтижелерге ризашылығын білдіреді, командаға қарым-қатынас жасауға, демалуға және эмоционалды энергияны жаңартуға мүмкіндіктер береді.

Тимбилдинг білім алушылар арасында келесі мәселелерді шешуге көмектеседі:

- топтың біріктірілуін арттыру;
- коммуникативтік дағдыларды дамыту;
- классдағы микроклиматты жақсарту;
- жетекшілік қасиеттерін дамыту;
- оқуға мотивациясын арттыру және т.б..

XXI ғасырда әлемдік өркениет жаңа даму сатысына көтерілді. Қазақстан Республикасының қазіргі білім жүйесінің стратегиялық мақсаты жоғары білімді бәсекелестік қабілеті мол шығармашыл және денсаулығы мықты тұлға қалыптастыру үшін қолайлы жағдайлар жасау болып табылады. Мектептерде балалар белгілі білім мен білік алып қана қоймай, алған үлгі-өнегені өмір бойы пайдалана білуі тиіс.

Ойын ерте заманнан бері адам өмірінің ажырамас бөлігі болып келеді, оны өсіп келе жатқан ұрпақты тәрбиелеу және дене тұлғасын дамыту мақсатында қолданды. Ойын – балалар мен ересектердің қатысты өзіндік іс-әрекеті. Ол адамдардың демалыстағы, көңіл көтерудегі, танымындағы, рухани және дене күштерін дамытудағы қажеттіліктерін қанағаттандырады.

Қозғалмалы ойындар қозғалыс орны айқын сезілетін ойындық іс-әрекеттердің көрінуіне қатысты. Қозғалмалы ойындар үшін өзіндік сюжетпен мотивацияланған (түрткі болған) белсенді шығармашылық қозғалыс әрекеттері сипатты. Бұл әрекеттер қойылған мақсатқа қол

жеткізу жолында әртүрлі қиындықтарды жоюға бағытталған ережелермен (жалпы қолданылған, жетекші немесе ойнаушылар орнатқан) бөлшекті шектелуі мүмкін.

Педагогикалық практикада ұжымдық және индивидуалды қозғалмалы ойындар, сонымен бірге спорттық әрекеттерге жетекші ойындар қолданылады.

Бұл ретте мектептегі тәжірибелік алаңға «Білім алушылар тимбилдингі: қозғалмалы ойындар, жаттығулар» үйірме бағдарламасын енгізген жөн.

«Білім алушылар тимбилдингі: қозғалмалы ойындар, жаттығулар» үйірме бағдарламасының міндеттері:

- Физикалық дағдыларды дамыту: білім алушылардың дене шынықтыру жаттығулары мен қозғалмалы ойындар арқылы күш, жылдамдық, төзімділік, үйлесімділік секілді физикалық дағдыларын дамыту.

- Командалық жұмыс дағдыларын қалыптастыру: Балалардың топтық ойындарда бірлесіп жұмыс істеу дағдыларын дамыту, өзара қарым-қатынас, командалық рух және жауапкершілік сезімін тәрбиелеу.

- Денсаулықты нығайту: Қозғалмалы ойындар арқылы білім алушылардың денсаулығын жақсарту, салауатты өмір салтына баулу.

- Ойынның мәнін түсіндіру: Қозғалмалы ойындардың тек физикалық емес, сондай-ақ психологиялық және әлеуметтік даму үшін де маңызды екенін түсіндіру.

- Қозғалыс және қимыл-қозғалыс дағдыларын жетілдіру: білім алушылардың дене әрекеттерін тиімді орындауға және дұрыс техниканы меңгеруге көмектесу.

- Қызығушылықты арттыру: білім алушылардың дене шынықтыру сабақтарына қызығушылығын арттыру үшін әртүрлі қозғалмалы ойындар мен жаттығуларды пайдалану.

- Шығармашылық пен белсенділікті дамыту: білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік беру, жаңа ойындар мен әдістерді игеру арқылы олардың белсенділігін ынталандыру.

«Білім алушылар тимбилдингі: қозғалмалы ойындар, жаттығулар» үйірме бағдарламасында төмендегі ойындарды меңгереді:

«Доп капитанға» ойыны, «Кедергілер арқылы жарыс» ойыны, «Төрт баған» ойыны, «Таяқша» ойыны, «Баскетболға дайындық» ойыны, «Допты шығыршыққа түсір» ойыны, «Соққыштар мен қаққыштар» ойыны, «Қалашықтар арасындағы доптар» ойыны, «Сызықтан секіру» ойыны, «Қуғыншыдан құтқару» ойыны, «Алтын балық» ойыны, «Ақ сандық – көк сандық» ойыны, «Қуып жет» ойыны, «Эстафета түрлері» ойыны, «Тас қала» ойыны, «Өрмек» ойыны, «Көліктер» ойыны, «Өткел» ойыны, «Бағдаршам» ойыны, «Төрт апат» ойыны, «Кім бірінші болады?» ойыны, «Кім күшті?» ойыны, «Айнал да жүгіріп кет» ойыны, «Бақшада» ойыны, «Жеті қалбыр» ойыны, «Түйілген орамал» ойыны, «Бұрыш» ойыны, «Итеріспек» ойыны, Хан «алшы» ойыны, «Ақсерек-көксерек» ойыны, «Қай команда допты ұзақ ұстайды» ойыны, «Жалауша» ойыны.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақтың ұлттық ойындары» энциклопедия. Авт. Өмірбекова М. Ш. Алматы: «Алматы кітап» Ж. Ш. С. 2005 ж.
2. «Қазақтың ұлттық ойындары.» авт. Арғынбаев Х. «Қайнар» баспасы. 2005 ж.
3. «Асық ату» энциклопедия. Бас редакторы: Арын Е.М. «Білік» редакциялық-баспа орталығы. Алматы. 2002 ж.
4. «Қазақтың ұлттық энциклопедия» 1 том. «Қазақтың ұлттық энциклопедиясының бас редакциясы.» Алматы. 1998 жыл. Бас редакторы: Әбдімәлік Нысанбаев.
5. Ә.Ақшораев «Асық ату». Тараз 2000 ж.
6. С.Тілеубаев «Асық ату ойыны» 1999 ж.
7. Д.Қамысбаева, Н.Байзақова «Асық ату ойынын оқып үйрену әдістері» 1998 ж.

Ахметкалиева Арайлым Амангажиевна

Көркем еңбек пәні мұғалімі

"Шейх Тәммим бен Хамад эль-Тәни атындағы №85 мектеп-лицейі" ШЖК МКК

Астана қаласы

КӨРКЕМ ЕҢБЕК ПӘНІНІҢ БАСҚА ПӘНДЕРМЕН БАЙЛАНЫСЫ. STEM ТЕХНОЛОГИЯСЫ

***Аннотация.** Мақалада көркем еңбек пәнінің мазмұны мен оның басқа пәндермен байланысының теориялық және практикалық негіздері, сондай-ақ STEM бағытымен ықпалдастығы қарастырылады. Көркем еңбек сабақтарының оқу-тәрбие процесіндегі орны ерекше, себебі ол оқушылардың шығармашылық ойлау қабілетін дамытып қана қоймай, оларды технологиялық мәдениетке, сыни ойлауға, зерттеушілік әрекетке және практикалық дағдыларға бейімдейді. STEM сабақтарында көркем еңбекпен кіріктірілген тапсырмалар оқушылардың пәндік білімін кешенді түрде пайдалануына, жаңа идеяларды жобалауына және өмірлік жағдайларда қолдануына ықпал етеді. Мақалада көркем еңбек пәнінің жаратылыстану-ғылыми цикл пәндерімен, математикамен, информатикамен, әдебиетпен, тарихпен, географиямен өзара байланысының әдістемелік ерекшеліктері сипатталып, интеграциялық сабақтардың оқушылардың тұлғалық дамуына қосатын үлесі ғылыми-публицистикалық тұрғыда талданады. Сонымен қатар көркем еңбек пен STEM сабақтарының ықпалдастығы болашақ мамандыққа бағдар берудегі, XXI ғасыр дағдыларын қалыптастырудағы маңызды құрал екендігі жан-жақты негізделеді.*

***Кілт сөздер:** көркем еңбек, интеграция, STEM, креативті ойлау, пәндер байланысы, технологиялық мәдениет, жобалау әрекеті.*

Көркем еңбек пәні – мектептегі оқу-тәрбие процесінде оқушылардың шығармашылық әлеуетін ашуға, ұлттық мәдениетті бағалауға, қолөнер мен заманауи дизайнды ұштастыра отырып, практикалық дағдыларды дамытуға бағытталған ерекше пәндердің бірі. Ол тек эстетикалық талғамды қалыптастырып қана қоймай, оқушыларды заманауи технологиялық қоғам талаптарына бейімдейді, олардың ойлау қабілетін жаңа деңгейге көтеріп, өздігінен шешім қабылдауға баулиды. Көркем еңбектің мазмұны сан қырлы болғандықтан, ол әрдайым басқа пәндермен өзара байланыста қарастырылады, ал қазіргі таңда білім берудегі басты бағыттардың бірі болып отырған STEM тәсілімен ықпалдасуы оның әлеуетін еселей түсуде.

Көркем еңбек пәнінің математикамен байланысы айқын әрі терең. Геометриялық фигуралармен жұмыс істеу, симметрия заңдылықтарын зерттеу, пропорцияларды сақтау, композиция құру кезінде сандық өлшемдер мен есептеулер қолданылады. Мысалы, сәндік қолданбалы өнер бұйымдарын дайындау барысында өлшемді дәл анықтау, дұрыс пропорцияны табу – математикалық білімді қажет етеді. Бұл орайда «алтын қима» заңдылығы

немесе «Фибоначчи сандары» тәрізді математикалық ұғымдарды көркемдік іс-әрекетпен байланыстыру оқушылардың пәнге қызығушылығын арттырып, олардың математикадағы абстрактілі білімін нақты практикалық тәжірибемен ұштастырады.

Көркем еңбек пен жаратылыстану пәндерінің де байланысы мол. Мысалы, химиядан алған білімдер бояуларды араластыруда, түрлі материалдардың қасиетін зерттеуде, табиғи және синтетикалық талшықтардың ерекшелігін ажыратуда қолданылады. Физикадағы жарықтың сынуы, түстердің табиғаты, оптикалық иллюзиялар сынды ұғымдар кескіндеме мен дизайн жұмыстарында маңызды орын алады. Биологиямен байланысы табиғаттағы формаларды бейнелеуде, өсімдік пен жануарлар әлемін зерттеу барысында көрініс табады. Географиядағы табиғи ресурстар мен материалдар туралы білім қолөнер туындыларын жасауда, ұлттық киімдер мен ою-өрнектердің географиялық аймақтарға тән ерекшеліктерін танып-білуде маңызды.

Көркем еңбек пәнінің информатикамен ықпалдасуы қазіргі заманғы білім беру жүйесінде ерекше мәнге ие болып отыр. Компьютерлік графика, үш өлшемді модельдеу, сандық дизайн, анимация жасау – көркем еңбектің жаңа қырын айқындайтын бағыттар. Оқушылар түрлі бағдарламалар арқылы өз жобаларын виртуалды ортада құрып, оларды нақты өнімге айналдыру мүмкіндігіне ие болады. Бұл STEM тәсілінің негізі саналатын технологиялық және инженерлік бағытпен үйлесім табады. Әсіресе робототехника сабақтарында көркем еңбек элементтерін пайдалану арқылы оқушылар роботтың сыртқы дизайнын жасап, эстетикалық шешім қабылдауға дағдыланады.

Сонымен қатар информатиканың программалау аспектілерімен көркем еңбектің шығармашылық компонентін ұштастыру оқушылардың логикалық ойлауын, шығармашылық қабілетін және цифрлық сауаттылығын қатар дамытады. Мысалы, 3D-принтер көмегімен жасалған макеттерді компьютерлік бағдарламада алдын ала жобалау оқушыны нақты инженерлік ойлауға жетелейді. Бұндай тәжірибелер арқылы бала тек сурет салып қана қоймай, заманауи технологиялар тілімен сөйлейтін, идеяларын сандық ортада жүзеге асыра алатын тұлғаға айналады.

Әдебиет және тарих пәндерімен байланысы да назардан тыс қалмайды. Қазақ халқының қолөнерін, дәстүрлі ою-өрнектерін, ұлттық киім үлгілерін жасау барысында әдеби шығармалардағы бейнелермен, тарихи деректермен ұштастыру оқушыға тек практикалық шеберлік беріп қана қоймай, мәдени-тарихи танымын да кеңейтеді. Мәселен, белгілі бір дәуірдегі халықтың тұрмысын бейнелейтін қолөнер бұйымдарын жасау арқылы оқушы тарихты тек деректер арқылы емес, өз қолымен тәжірибе жүзінде сезінеді. Бұл пәндер арасындағы кірігу – тұлғаның рухани дүниесін байытатын маңызды тетік.

Сонымен бірге әдебиетпен ықпалдасу оқушылардың образдық ойлау қабілетін дамытады. Мысалы, әдеби шығармалардағы кейіпкерлердің мінезін, өмір салтын немесе табиғат көріністерін бейнелейтін көркем еңбек туындылары оқушыны шығармашылық ізденіске итермелейді. Ал тарихпен ұштасқан кезде белгілі бір кезеңнің архитектурасын, тұрмыс заттарын бейнелейтін жобалар жасалып, олар тарихи білімді сезімдік тәжірибемен толықтырады. Осылайша, көркем еңбек тек қолөнер шеберлігін емес, әдебиет пен тарихты жаңаша қабылдауға мүмкіндік береді.

Көркем еңбек пәнінің STEM сабақтарындағы ықпалдастығы – қазіргі білім беру жүйесінің өзекті мәселелерінің бірі. STEM бағыты ғылым (Science), технология (Technology), инженерия (Engineering), математика (Mathematics) пәндерін біріктірсе, оған көркем еңбекті қосу STEAM тәсілін қалыптастырады. Бұл тәсіл оқушыны ғылыми-техникалық жетістіктерді эстетикалық тұрғыдан қабылдауға, жаңа өнімді тек функционалдық жағынан ғана емес, көркемдік тұрғыдан да бағалауға үйретеді. Жобалау әрекеті барысында оқушы жаңа идея ұсынып, оны жүзеге асыруда ғылыми білімді қолданумен қатар, шығармашылық қиялын іске қосады. Мысалы, оқушы күн энергиясымен жұмыс істейтін құрылғының үлгісін жасай отырып, оның сыртқы формасын да тартымды етіп жобалайды. Бұл – техникалық шешім мен көркемдік ойдың тоғысуы.

Мұндай ықпалдастық оқушылардың XXI ғасыр дағдыларын қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Олардың қатарында креативті ойлау, топпен жұмыс істеу, коммуникация, цифрлық сауаттылық, проблеманы шешу қабілеті бар. Көркем еңбек пен STEM сабақтарының өзара кірігуі – білімді қолданбалы сипатқа көшірудің, оқушыны болашақ мамандыққа бейімдеудің тиімді жолы. Бұл тәсіл әрбір оқушының қабілетін ашуға мүмкіндік береді: біреуі ғылыми идея ұсынса, екіншісі оны техникалық тұрғыда іске асырады, ал үшіншісі эстетикалық тұрғыдан тартымды етеді.

Сонымен, көркем еңбек пәнінің басқа пәндермен байланысы және STEM сабақтарындағы ықпалдастығы – оқушылардың жан-жақты дамуын қамтамасыз ететін, білімнің шынайы өмірмен байланысын күшейтетін әмбебап педагогикалық стратегия. Бұл байланыстардың нәтижесінде білім беру тек ақпарат берумен шектелмей, оқушыны тұлға ретінде қалыптастыруға, шығармашылық әлеуетін дамытуға, өмірлік құзыреттерді жетілдіруге бағытталады. Көркем еңбек пен STEM ықпалдастығы – болашақ ұрпақты жаңа ғасырдың күрделі сын-қатерлеріне дайын етудің сенімді жолы.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Құлжанова Н. Мектеп және тәрбие. – Алматы: Ана тілі, 1992. – 144 б.
2. Құсайынов А.Қ. Көркем еңбек және технология пәнін оқытудың әдістемесі. – Алматы: Білім, 2018. – 276 б.
3. Yakman G. STEAM Education: An Overview of Creating a Model of STEAM Education. – Korea: Korean Institute for the Advancement of Technology, 2008. – 15 p.
4. ҚР Оқу-ағарту министрлігі. Жалпы білім беретін мектептерге арналған «Көркем еңбек» пәні бойынша оқу бағдарламасы. – Астана, 2022.

Аманбекова Жумакул Халиловна

Көркем еңбек пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші
 "№30 жалпы білім беретін мектебі" мемлекеттік мекемесі
 Маңғыстау облысы, Ақтау қаласы

«ЭКОФЭШН: ЖҮНМЕН ЖҰМЫС АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ»

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытып қана қоймай, оларды ұлттық құндылықтарға баулу, табиғи шикізатты ұқыпты пайдалануға үйрету маңызды. Сол мақсатта «Экофэшн» элективті курсы жасалып, 8-сынып қыз балаларымен аптасына 1 сағат, барлығы 34 сағат көлемінде жүргізілді. Бұл курс оқушыларды сәндік-қолданбалы өнерге баули отырып, экологиялық мәдениет пен еңбекқорлыққа тәрбиелеуді көздейді.

Курстың мақсаты: Оқушыларға жүнмен жұмыс жасау технологиясын меңгерту, сәндік-қолданбалы өнер арқылы шығармашылық қабілеттерін дамыту және ұлттық құндылықтарды дәріптеу.

Курстың міндеттері: Жүннің қасиеттерін, экологиялық ерекшеліктерін түсіндіру; Киіз басу өнерінің тарихы мен дәстүрін таныстыру; Жүнмен жұмыс жасауға қажетті құрал-жабдықтарды дұрыс пайдалана білуге үйрету; Жүннен бұйым жасаудың қарапайым әдістерін меңгерту; Ұлттық киімдер мен сәндік-қолданбалы бұйымдарға эскиз дайындау; Заманауи бағытта экологиялық сәндік бұйымдар жасауға машықтандыру; Шығармашылық жұмыс

барысында ўқыптылық пен шыдамдылыққа тәрбиелеу; Ұлттық мәдениетке құрмет сезімін қалыптастыру.

Жүннің маңыздылығы мен емдік қасиеттері

Жүн экологиялық таза, табиғи әрі қолжетімді шикізат. Оның жылу сақтау қабілеті, беріктігі мен төзімділігі адам тұрмысында бағалы материал болуына негіз болды.

Ертеден халық жүнді тұрмыстық бұйымдар жасауға пайдаланды: киіз үй жабдықтары, текемет, сырмақ, киім-кешек пен аяқ қап. Әсіресе, аяқ қап жүннен дайындалып, аяқ киімді суықтан, ылғалдан сақтауға қолданылған.

Жүннің емдік қасиеттері де ерекше: ревматизм, бел, буын ауруларын жеңілдетеді; қан айналымын жақсартады; адам ағзасына жылулық пен жайлылық сыйлайды. Бұл қасиеттерді түсіну оқушыларға жүннің тек тұрмыстық емес, денсаулыққа пайдалы құндылық екенін дәріптейді.

Оқушылар үшін тиімділігі, Курс барысында оқушылар:

- табиғи шикізатты ұқыпты пайдалануды үйренеді;
- қол еңбегіне деген құрметін арттырады;
- шығармашылық қабілеттерін дамытады;
- экологиялық мәдениетке тәрбиеленеді;

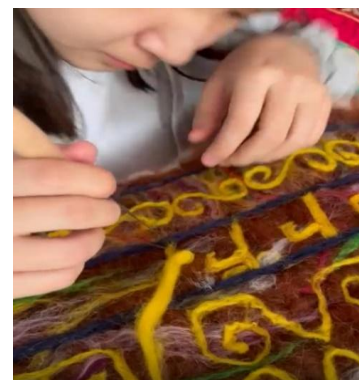
шыдамдылық, дәлдік, ұқыптылық қасиеттерін бойына сіңіреді.

Қауіпсіздік ережесі, жүнмен жұмыс барысында оқушыларға: қайшы, ине, түйреуішті дұрыс пайдалану; ыстық су және сабынмен жұмыс кезінде абай болу; еңбек үстелін таза ұстау; өзара көмектесіп, қауіпсіздік ережесін сақтай білу талап етіледі, қажет болса бетперде (маска) ұсынылады.

Жетістік: Курсқа қатысушы 8-сынып оқушысы Бектас Айсұлу «Жүннен жасалған аяқ қап» атты жұмысымен «Алтын қазына» республикалық байқауына қатысып, жүлделі 3-орынды иеленді. Бұл жетістік оқушының ғана емес, курстың нәтижелілігінің де айқын дәлелі болып табылады.

Қорытынды:

«Экофэшн» элективті курсы оқушыларға жүннің табиғи қасиетін танытып қана қоймай, ұлттық дәстүрді жаңғыртуға, шығармашылық қабілеттерін шыңдауға жол ашады. Мұндай курстар жас ұрпақты еңбекке баулып, табиғи материалдарды тиімді пайдалануға үйретіп, олардың болашақ мамандық таңдауына да ықпал етеді.

Ержанова Мөлдір Ержанқызы

География пәні мұғалімі

“М.Мақатаев атындағы №13 орта мектеп” МКМ
Алматы облысы, Іле ауданы, Өтеген батыр ауылы

ГЕОЭКОЛОГИЯ ЖӘНЕ ГЕОЭКОНОМИКА НЕГІЗДЕРІН МЕКТЕПТЕ ОҚЫТУ: ТӘЖІРИБЕЛЕР МЕН ТИІМДІ ӘДІСТЕР

Кілт сөздер: геоэкология, геоэкономика, оқыту әдістері, теория және практика, мектеп бағдарламасы, экологиялық мәселелер, экономикалық мәселелер, заманауи технологиялар, білім беру, оқушылардың қызығушылығы.

Бұл мақалада мектепте геоэкология және геоэкономика негіздерін оқыту тәжірибелері мен тиімді әдістері қарастырылады. Қазіргі таңда экологиялық және экономикалық мәселелердің өзектілігі артып келе жатқандықтан, бұл пәндерді оқыту маңызды болып табылады. Мақалада теория мен практиканы біріктірудің тиімді жолдары ұсынылып, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру мақсатында қолданылатын әдіс-тәсілдер талқыланады. Сонымен қатар, оқыту процесінде қолданылатын заманауи технологиялар мен құралдар қарастырылады.

Мақала мақсаты: Геоэкология және геоэкономика негіздерін мектепте оқыту арқылы оқушылардың теориялық білімдері мен практикалық дағдыларын тиімді біріктіру.

Міндеттер:

1. География пәнін оқытуда геоэкологиялық және геоэкономикалық ұғымдарды енгізу арқылы оқушылардың ой-өрісін кеңейтіп, пәнге деген қызығушылығын арттыру.
2. Теориялық және практикалық білімді үйлестіре отырып, оқушылардың табиғи ресурстарды тиімді пайдалануды, қоршаған ортаны қорғауды және экономикалық тиімділікті түсінуіне ықпал ету.
3. Заманауи оқыту әдістерін қолдана отырып, оқушылардың сыни ойлау, мәселені талдау және шешім қабылдау қабілеттерін дамыту.
4. Геоэкология және геоэкономика салалары бойынша оқушыларға болашақ мамандық таңдауына бағыт-бағдар беру.

Бүгінгі таңда әлемдік қоғамдастық табиғи ресурстарды тиімді пайдалану және қоршаған ортаны қорғау мәселелеріне ерекше назар аударуда. Осы орайда, геоэкология және геоэкономика ғылымдары мектеп бағдарламасында маңызды орын алуы тиіс. Геоэкология – бұл табиғи және антропогендік процестерді зерттейтін ғылым саласы, ал геоэкономика – ғаламдық экономикалық процестердің географиялық аспектілерін қарастыратын сала. Бұл екі ғылымның біртұтас оқытылуы оқушылардың табиғи және әлеуметтік-экономикалық процестерді терең түсінуіне мүмкіндік береді.

География пәнін оқытуда геоэкология мен геоэкономиканы біріктіру қазіргі қоғамдағы өзекті мәселелерді шешуге бағытталған. Мысалы, экологиялық дағдарыстар, климаттың

өзгеруі, табиғи ресурстардың сарқылуы сияқты жаһандық проблемалар оқушылардың назарында болуы керек. Сонымен қатар, геоэкономикалық білім оқушыларға ғаламдық экономикалық қарым-қатынастарды түсінуге, елдердің өзара тәуелділігі мен бәсекелестік жағдайларын сараптауға мүмкіндік береді.

Бұл тақырыптың мектепте оқытылуы оқушылардың болашақ мамандық таңдауына, экономикалық және экологиялық сауаттылығын арттыруға, сондай-ақ әлеуметтік жауапкершілігі жоғары азаматтарды тәрбиелеуге ықпал етеді. Геоэкология және геоэкономика негіздерін оқу арқылы оқушылар жергілікті және ғаламдық деңгейде экологиялық және экономикалық мәселелерді шешуге белсенді араласатын болады. Қазіргі заманғы оқыту әдістерін қолдану, мысалы, жобалық жұмыс, зертханалық тәжірибелер және интерактивті сабақтар, оқушылардың тақырыпқа деген қызығушылығын арттырып, білімнің өміршеңдігін қамтамасыз етеді.

Осылайша, геоэкология және геоэкономика негіздерін мектепте оқыту қазіргі қоғамның қажеттіліктеріне жауап береді және оқушылардың интеллектуалдық дамуын қамтамасыз етеді.

Геоэкология және геоэкономика негіздерін оқытудың маңызы

Геоэкология және геоэкономика ғылымдарының мектеп бағдарламасында енгізілуі қазіргі қоғамның экологиялық және экономикалық мәселелерін шешуде маңызды рөл атқарады. Бұл пәндер оқушылардың теориялық білімдерін практикалық дағдылармен ұштастыруға мүмкіндік береді, осылайша олардың табиғи және әлеуметтік-экономикалық процестерді терең түсінуге ықпал етеді.

Геоэкологияның маңызы: Геоэкология табиғи және антропогендік процестердің өзара әрекеттесуін зерттейді. Бұл ғылымның маңыздылығы экологиялық дағдарыстар мен климаттың өзгеруі сияқты жаһандық мәселелерді шешуде анық көрінеді. Мысалы, Антарктидадағы мұздардың еруі және оның теңіз деңгейіне әсері туралы зерттеулер табиғи процестердің ғаламдық салдары бар екенін көрсетеді. Осы мәселелерді оқушыларға түсіндіру арқылы олардың қоршаған ортаға деген жауапкершілігін арттыруға болады.

Геоэкономиканың рөлі: Геоэкономика ғаламдық экономикалық процестердің географиялық аспектілерін қарастырады. Бұл пән елдер арасындағы экономикалық қарым-қатынастарды, өзара тәуелділік пен бәсекелестікті сараптауға мүмкіндік береді. Мысалы, Қытайдың “Бір белдеу, бір жол” жобасы арқылы Азия мен Еуропа арасындағы сауда қарым-қатынастарының нығаюы геоэкономикалық зерттеулердің маңыздылығын көрсетеді. Оқушыларға осындай нақты мысалдарды көрсету арқылы олардың әлемдік экономикадағы орнын түсінуге көмектесуге болады.

Интерактивті әдістердің артықшылықтары: Заманауи оқыту әдістерін қолдану, мысалы, жобалық жұмыстар мен интерактивті сабақтар, оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін дамытады. Зертханалық тәжірибелер оқушыларға теориялық білімдерін практикада қолдануға мүмкіндік береді. Мысалы, оқушыларға өз аймағындағы экологиялық мәселелерді зерттеп, оларды шешу жолдарын ұсыну арқылы практикалық дағдыларын арттыруға болады.

Мәселенің маңыздылығы: Геоэкология және геоэкономика негіздерін оқыту оқушылардың болашақ мамандық таңдауына бағыт-бағдар береді. Бұл пәндер олардың экономикалық және экологиялық сауаттылығын арттырып, әлеуметтік жауапкершілігі жоғары азаматтарды тәрбиелеуге ықпал етеді. Сонымен қатар, бұл ғылымдар оқушыларға жергілікті және ғаламдық деңгейде экологиялық және экономикалық мәселелерді шешуге белсенді араласуға мүмкіндік береді. Бұл олардың қоғамдағы рөлін түсінуге және өз үлестерін қосуға ынталандырады. Қорытындылай келе, геоэкология және геоэкономика негіздерін мектепте оқыту оқушылардың интеллектуалдық дамуын қамтамасыз етеді және олардың қоғамдағы белсенді азамат болуына ықпал етеді. Бұл пәндер арқылы оқушылар табиғи ресурстарды тиімді пайдалануды, қоршаған ортаны қорғауды және экономикалық тиімділікті түсінуге мүмкіндік алады.

Геоэкология және геоэкономика негіздерін мектепте оқыту қазіргі заманғы экологиялық және экономикалық мәселелерді түсінуге және шешуге бағытталған маңызды қадам болып табылады. Бұл пәндер оқушылардың теориялық білімдерін практикалық дағдылармен ұштастыра отырып, олардың табиғи және әлеуметтік-экономикалық процестерді терең түсінуіне ықпал етеді. Геоэкология табиғи және антропогендік процестердің өзара әрекеттесуін зерттейді, бұл экологиялық дағдарыстар мен климаттың өзгеруі сияқты жаһандық мәселелерді шешуде маңыздылығын көрсетеді. Ал геоэкономика ғаламдық экономикалық процестерді географиялық тұрғыдан қарастырып, елдер арасындағы экономикалық қарым-қатынастарды сараптауға мүмкіндік береді. Бұл пәндерді оқыту оқушылардың интеллектуалдық дамуын қамтамасыз етіп, болашақ мамандық таңдауына бағыт-бағдар беру арқылы олардың экономикалық және экологиялық сауаттылығын арттырады.

Осылайша, оқушылар қоғамдағы белсенді азамат болуға, жергілікті және ғаламдық деңгейде экологиялық және экономикалық мәселелерді шешуге белсенді араласуға ынталандырылады. Мақалада қарастырылған мәселелердің маңыздылығын ескере отырып, оқырманға ұсыныс ретінде, мектеп бағдарламасына геоэкология және геоэкономика пәндерін енгізуді жалғастыру, оқыту әдістерін интерактивті және практикалық бағытта дамыту қажет екенін айтамын. Болашақта оқушыларды экологиялық және экономикалық сауатты, жауапты азамат ретінде тәрбиелеу үшін осы пәндерді тереңірек зерттеуге шақырамын. Әрбір оқушыға табиғи ресурстарды тиімді пайдалануды, қоршаған ортаны қорғауды және экономикалық тиімділікті түсінуге мүмкіндік беру – қоғамның болашағына үлкен инвестиция болып табылады.

Пайдаланылған дереккөздер мақала

1. Үсен Қ. Геоэкология. – Алматы: Дәуір, 2012. – 368 б. (atyrau-edu.kz)
 2. Манкеш А. Е. Экология негіздері. Әдістемелік нұсқау. – Алматы: Алматыкітап баспасы, 2017. – 120 б. (engime.org)
- Мақалалар және оқу бағдарламалары:
3. “Геоэкология” қолданбалы курс авторлары (мысалы, Жанпейісова М. М., Қараев Ж. А., Ғалиев Т. Т.) – геоэкология пәнінде қолданылатын технологиялар (сын тұрғысынан ойлау, модульдік, саралап деңгейлеп оқыту, жүйелік тұрғыдан оқыту) (ust.kz)
 4. “Геоэкология пәні” – оқу нәтижелері мен тақырыптар (геосфера, экосфера, антропогендік әсер, парник әсері, гидросфера, литосфера, биосфера т.б.) (ektu.kz)
 5. “Геоэкология авторлық бағдарлама жоспары” – Қарағанды қаласы, 7-сынып, 2016–2017 оқу жылына арналған үйірме жоспары (infourok.ru)
 6. “Географияны оқыту әдістемесі” оқу-әдістемелік кешені – географияны оқыту технологиялары, практикалық жұмыстар, көрнекілік, интерактивті әдістер т.б. (stud.kz)
 7. “Мектепте экономикалық географияны оқыту әдістемесі” – экономикалық географияны оқу әдістемесі туралы ресми құжат (stud.kz)

Нағашыбай Жанат Ерланқызы

Бастауыш білім беру мамандығының оқытушысы, педагог-тағылымдамашы
 Анвар Исмаилов атындағы кәсіптік колледжі ЖШС
 Түркістан облысы, Сайрам ауданы

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Қазіргі білім беру жүйесінің негізгі мақсаты - әлемнің жылдам өзгеріп жатқан жағдайында өмір сүруге қабілетті, сын тұрғысынан ойлайтын, өз бетімен шешім қабылдай алатын, жаңа білімді өздігінен меңгеретін тұлғаны тәрбиелеу. Бұл міндеттерді жүзеге асыруда функционалдық сауаттылық ерекше маңызға ие. Әсіресе бастауыш сынып кезеңі -бұл дағдылардың қалыптасуы мен дамуының негізгі сатысы болып табылады. Осы кезеңде алынған білім мен дағдылар баланың бүкіл өміріне әсер ететін іргетас ретінде қарастырылады. Функционалдық сауаттылық -бұл тек оқу, жазу, санау емес, бұл алған білімді өмірлік жағдаяттарда тиімді пайдалана білу. Яғни, оқушы өзінің білімі мен дағдыларын қолдана отырып, күнделікті өмірде кездесетін түрлі мәселелерді шеше алуы тиіс. Осы мақалада бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың жолдары, әдіс-тәсілдері және оның маңызы туралы жан-жақты баяндалады.

Функционалдық сауаттылық -бұл тұлғаның әлеуметтік, мәдени, кәсіби және саяси өмірге белсенді араласуына мүмкіндік беретін білімді, білікті, дағдыларды өмірлік жағдаятта қолдана алу қабілеті. ЮНЕСКО анықтамасы бойынша, функционалдық сауатты адам -бұл алған білімін күнделікті өмірінде қолдана алатын, мәселелерді шеше білетін, жауапкершілікпен әрекет ететін тұлға. Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде де функционалдық сауаттылықты дамытуға ерекше көңіл бөлінуде. 2012 жылы қабылданған «Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі ұлттық іс-қимыл жоспары» осы бағыттағы жұмыстардың бастамасы болды. Бұл құжатта бастауыш сыныптан бастап функционалдық сауаттылықты дамыту қажеттілігі атап көрсетілген.

Бастауыш сынып оқушысының танымдық қабілеті мен тұлғалық қасиеттері қарқынды дамиды. Бұл кезеңде баланың ойлауы нақты-бейнелі сипатта болады, сондықтан оқу үдерісін өмірлік жағдаяттармен байланыстыра отырып ұйымдастыру -аса маңызды.

Бастауыш сыныптағы функционалдық сауаттылықтың маңызы:

Өмірлік дағдыларды қалыптастыру;

Шығармашылық ойлауды дамыту;

Тілдік қарым-қатынас мәдениетін жетілдіру;

Әлеуметтік бейімделуге ықпал ету;

Тәуелсіз және жауапты шешім қабылдау қабілетін дамыту.

Бастауыш сыныптарда функционалдық сауаттылықты бірнеше бағытта дамытуға болады:

Оқу сауаттылығы -мәтінді түсіну, талдау, өз ойымен байланыстыра алу қабілеті. Бұл бағытты дамыту үшін:

- әртүрлі жанрдағы мәтіндермен жұмыс жасау;
- мәтін бойынша сұрақтарға жауап беру;
- негізгі ойды анықтау;
- өз ойын жазбаша немесе ауызша жеткізу;
- ақпаратты салыстыру, қорытынды жасау жұмыстарын жүргізу қажет.

3.2 Жазу сауаттылығы

Жазу сауаттылығы -ойды жүйелі, түсінікті және нақты жеткізе білу. Оқушыларды әртүрлі мәтін түрлерін (әңгіме, өтініш, күнделік, хабарландыру) жазуға үйрету арқылы олардың тілдік және логикалық қабілеттерін дамытуға болады.

3.3 Математикалық сауаттылық

Математикалық сауаттылық -математикалық білімді күнделікті өмірде қолдана білу. Оқушы есептерді шығарып қана қоймай, олардың шешімін өмірлік жағдаяттармен байланыстыра білуі тиіс. Мысалы, дүкендегі сатып алу, уақытты есептеу, өлшем бірліктерін қолдану, т.б.

3.4 Ақпараттық сауаттылық

Бұл -ақпаратты табу, іріктеу, талдау және қолдану қабілеті. Заманауи цифрлық технологиялармен жұмыс істеу, ақпарат көздерін дұрыс пайдалану, жалған ақпаратты ажырату -бастауыш сыныпта қалыптасуы тиіс дағдылардың бірі.

3.5 Коммуникативтік дағдылар

Оқушы топта жұмыс істеуді, пікір алмасуды, өз ойын еркін білдіруді үйренуі керек. Бұл дағды -функционалдық сауаттылықтың негізгі компоненттерінің бірі.

Мұғалім -функционалдық сауаттылықты дамытудың негізгі ұйымдастырушысы. Оның міндеттері:

- әр оқушының ерекшелігін ескере отырып, жекелеген әдіс қолдану;
- ынтымақтастық атмосферасын қалыптастыру;
- оқушыны тек біліммен емес, өмірлік дағдылармен қаруландыру;
- шығармашылық, зерттеушілік тапсырмалар беру;
- оқушының ойлау, сұрақ қою, жауап беру дағдыларын дамыту.

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыруда ата-ананың да белсенділігі қажет. Үйде баламен сөйлесу, бірге кітап оқу, өмірлік мәселелерді бірге шешу -осының бәрі оқушыны жан-жақты дамытады. Ата-ана мен мектеп арасындағы тығыз байланыс -баланың дамуына оң әсер етеді. Функционалдық сауаттылық -заман талабы. Әлемнің дамуына ілесе алатын, өз ойын еркін білдіретін, өмірлік мәселелерді шешуге қабілетті тұлғаны қалыптастыру -бүгінгі бастауыш мектептің басты міндеті. Бұл үдеріс мұғалім, оқушы және ата-ана арасындағы тиімді ынтымақтастық арқылы жүзеге асады.

Оқушы алған білімін өмірлік жағдаятта қолдана алса -бұл білімнің шынайы жемісі. Сондықтан бастауыш сыныпта тек білім беру емес, сол білімді қолдануға үйрету -бүгінгі күннің басты қажеттілігі.

Кошанова Шырын Жакатевна

Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-модератор
 “№39 гимназия мектепке дейінгі шағын орталығы” МКМ
 Алматы облыс, Іле ауданы

**«БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА ЦИФРЛЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ
 АРТТЫРУ»**

Кіріспе: Қазіргі қоғамда цифрлық технологиялар өмірдің ажырамас бөлігіне айналды. Балалар мектепке келген күннен бастап ақпараттық ортада өмір сүруге бейімделуі тиіс. Осыған байланысты бастауыш сыныптарда цифрлық сауаттылықты қалыптастыру – заман талабы. Ерте жастан дұрыс цифрлық дағдыларды меңгеру оқушылардың ақпаратпен жұмыс істей білуін, интернеттегі қауіпсіздік ережелерін түсінуін және сандық құралдарды тиімді қолдануын қамтамасыз етеді

Цифрлық сауаттылық дегеніміз не?

Цифрлық сауаттылық – бұл адамның ақпараттық технологияларды тиімді және қауіпсіз қолдану қабілеті. Ол келесі негізгі дағдыларды қамтиды:

- Ақпаратты іздеу, сұрыптау және бағалау;
- Цифрлық құрылғыларды (компьютер, планшет, смартфон) қолдану;
- Қауіпсіз интернет ережелерін сақтау;
- Медиа және кибермәдениетті түсіну;
- Электрондық поштамен, презентациялармен, мәтіндік редакторлармен жұмыс істеу.

Бастауыш сынып оқушылары үшін цифрлық сауаттылықтың маңызы

1. Ерте бейімделу

Цифрлық ортада ерте жастан жұмыс істеуді үйрену оқушылардың болашақ оқу және кәсіби өміріне негіз қалайды.

2. Сын тұрғысынан ойлау дағдысын дамыту

Ақпаратты сараптай білу, жалған ақпаратты анықтау қабілеті оқушылардың танымдық қабілетін арттырады.

3. Қауіпсіздік

Интернеттегі алаяқтық, кибербуллинг сияқты қауіптерден балаларды қорғау үшін цифрлық қауіпсіздік туралы түсінік беру маңызды.

4. Шығармашылықты дамыту

Графикалық бағдарламалар, презентация құру, анимация жасау арқылы оқушылардың шығармашылық қабілеті кеңейеді.

Цифрлық сауаттылықты арттыру жолдары

1. Информатика пәнін ерте енгізу

1–4 сыныптарда қарапайым деңгейде информатика пәнін енгізу, логикалық ойындар мен бағдарламалау негіздерін үйрету қажет.

2. Оқытуда цифрлық құралдарды пайдалану

Интерактивті тақта, планшет, онлайн ресурстар, бейнесабақтар мен цифрлық оқулықтар оқуға қызығушылықты арттырады.

3. Мұғалімдердің цифрлық құзыреттілігін арттыру

Бастауыш сынып мұғалімдері заманауи технологияларды меңгеріп, оларды сабақта тиімді пайдалана білуі керек.

4. Ата-аналармен жұмыс

Баланың үйдегі цифрлық мінез-құлқын бақылау және басқару үшін ата-аналарға да цифрлық сауаттылық бойынша түсіндіру жұмыстары жүргізілуі тиіс.

Қорытынды: Бастауыш сыныпта цифрлық сауаттылықты дамыту – қазіргі білім беру жүйесінің маңызды бағыты. Бұл тек компьютермен жұмыс істеуді үйрету емес, сонымен қатар қауіпсіздік, ақпаратпен жұмыс, және этика туралы түсінік қалыптастыру. Мектеп, мұғалім және ата-ана біріге отырып, баланың цифрлық ортада еркін, қауіпсіз әрі тиімді өмір сүруіне жол ашуы керек.

Сагындыкова Толкын Турсуновна

Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-модератор

"№17 мектеп-гимназиясы" КММ

Ақмола облысы, Көкшетау қаласы

ӘДЕБИЕТТІК ОҚУ САБАҚТАРЫНДА ТАПСЫРМАЛАР АРҚЫЛЫ ЖАЛПЫҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ

Әдебиеттік оқу пәні бастауыш білім берудің маңызды компоненті ретінде «Тіл мен әдебиет» білім беру саласына енгізілген. Әдебиеттік оқу пәнінің негізгі нысаны – балалар әдебиетінің көрнекті өкілдерінің шығармалары. Көркемдік циклға жататын бұл пәннің оқушының жеке тұлға ретінде дамуында, саналы оқу мен сауатты жазу дағдыларының қалыптасуында, мәтінмен алғашқы жұмыс жасауда алатын орны ерекше.

Әдебиеттік оқу адамның ішкі рухани жан дүниесі байлығын дамытуға, адамгершілік-имандылыққа тәрбиелеуге, сөз өнерін түсінуге, тілін, қиялын арттыруға мүмкіндік береді.

"Әдебиеттік оқу" оқу пәнінің оқу бағдарламасы "Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 [бұйрығымен](#) бекітілген.

Әдебиеттік оқу пәнінің мақсаты: бастауыш сынып оқушыларының көркем шығарманы сезіммен қабылдауы, түсінуі, санасында қайта жаңғырта алуы және шығармадан қабылдағанын өзінің шығармашылық әрекетінде жүзеге асыруға ұмтылуы арқылы функционалдық сауаттылығын қалыптастыру. Оқушылардың әдеби сауатын ашу негізінде

рухани байыту, оқу дағдыларын және оқырмандық біліктілігін қалыптастыру, әдеби-эстетикалық талғамын жетілдіре отырып, ізгілікті-елжанды дара тұлға тәрбиелеу.

2-4 сынып оқушыларына арналған «Әдебиеттік оқу» пәні бойынша оқу бағдарламасының негізгі міндеттерінің бірі жалпыұлттық құндылық идеясына негізделген, ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, оларды тарту, гуманистік әлемдік көзқарас, интеллект және оқушылардың рухани әлемін қалыптастыру болып табылады. Оқу бағдарламасының мазмұнына кіші жастағы мектеп оқушыларына таныстыратын әлемдік балалар әдебиеті мен қазақстандық ең үздік шығармалары енгізілген. Ол арқылы тұлғаның ұлттық мәдениетке қызығушылығын тудырып, шығарманы талдау арқылы патриоттық сезімі мен рухани-адамгершілік қасиетін тәрбиелейді.

2024 жылдың 26 наурызынан 05 сәуір аралығында «Бастауыш мектепте құндылыққа бағдарланған тәсілді жүзеге асыру» атты тақырыпта педагогтердің біліктілігін арттыру курсы өтудемін. Осы біліктілік арттыру курсына «Біртұтас тәрбие бағдарламасын» іске асыру жөніндегі

«Әдебиеттік оқу» пәні бойынша оқу бағдарламасындағы оқыту мақсаттарының келесі мысалдары арқылы меңгертуге болады:

2.2.3.1 мұғалімнің көмегімен мәтіннің тақырыбы мен негізгі ойын анықтау;

3.2.5.1 көркем шығармадағы оқиғаның басталуын, дамуын және аяқталуын анықтау;

4.1.5.1 өз ойы мен сезімін, көзқарасын өмірде болған, өзге шығармадағы ұқсас оқиғалармен салыстыра отырып білдіру.

Базалық құндылық	сынып	Оқу мақсаттары	Тапсырмалар
Азаматтық жауапкершілік	2 сынып Ата ақылы. «Ата насихаты»	2.2.3.1-мұғалімнің көмегімен мәтіннің тақырыбымен негізгі ойын анықтау	«Миға шабуыл» -Саған үлкендер қандай ақыл айтып жүр? -Қалай орындап жүрсіз?
Ынтымақтастық	3 сынып Бала бауыр етін	3.2.4.1-өлең,мысал,нақыл сөз, аңыз,бата,әңгіменің жанрлық ерекшелктерін анықтау	«Түртіп алу» стратегиясы оқыған жанрлар бойынша тақырыпқа байланысты керекті жерін түртіп алу
Құрмет	4 сынып Ата-баба мұрасын құрметтейік	4.3.3.1-шығармашылық жұмысын сызба, диаграмма, презентация түрінде ұсыну	Мультфильм көру «Толағай» Кері байланыс жасау. Осы мультфильм қандай тәрбиелік мәні бар?

2 сынып

«Ата насихаты» А.Байтұрсынов

Әкесі балаларына тату тұрындар деп талай айтыпты. Балалары тілін алмай, араздаса беріпті. Бір күні бір байлам шыбықты алып келіп, балаларына беріп:

- Сындырындар!- дейді. Балалары бірінен соң бірі алып, сындырайын деп еді,шыбық сынбайды.

Әкесі шыбықты алып, байлауын шешеді де:

- Бір-бірлеп сындырындар! –дейді. Балалары оп-оңай сындырады. Сонда әкесі: «Араздасып араларын ашылса,сендер де осы шыбық сияқты боласындар. Ұйымшыл болындар,сонда сендерді ешбір жау ала алмайды», дейді.

Тірліктің күні-бірлікте.

3 сынып

«Бала бауыр етін» (Аңыз-әңгіме)

Қазыбек бидің елге белгілі болған кезі екен. Бірде бір бала үшін дауласып, екі әйел алдына келіпті.

Әйелдердің бірі:

-Мынау баламды мен есін білмейтін жас күнінде жоғалтып алып едім. Соны мына әйел тауып алды ма, әлде ұрлап алды ма, білмеймін, әйтеуір асырап алыпты... Бүгін баламды танып, тауып алдым. Бірақ мына әйел «өз балам»деп бермейді,- дейді.

Екінші әйел тұрып:

-Мынау басқа жармасып тұр. Бұл- менің балам,-дейді.

Қазыбек екі әйелді мұқият тыңдайды. Сосын ойланып отырып қалады.

Сәлден кейін:

-Бірің баланды жоғалттым, енді бірін таптым дейсіңдер.Бірақ оның шын-өтірігін білетін куә жоқ. Сондықтан мынандай билік еткім келеді,-дейді Қазыбек би.

Ол баланың екі қолынан екі әйелге ұстатып қояды да,өзі алдаспанды жоғары көтереді.

-Екеуіңе баланы қақ бөліп берейін , осыған ризасыңдар ма?- дейді.

Сонда балаға ие болып жүрген әйел:

-Біреуге тірі бергенше, жартысы болса да, өзімде қалсын. Бөлсең бөл!-дейді безеріп. Ал баланы таныған әйел:

- Ойбай,биеке-ай! Қайда жүрсе де, тірі болсын, шаба көрмеңіз!-деп безек қағады.

Сонда Қазыбек би:

-Бала мына жоғалтқан әйелдікі екен. Өйткені баланың амандығын тілеп тұр. Баласын өзіне бер,-дп билік айтыпты.

Серік Негимов. «Шешендік сөздер» кітабынан

4 сынып

«Ата –бабасын құрметтейік»

1.Кестемен жұмыс

Топ түрлері	Жұмыс түрі
Ұлттық саз аспаптарын түсіндіруші топ	Суретпен немесе кимыл-қозғалыспен бейнелендер
Зергерлік жасаушы топ	Топтастыру сызбасын жазу арқылы түсіндіріндер
Халық әнін орындаушылар мен күйшілер тобы	Бірігіп бір-екі ән шырқандар
Шежіреші жеті ата тобы	Сызба арқылы түсіндіріп, мысалмен дәлелдендер

Түсініп оқу

Біз- қазақ баласы

Бабалар мұрасы,
 Аталар мирасы
 Бар байтақ даласы
 Біз-қазақ баласы.
 Дәстүрді сақтаған,
 Жеті ата-бабасын
 Жадына жаттаған
 Біз-қазақ баласы.
 Қобызын күңіреткен,
 Қолында күй шерткен,
 Домбыра –сырласы.
 Біз-қазақ баласы.
 Асаумен алысқан,
 Жүйрікпен жарысқан.
 Білген ат бағасын
 Біз-қазақ баласы.
 Халықтық салт-нұсқа-
 Сөзсайыс - айтысқа
 Бар ынта,таласы

Біз-қазақ баласы.
 Оқуда, өнерде,
 Үздік те, шебер де.
 Ұрпақтар жалғасы
 Біз-қазақ баласы.

Ермек Өтетілеуұлы

Әдебиет сабағында ұлттық құндылықтарды оқушылардың өз елінің тарихын, мәдениетін, рухани мұрасын терең меңгеріп, сезінуіне мүмкіндік беретін түрлі тапсырмалар арқылы жүзеге асыруға болады. Міне, осындай кейбір тапсырмалар арқылы:

1. Ұлттық әдебиетті талдау: мұғалім оқушыларға өз елінің белгілі жазушы-ақындарының шығармаларын оқып-үйренуді, олардан ұлттық болмыстың көрінісі болып табылатын тақырыпты, мотивтерді, образдарды анықтауды тапсыра аламыз.

2. Ұлттық аңыз-әңгімелерді оқыту: Оқушылар өз елінің халық ертегілерін, аңыз-әңгімелерін зерттеп, бұл шығармаларда қандай құндылықтар, наным-сенім, дәстүрлер бейнеленгенін талдай аламыз.

3. Пікірталас: Патриот болу дегеніміз не, қоғамда қандай қасиеттер және не үшін бағаланады деген сияқты ұлттық құндылықтарға қатысты мәселелер бойынша пікірталас жүргізуге болады.

4. Шығармашылық жобалар: Оқушылар өз елінің тарихы туралы өлең, шағын әңгіме немесе эссе жазу сияқты ұлттық құндылықтарды бейнелейтін әдеби шығармаларды жасай алады.

5. Зерттеу және презентация: Оқушылар өз елінің ұлы жазушылары мен ақындары, олардың ұлттық әдебиет пен мәдениеттің дамуына қосқан үлесі туралы зерттеу жұмыстарын дайындап, сыныпқа баяндама жасай алады.

Осылайша, әдебиет сабағында тапсырмалар беру арқылы ұлттық құндылықтарды тиімді жүзеге асыруға және оқушыларға өз тарихын, мәдениетін, салт-дәстүрін жақсы түсінуге және сүйеге көмектесуге болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. "Әдебиеттік оқу" оқу пәнінің оқу бағдарламасы "Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы"
2. «Оқыту процесінде жалпыұлттық құндылықтарды дарыту» әдістемелік нұсқаулық.
3. 2-4 сынып «Әдебиеттік оқу» оқулығы;

Асқарбекова Айгуль Таировна

Директор

"Жаңажол жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Түркістан облысы, Төлеби ауданы

МЕКТЕП БАСҚАРУЫНДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛАР: ЖАҢА ТӘСІЛДЕР МЕН ӘДІСТЕР

Қазіргі таңдағы білім беру жүйесінің өзгеруі – бұл тек оқу мазмұнының жаңаруы ғана емес, сонымен қатар мектепті басқару әдістерінің түбегейлі жаңаруын талап ететін үдеріс. Білім беру мекемесінің тиімділігі мен бәсекеге қабілеттілігі көбінесе оның басшысының **стратегиялық ойлау қабілетіне, инновациялық шешімдер қабылдауға дайындығына және ұжымды жаңашылдыққа жетелеу қабілетіне** байланысты.

Бұл бағдарлама дәстүрлі басқару үлгісінен бас тартып, қазіргі заман талаптарына сай, серпінді және дамуға бағытталған **инновациялық басқару парадигмасын** қалыптастыруға бағытталған. Біз мектептің болашағы – білімді, тәжірибелі және креативті басшының қолында екендігіне сенімдіміз.

Модуль 1. Мектеп басқаруындағы жаңа парадигма

1.1. Дәстүрлі және инновациялық басқару: айырмашылықтары мен артықшылықтары

Мектеп басқаруының екі негізгі түрін қарастырайық: дәстүрлі және инновациялық.

Дәстүрлі басқару – бұл өткен ғасырларда қалыптасқан, қатаң **иерархиялық және әкімшілік-командалық** жүйе. Мұнда басшының рөлі – бұйрықтар мен нұсқауларды орындауды қадағалау, қалыптасқан ережелер мен стандарттарға сәйкестікті қамтамасыз ету.

• Айырмашылықтары:

- **Шешім қабылдау:** Бір орталықтан, яғни директор тарапынан қабылданады. Ұжым мүшелері тек орындаушы рөлін атқарады.
- **Жұмысқа деген көзқарас:** Жұмыс үдерісі қатаң ережелерге сәйкес жүреді, шығармашылыққа мүмкіндік шектеулі.
- **Ұжыммен қарым-қатынас:** Қарым-қатынас ресми, қызметтік бағыныстылыққа негізделген.
- **Өзгерістерге қатынас:** Өзгерістер қиын қабылданады, дәстүрлі әдістерге басымдық беріледі.
- **Нәтиже:** Негізгі нәтиже — көрсетілген жоспарды орындау.

Инновациялық басқару – бұл жаңашылдыққа, дамуға және тұрақты жетілуге бағытталған икемді жүйе. Мұнда мектеп директоры **көшбасшы**, яғни ұжымды бір мақсатқа жұмылдыратын, олардың әлеуетін ашатын тұлға.

• Артықшылықтары:

- **Шешім қабылдау:** Командалық жұмысқа негізделген, пікір алмасу мен ұжымның ұсыныстарын ескеру арқылы қабылданады. Бұл шешімнің сапасын арттырады.
- **Жұмысқа деген көзқарас:** Шығармашылыққа, жаңа идеяларға қолдау көрсетіледі. Мұғалімдер өздерінің кәсіби дамуына жауапкершілікпен қарайды.
- **Ұжыммен қарым-қатынас:** Ынтымақтастық, сенім және қолдауға негізделген. Басшы мен қызметкерлер арасындағы қашықтық азаяды.
- **Өзгерістерге қатынас:** Өзгерістерді даму мүмкіндігі ретінде қабылдайды, оларды енгізуге дайын.
- **Нәтиже:** Тек жоспарды орындау емес, сонымен қатар білім сапасын арттыру, оқушылардың жеке тұлға ретінде дамуы және мектептің қоғамдағы беделін көтеру.

1.2. Заманауи мектеп басшысына қойылатын талаптар: көшбасшылық, стратегиялық ойлау, эмоционалды интеллект

Қазіргі мектеп директоры тек әкімшілік қызмет атқарушы ғана емес, ол – **визионер**, ұйымдастырушы және психолог. Оған мынадай маңызды қасиеттер қажет:

• **Көшбасшылық (Leadership):** * Ұжымды бір мақсатқа жұмылдыру және оларды шабыттандыру.

- Жауапкершілікті бөлісу және мұғалімдердің кәсіби өсуіне жағдай жасау.
- Ұжым ішінде жағымды микроклимат қалыптастыру.

• **Стратегиялық ойлау (Strategic Thinking):**

○ Мектептің дамуына қатысты ұзақ мерзімді мақсаттар қою және оған жетудің жолдарын анықтау.

- Болашақты болжай білу, сыртқы өзгерістерге тез бейімделу.

○ Мектептің бәсекеге қабілеттілігін арттыруға бағытталған стратегиялық жоспарлар жасау.

• **Эмоционалды интеллект (Emotional Intelligence):**

- Өз эмоцияларын басқара білу және басқа адамдардың сезімдері мен күйін түсіну.

- Ұжымдағы кикілжіңдерді шешуде тиімділік таныту.

- Ашық және сенімді қарым-қатынас орнату арқылы ұжымның мотивациясын арттыру.

Бұл модульді игеру арқылы мектеп басшылары басқарудың жаңа парадигмасын түсініп, оны өз тәжірибесіне енгізудің алғашқы қадамдарын жасайды.

Касымбекова Казына Турсынхановна

Физика пәні мұғалімі

“№51 Ы. Алтынсарин атындағы жалпы білім беретін мектеп” КММ

Түркістан облысы, Келес ауданы, Ошақты а/ә, С. Саттаров ауылы

КВАНТТЫҚ ФИЗИКАНЫҢ НЕГІЗДЕРІ ЖӘНЕ ОНЫҢ ҒЫЛЫМИ МАҢЫЗЫ

Аннотация:

Бұл мақалада кванттық физиканың пайда болу тарихы, негізгі ұғымдары мен принциптері, сонымен қатар оның қазіргі заманғы ғылым мен техникадағы қолданысы қарастырылады. Кванттық механиканың классикалық механикадан айырмашылықтары мен оның микродүниені сипаттаудағы маңызы баяндалады.

Кіріспе:

Кванттық физика — микродүниенің заңдылықтарын зерттейтін заманауи физиканың маңызды саласы. Ол атом және субатом деңгейіндегі бөлшектердің қозғалысын, өзара әрекеттесуін сипаттайды. Бұл сала ХХ ғасырдың басында пайда болып, физика ғылымында революциялық өзгерістерге алып келді.

Негізгі бөлім:

1. Кванттық физиканың пайда болуы:

Классикалық физика ХХ ғасырдың басында микродүниені сипаттай алмай қалған кезде кванттық теорияның қажеттілігі туындады. Макс Планктың қара дененің сәуле шығаруын зерттеуі мен Эйнштейннің фотоэффектті түсіндіруі кванттық идеялардың негізін қалады.

2. Негізгі ұғымдар мен принциптер:

- Квант: энергияның үздіксіз емес, белгілі мөлшермен (пакетпен) таралуы.
- Гейзенбергтің анықталмау принципі: бөлшектің дәл координатасы мен импульсін бір уақытта анықтау мүмкін емес.

- Де Бройль толқындары: бөлшектердің толқындық қасиеттері бар екендігін сипаттайды.

- Шрёдингер теңдеуі: кванттық жүйелердің динамикасын сипаттайтын негізгі теңдеу.

3. Кванттық механика мен классикалық механиканың айырмашылығы:

Классикалық механика нақты өлшемдерге сүйенсе, кванттық механика ықтималдылыққа негізделеді. Жүйелердің күйі толқындық функция арқылы беріледі.

4. Қолдану салалары:

- Лазерлік технологиялар
- Ядролық энергетика
- Кванттық компьютерлер
- Медициналық томография және диагностика
- Микроэлектроника

Қорытынды:

Кванттық физика — ХХ ғасырдың ең ірі ғылыми жетістіктерінің бірі. Ол табиғатты жаңа қырынан тануға мүмкіндік беріп, көптеген заманауи технологиялардың негізіне айналды. Болашақта кванттық технологиялардың маңызы арта түспек.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Ландау Л.Д., Лифшиц Е.М. – Кванттық механика
2. Резник Б. – Кванттық физика негіздері
3. Текебаев А. – Заманауи физиканың даму бағыттары

Абдыкадыров Бекбулат Зайкенович¹, Булгакова Нагима Борибековна²

Тарих пәні мұғалімдері

¹«№5 гимназия» ШЖҚ МКК

Астана қаласы

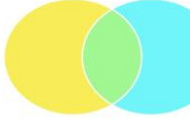

ҚАЗАҚ ЖЕРІНІҢ ОТАРЛАНУЫ: СЕБЕПТЕРІ МЕН САЛДАРЫ

Бөлім	I бөлім. Қазақ даласындағы ұлт-азаттық қозғалыстардың алғышарттары
Педагогтің аты-жөні	Абдыкадыров Б.З., Булгакова Н.Б.
Күні	
Сынып	7 сынып
Қатысушылар саны	25
Қатыспағандар саны	0
Сабақтың тақырыбы	Қазақ жерінің отарлануы: себептері мен салдары
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	Патша үкіметінің отарлау саясатының негізгі кезеңдерін және оның қазақ қоғамына тигізген әсерін түсіну
Сабақтың мақсаты	Оқушыларға қазақ жерінің отарлану себептерін, оның негізгі кезеңдерін таныстыру және отарлаудың қазақ қоғамына тигізген әсерін талқылау.

Сабақтың барысы:

Сабақтың кезеңі	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурс
Сабақтың басы	Ұйымдастыру әдісі: Оқушыларды жылы қарсы алу. Психологиялық ахуал: "Миға шабуыл" әдісі арқылы тақырыпқа кіру: - "Қазақ жерінің отарлануына қандай себептер әсер етті деп ойлайсыңдар?" - "Отарлау саясатының салдары қандай болуы мүмкін?"	Оқушылар Өз пікірлерін айтып, тақырыпқа болжам жасайды. Жаңа тақырыпқа қызығушылық танытады.	Дескриптор: -Тақырыпқа қатысты ойын айта алады. -Сабақтың тақырыбын болжай алады.	Интерактивті тақта, бейнефрагмент (QR арқылы).
Сабақтың ортасы	1-тапсырма. Мәтінмен жұмыс: - "Патша үкіметінің отарлау саясатының кезеңдері" мәтінін оқу. - Әр кезеңнің негізгі ерекшеліктерін анықтау. 2-тапсырма. Хронологиялық кесте: Кестені толтырыңыз: Жыл — Оқиға —	Оқушылар мәтінді оқиды, негізгі деректерді анықтайды. Хронологиялық кестені толтырады, деректерді талдайды.	Дескриптор: - Мәтіннен негізгі ақпаратты бөліп алады. - Кестені дұрыс толтырады.	Мәтіндер, кесте

	<p>Себептері мен салдары. Мен берген жылдардағы оқиғаны, оның себебі мен салдарың толтырамыз: 1731, 1740, 1752, 1822, 1824, 1831, 1868, 1881, 1891, 1896, 1905.</p>	<p>Топтарда жұмыс істеп, Венн диаграмма сын толтырады. Өз пікірлерін дәлелдеп, дискуссияға қатысады.</p>		<p>Венн диаграммасы үлгісі интерактивті тақта.</p>
	<p>3-тапсырма. Салыстыру әдісі: "Қазақ жерінің отарлануының салдарын" және "Қазақ қоғамындағы өзгерістерді" Венн диаграммасы арқылы салыстыру.</p> <p>Сол жақ шеңбер (Қазақ жерінің отарлануының салдары) Оң жақ шеңбер (Қазақ қоғамындағы өзгерістер) Ортақ бөлікте (екеуіне ортақ өзгерістер)</p> <p>4-тапсырма. Дискуссия әдісі: Сұрақ: "Патша үкіметінің саясаты қазақ қоғамына тек теріс әсерін тигізді ме, әлде оң нәтижелері болды ма?" Қолдарына пікір айту үшін микрофон ұсынылады.</p>		<p>Дискуссияда дәлелді пікір білдіреді.</p>	
<p>Сабақтың соңы</p>	<p>Рефлексия әдісі: "Бес саусақ"</p> <ul style="list-style-type: none"> - Бас бармақ: Сабақтың қай бөлігі ұнады? - Сұқ саусақ: Қай тапсырма қиын болды? - Ортаңғы саусақ: Не қызық болды? - Аты жоқ саусақ: Не білдіңіз? - Шынашақ: Қандай ұсыныс бар? 	<p>Оқушылар өз ойларын бөліседі, сабақтан алған білімдерін сипаттайды.</p>	<p>Дескриптор: -Рефлексия әдісі бойынша ойын нақты жеткізе алады.</p>	<p>Padlet платформасы немесе қағаз беті.</p>

Кулшыманова Гульжан Турсыновна
 Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-модератор
 №36 орта мектебі МКМ
 Алматы облысы, Іле ауданы, Жапек батыр ауылы

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ DAҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ

Кіріспе. Қазіргі білім беру жүйесінің басты мақсаты – жеке тұлғаның жан-жақты дамуына жағдай жасау. Бастауыш мектеп кезеңі – оқушының оқу әрекетінің іргетасы қаланатын аса маңызды саты. Осы кезеңде қалыптасқан оқу дағдылары кейінгі оқу жетістіктерінің кепілі болып табылады. Педагогика ғылымында оқу дағдысын дамыту мәселесі Ахмет Байтұрсынұлы, Ж.Аймауытов, Ы.Алтынсарин еңбектерінде көрініс тапқан. Бүгінгі күні бастауыш сынып оқушыларының оқу мәдениетін жетілдіру заманауи әдіс-тәсілдерді қолдануды қажет етеді.

Оқу дағдыларының ғылыми-педагогикалық негіздері

Оқу дағдысы – бұл мәтінді дұрыс, шапшаң, саналы, мәнерлеп оқи білу қабілеті.

- Дұрыс оқу – әріптерді дұрыс тану, дыбыстарды шатастырмай айту;
- Шапшаң оқу – мәтінді уақытты тиімді пайдалана отырып, жатық оқи алу;
- Саналы оқу – мәтін мазмұнын түсіну, негізгі ойды ажырата білу;
- Мәнерлеп оқу – дауыс ырғағын сақтап, авторлық ойды көркем жеткізу.

Ғалымдар (Ж.Қараев, Ә.Әлімжанов, Қ.Жарықбаев) бастауыштағы оқу дағдылары баланың тіл байлығын, ойлау қабілетін және дүниетанымын дамытуда шешуші рөл атқаратынын атап көрсетеді.

Оқу дағдыларын қалыптастырудың тиімді әдістері

1. Фонетикалық жаттығулар – дыбыстық талдау, буынға бөлу, тіл дамыту ойындары.
2. Жылдамдыққа оқыту әдістері – уақытпен оқыту, эстафеталық оқу, қайталап оқу тәсілдері.
3. Мәтінмен жұмыс – мазмұнын айту, жоспар құру, сұрақ-жауап арқылы талдау.
4. Мәнерлеп оқыту – рөлге бөліп оқу, өлең жаттау, драмалық көріністер қою.
5. Ойын технологиялары – «Жоғалған сөз», «Кім жылдам?», «Сөз құрастыр» ойындары.
6. АКТ қолдану – электронды оқулықтар, дыбыстық жазбалар, мультимедиялық жаттығулар.

Мұғалімнің негізгі міндеті – әрбір оқушының оқу деңгейін ескеріп, саралап оқыту. Қолдау көрсету, жетістікке ынталандыру, оқуға қызығушылығын арттыру арқылы ғана сапалы нәтиже алуға болады. Педагогтың кәсіби шеберлігі оқу дағдыларының қалыптасуына тікелей ықпал етеді.

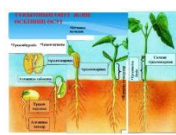
Қорытынды. Бастауыш сынып оқушыларының оқу дағдыларын дамыту – жүйелі әрі ғылыми негізделген процесс. Оқу әрекетін дұрыс ұйымдастыру, тиімді әдістерді пайдалану, мұғалімнің кәсіби қолдауы нәтижесінде оқушылардың оқу мәдениеті қалыптасады. Бұл олардың кейінгі білім алуында табысты болуына негіз болады.

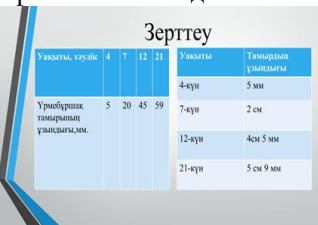

Кобикбаева Жансая Бакытжановна
 Бастауыш сынып мұғалімі
 "Абай атындағы орта мектебі" КММ
 Тарбағатай ауданы, Шығыс Қазақстан облысы

ӨСІМДІК ҚАЛАЙ ДАМИДЫ?

Білім беру ұйымының атауы	«Абай атындағы орта мектебі» КММ			
Пәні:	Жаратылыстану			
Бөлім:	Өсімдіктер			
Педагогтің аты-жөні:	Кобикбаева Ж.Б			
Күні:				
Сынып:	4 «Б» сынып			
Сабақтың тақырыбы:	№ 2 сабақ. Өсімдік қалай дамиды?			
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:	4.2.1.3 тозаңдану нәтижесінде тұқымның түзілуін және таралу жолдарын сипаттау; 4.2.1.2 өсімдіктің тіршілік циклін сипаттау; 4.1.2.2 алынған нәтижені білім алушы таңдаған формада ұсыну.			
Сабақтың мақсаты	Өсімдіктің даму кезеңдерімен танысады			
Құндылықтар: Қыркүйек айы: Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік	Сабақ құндылығы: Түрлі мамандықтарға қызығушылық таныту Апта дәйексөзі: «Жанұям - қорғаным, ата-анам - тірегім!»			
Сабақтың барысы				
Сабақтың кезеңі// уақыты	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 5 минут Өткенді пысықтау 5 минут	Сабаққа дайындық жасау Психологиялық ахуалды жақсарту Өткенді пысықтау Үй тапсырмасы Балдырлардың суретін салып, олар туралы айтуға дайындалып келу.	«Ыстық алақан» әдісі Сұрақ-жауап арқылы оқушылардың өткен тақырыпты қаншалықты меңгергенін қадағалау (білу)	Мақтап, мадақтап отыру ҚБ: «Баскетбол» әдісі 	суреттер Суреттер

<p>Сабақтың ортасы 22 минут</p>	<p>Балдырдың қандай түрлері болады? Табиғатта ең жиі таралған балдырдың түрі? Теңіз бен мұхиттарда қандай балдырлар кездеседі? Жауаптары: Балдырлардың-жасыл, қызыл, қоңыр түрлері бар. Табиғатта ең жиі таралған жасыл балдыр. Теңіз бен мұхиттарда қызыл, қоңыр балдырлар кездеседі.</p> <p>Тақырыпты ашу Өсімдіктің тіршілігі тұқымның өнуінен басталады. Топыраққа түскен тұқым бірнеше күннен соң ылғалдың әсерінен ісініп, қабығын ашады. Оның ішінен алдымен тамыр шығып, тереңге бойлайды. Бұған дейін өз қорек затымен қоректенген тұқым енді тамыр арқылы топырақтан қорек ала бастайды. Сонан кейін сабақ пайда болады. Сабақтың бойында қылтиып бір-екі жапырақ шығады. Осы кішкентай өсімдік «өскін» деп аталады. Одан кейін гүл мен жеміс жетіледі. Жемісте қайтадан тұқым қалыптасады.</p> <p>Жаңа тақырып «Адал азамат» біртұтас тәрбие бағдарламасы: Түрлі мамандықтарға қызығушылық таныту 1-тапсырма «Гүлдің құрылысы» бейнебаянын көрсету Гүлдің құрылысымен таныстыру Жауабы: Жапырақша, тостағаншаа, жатын, тозаңқап, күлте жапырақша</p> <p>Зерттеуді қалай жалғастырады? Зерттеу нәтижесін болжа. Тұқымның өнуі үшін қандай жағдайлар қажет? «Өну» деген не? Түсіндіріп көр.</p> 	<p>Өз ойларын айтады</p> <p>Жаңа тақырыпты түсініп алады</p> <p>Өсімдіктің даму кезеңімен танысады</p> <p>Зерттеу туралы айтады</p> <p>Бақылау жасайды</p> <p>Зерттеу нәтижесін қалай тіркейтінін біліп алады</p>	<p>Жарайсыңдар!</p> <p>Дескриптор: Балдырлар туралы деректер айта алады-1Б Тапсырманы дұрыс орындады-1Б</p> <p>ҚБ:</p> <p>Тамаша!</p> <p>Дескриптор: Зерттеуді соңына дейін жалғастыра алады-1Б Зерттеу қорытындысын шығарады-1Б Өсімдіктің өсу кезеңін біледі-1Б</p> <p>Дескриптор: Зерттеуді толық аяқтау жолын</p>	<p>суреттер Суреттер</p> <p>оқулық</p> <p>оқулық</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=RhIarphCpnk</p> <p>Суреттер</p> <p>оқулық</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=HN9kRIjvXWQ&list=PLvCmmggsP7Qiom6sICS0L4uiv6CnE8Skr&index=1</p>
-------------------------------------	--	---	--	--

<p>Сабақты қорыту 6 минут</p> <p>Кері байланыс 5 минут</p>	<p>Жауабы: Зерттеу жұмысын өсімдіктің өсу кезеңін бақылаумен жалғастырады. Нәтижесін анықтап, қорытындысын шығарады. Тұқым өну үшін жарық,су,жылы температура керек</p> <p>2-тапсырма Зерттеу нәтижесін тіркеу туралы білу</p> <p>Зерттеу нәтижесін қалай тіркейді?</p> <p>Нәгеш пен Эрика ұсақан тіркеу тасіктерін зерделі. Кестеде қандай ақпарат берген? Сызбаны не түсіне болды? Қай тіркеу түрі зерттеу туралы толық ақпарат береді деп ойлайсың; сызба ма, кесте ме? Ойыңды түсіндір.</p> <p>Тіркеген ақпаратқа қарап, Нәгеш қандай міндет хойлаған анықта. Эриканың зерттеу мақсаты туралы не айта аласың? Эксперимент нәтижесін тағы қандай тәсілмен көрсетуге болатынын ойла. Ой зерттеуінің мақсатына сәйкес нәтижені тіркеу түрін таңда. Саған 80-беттегі «Жас зерттеуші анықтамалығы» көмектеседі.</p> <p>Зерттеу жұмысының үлгісі арқылы өсімдікті қалай зерттейтінін айтады</p> <p>ЕБК Қызанақтың даму жолы туралы айтып көр. ЕҚБ Сынып бөлмесіндегі өсімдіктердің даму кезеңінің қай сағысында екенін зерттеп, түсіндіру ФС тапсырмасы Ойлан Көктемде күн райы күрт суып кетсе, гүлдеп тұрған өсімдікке не болады? Тіршілік циклы деген не?</p> <p>Жауабы: Көктемде күн суытып кетсе, гүлдеп тұрған өсімдіктердің бәрі үсіп кетеді. Өсімдіктің тұқымнан өсіп, қайтадан тұқым түзуі тіршілік циклы деп аталады</p> <p>Үй тапсырмасы Өсімдіктің даму кезеңдерінің суретін салып келу. Ол туралы түсіндіру</p> <p>«СМС» әдісі</p>	<p>Зерттеу туралы айтады</p> <p>Тапсырманы орындайды</p> <p>Сұрақтарға жауап береді</p> <p>Үй тапсырмасын алады</p> <p>Кері байланыс жасайды</p>	<p>біледі-16 Зерттеу жүргізе алады-16</p> <p>ҚБ:</p> <p>Дескрипторы: Өсімдіктің даму кезеңдерін біледі-16 Зерттеу тәсілдерін қолдана алады-16</p> <p>Тапсырманы орындаған оқушыны мадақтау, толықтыру жасау, тиімді кері байланыс орнату</p> <p>Дескриптор: Өсімдіктерге өсу үшін жағдай керек екенін біледі-16 Өз ойын еркін жеткізеді-16</p> <p>Дескриптор: Өсімдіктің даму кезеңі туралы айта алады-16 Өз бетінше жұмыс жасайды-16</p> <p>Оқушылар «СМС» әдісі бойынша сабаққа кері байланысты айтады.</p>	<p>Суреттер</p> <p>Оқулық</p> <p>Өсімдіктер туралы суреттер</p> <p>Зерттеу сызбасы</p> <p>Өсімдіктер туралы суреттер</p> <p>Қосымша материалдар</p> <p>Кері байланыс парақтары</p>
--	--	--	--	---

Дуйсенбек Ербахыт¹, Макумова Гулжанат Кадировна²

Математика пәні мұғалімдері

¹«Қаныш Сәтбаев атындағы №61 мектеп-лицей» ШЖҚ КММ

Астана қаласы

«МАТЕМАТИКАЛЫҚ САУАТТЫЛЫҚ- МАТЕМАТИКАЛЫҚ БІЛІМ» НЕГІЗІНДЕ МАТЕМАТИКАЛЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Қазіргі заман – ғылым мен технологияның қарқынды дамып келе жатқан дәуірі. Бұл өзгерістер білім беру жүйесіне де өз әсерін тигізуде. Әсіресе, математика пәнінің рөлі артып, тек формулалар мен есептер шығару ғана емес, өмірлік жағдайларда логикалық ойлау мен саналы шешім қабылдау дағдылары басты орынға шықты. Осы орайда **математикалық сауаттылық** ұғымы білім беру жүйесінде маңызды орын алып отыр.

Математикалық сауаттылық дегеніміз не?

Математикалық сауаттылық – бұл адамның математикалық білімді күнделікті өмірде, жұмыс барысында және қоғамда туындайтын нақты мәселелерді шешуге қолдана білу қабілеті. Басқаша айтқанда, бұл – математикалық ойлау, логикалық пайым жасау және сандық ақпаратпен жұмыс істеу дағдылары.

Математикалық сауатты адам:

- Ақпаратты талдай алады;
- Сандық деректермен жұмыс істей біледі;
- Логикалық және дәлелді ойлай алады;
- Күрделі есептерді қарапайымға бөліп шеше алады;
- Математиканы өмірмен байланыстырып қолдана алады.

Математикалық білім мен сауаттылықтың айырмашылығы

Математикалық білім – бұл теоремалар, формулалар, ережелер, есептеу тәсілдері және т.б. Осы білімді меңгеру оқушының пәнді түсінуіне көмектеседі. Ал математикалық сауаттылық – осы білімді нақты өмірде тиімді пайдалана білу қабілеті.

Мысалы, оқушы үшбұрыштың ауданын табу формуласын білуі – математикалық білім. Ал шынайы өмірде жер телімінің ауданын есептеу немесе құрылыс сызбасын түсініп оқу – математикалық сауаттылық.

Математикалық сауаттылықты қалай дамытуға болады?

1. Өмірмен байланысты тапсырмалар беру

– Сабақ барысында оқушыларға күнделікті өмірде кездесетін мысалдарға негізделген есептер ұсыну: сауда-саттық, уақытты жоспарлау, көлік қозғалысы, пайыздық есептер және т.б.

2. Сыни ойлауды дамыту

– Оқушыларды өз ойларын дәлелдеуге, бірнеше шешім жолын қарастыруға дағдыландыру.

3. Топпен жұмыс жасау

– Ынтымақтастықта жұмыс жасау арқылы оқушылар бір-бірімен пікір алмасып, мәселені жан-жақты қарастыруды үйренеді.

4. Ақпаратпен жұмыс істеу дағдылары

– Кесте, диаграмма, график секілді көрнекі ақпарат көздерін талдау және интерпретациялау арқылы оқушының аналитикалық қабілеті дамиды.

Осы мақсатта құрастырылған «**Математикалық сауаттылық – математикалық білім негізі**» атты элективті курс 5–6-сынып оқушыларына арналған тиімді курс көмекші ретінде ұсынылады.

Элективті курстың құрылымы мен мазмұны:

Жалпы курс мазмұны үш негізгі бөлімге бөлінген:

1. **Теориялық бөлім** – негізгі математикалық ұғымдар мен ережелерді қамтиды.

2. **Практикалық бөлім** – үйренген теорияны тәжірибеде бекітуге арналған жаттығулар мен тапсырмалардан тұрады.

3. **Өз бетінше орындауға арналған тапсырмалар** – оқушылардың ойлау қабілеті мен логикалық дағдыларын дамытуға бағытталған.

Барлық тапсырмалар алдын ала сыналған, түрлі сынақ кітапшаларынан іріктелген, және әр есептің шешу жолы нақты көрсетілген. Бұл оқушылардың өз бетімен жұмыс істеу дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді.

Курстың өзектілігі мен мақсаты:

Күнделікті өмірде адамдар тауар бағасы, несие, сақтандыру, айыппұл, жеңілдіктер сияқты қаржылық ұғымдарға жиі кездеседі. Осы тұрғыдан алғанда, **математикалық сауаттылық – өмірлік қажеттілікке айналған.**

Курстың басты мақсаты – оқушылардың математикалық сауаттылығын арттыра отырып, теориялық білімдерін тәжірибеде қолдануға бейімдеу, күрделі есептерді шешу арқылы логикалық ойлау мен шығармашылық қабілеттерін дамыту.

Курстың міндеттері:

- Оқушылардың математикалық білімге деген қызығушылығын арттыру;
- Есеп шығарудың тиімді тәсілдерін үйрету;
- Экономикалық сауаттылықты арттыру;
- Аналитикалық және логикалық ойлау қабілетін дамыту;
- Өздігінен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру.

Күтілетін нәтижелер:

- Математикалық және функционалдық сауаттылық деңгейі артады;
- Оқушылар өз бетімен есеп шығарудың түрлі әдістерін меңгереді;
- Теориялық білімдерін өмірде қолдануға машықтанады;
- Математикалық мәдениеті қалыптасады;
- Математика пәнінің өмірлік маңыздылығын түсінеді.

Оқу жоспары:

1. Логикалық есептер (13 сағат)

Стандартты емес тапсырмалар, сандар тізбегі, сиқырлы фигуралар, графиктер мен диаграммалар, адам жасына байланысты есептер.

2. Пропорция және процент (5 сағат)

Қатынаста бөлу, пропорция мен кері пропорция, бөлшек сандармен жұмыс.

3. Мәтінді есептер (10 сағат)

Қозғалысқа және бірлескен жұмысқа қатысты мәтіндік есептер.

4. Рубик текшесі (6 сағат)

Кеңістікте ойлауды дамытатын тапсырмалар, текшенің жазбасын құрастыру және есептер шығару.

Математикалық сауаттылық – ХХІ ғасыр адамына қажетті басты дағдылардың бірі. Ол тек мектеп қабырғасындағы пән ретінде ғана емес, болашақ өмірдің кілті, саналы шешім

қабылдай алатын тұлға қалыптастыру құралы. Сондықтан әрбір ұстаз бен ата-ана баланың тек білім алуына емес, оны дұрыс пайдалана білуіне де мән беруі тиіс. **«Математикалық сауаттылық – математикалық білім негізі»** элективті курс оқушылардың математикалық ойлау қабілетін дамытып, нақты өмірлік жағдайларда дұрыс шешім қабылдай білуге баулиды.

Бұл құрал – мұғалімдерге де, оқушыларға да пайдалы көмекші. Ол оқытудың сапасын арттыруға, математикалық білімді нақты әрі жүйелі меңгеруге жағдай жасайды.

Аукадиева Айдана Қайырлыновна
Мектепалды даярлық сынып мұғалімі
"Абай атындағы орта мектебі" КММ
Тарбағатай ауданы, Шығыс Қазақстан облысы

«МЕКТЕПАЛДЫ ДАЯРЛЫҚ СЫНЫБЫНА ЖАҢАША ОҚЫТУДЫҢ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІН ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ ЖОЛДАРЫ»

«Қанша білсең, ізден тағы, тағы да, білікті адам жетер тілек, бағына» деген ғұлама Баласағұнның сөздері менің өмірлік қағидам. Ұлы педагог Ушинский: «Мұғалім білімін үздіксіз көтеріп отырғанда ғана мұғалім, ал оқуды, іздеуді тоқтатса, мұғалімдігі де жойылады» деген болатын. Сондықтан әрбір мұғалім күнделікті сабағына өмір талабына сай дайындалып жаңа әдіс-тәсілдерді кеңінен пайдалануы тиіс. Ол заман талабы. Қазақстан Республикасының Білім туралы заңында «Білім беру жүйесінің басты – міндеті ұлттық және азаматтық құндылықтар мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желіге шығу делінген.

Бүгінгі таңда білім берудің әр түрлі нұсқадағы мазмұны, құрылымы, ғылымға және тәжірибеге негізделген жаңа идеялар, жаңа әдіс-тәсілдер бар.

Жаңа әдіс-тәсілдерді жүзеге асыру, тиімділігіне қарай пайдалану үшін, әр мұғалім өзінің алдында отырған оқушыларының жас ерекшеліктерін ескере отырып, педагогикалық мақсат - мүддесіне байланысты, өзінің шеберлігіне байланысты таңдап алады. Жаңа әдіс-тәсілдерді жүзеге асыруда мұғалім белсенділігі, шығармашылық ізденісі, өз мамандығына деген сүйіспеншілігі, алдындағы шәкірттерін бағалауы ерекше орын алады.

Оқушы тұлғасының дамуына, қабілетінің артуына жаңа әдіс-тәсілдердің айтарлықтай ықпал жасайтыны сөзсіз және бұл қазіргі таңдағы білім беру жүйесінің дамуындағы елеулі бағыт. Оқушыларды шығармашылық іс-әрекетке баулып, олардың белсенділіктерін, қызығушылықтарын арттыра түсу үшін әр түрлі әдіс-тәсілдерді қолдануға болады:

1. Балаларға белгілі тақырыпта әңгіме оқып, оқушыларға басқаша аяқтауға кілт боларлық сюжет ұсыну;
2. Әңгіменің, ертегінің сюжетін бастап беру, аяқтауды оқушыларға тапсыру;
3. Ертегіні ұжым болып тыңдау;
4. Ұнатқан кейіпкерлеріне мінездеме беру;
5. Қиялдау арқылы сурет салғызу, рөлмен ойнату;
6. Арнайы тақырыпта пікірталас тудыру.

Сондықтан да болар қазіргі кезде біздің ұстаздар да осы жаңа әдіс-тәсіл элементтерін өздерінің тәжірибелерінде пайдаланып жүр.

Баланың қиялын дамыта отырып, ойын дамытамыз. Ойы дамыған шәкіртіміздің танымдық қызығушылығы арта отырып, шығармашылық әрекеті жоғары деңгейге көтеріледі. 5-6 жасар балалардың мектепалды даярлығы отбасында, мектепке дейінгі ұйымдардың мектепалды даярлық топтарында немесе жалпы білім беретін мектептердің Дүние жүзілік тәжірибе балаларды алты жастан бастап оқытудың пайдалы екенін растады және алты жастағы балаларға тән білуге құмарлығы белгілі жүйемен қанағаттанып, және олардың дамуы қарқынды түрде жүре бастайды. Жаңа зертеулерде, бала бес- алты жаста болатын интеллектуалдық деңгейдің 2\3 бөлігіне жететіндігін дәлелдеді.

Мақсаты: оқу мен оқытуда жаңаәдіс - тәсілдерді топтық жұмыстар арқылы қолдану оқушыларды бітімге, келісімге қол жеткізуге үйрету.

Міндеттері:

- Оқу мен оқытуда жаңа әдіс - тәсілдерді оқытудың тиімді әдістерін пайдаланып, жаңа білімді игеру;

- Топтық жұмыс нәтижесінде оқушылардың әртүрлі ұстанымдармен алмасуға ықпал ету;

- Ынтымақтастық оқу жағдайында оқушылардың құрбы - құрдастарымен қарым - қатынас жасай отырып, өз идеяларын ұсына білуге, әртүрлі ұстанымдармен алмасуы. «Білімді ұрпақ – болашақ кепілі», - демекші, қазіргі таңда елдің болашақ азаматтарын қалыптастыру бағытындағы білім беру мәселесі – мемлекетіміздің басты саясатының бірі. Білім мен ғылымның ел дамуына оңтайлы әсер етуі үшін оқыту жүйесін заман талабына сай үйлестіре алу міндеті туындап, білімге, бүкіл оқу – әдістемелік жүйеге жаңа талаптар қойылуда. Сондықтан ұстаз іс – әрекетін жаңа талап тұрғысынан ұйымдастыру – бүгінгі күннің өзекті мәселесі. Сабақты жаңашыл үрдіспен өткізу – оқушылардың білім сапасын арттырып, олардың шығармашылық және ойлау қабілеттерін дамытып отырады, ал ұстаздар үшін кәсіби шеберліктерінің өсуіне жәрдемдеседі. Мектептің тірегі де, жүрегі де, білімнің тұтқасы да - мұғалім. Бала тағдыры қолына сеніп тапсырылып отырған басты тұлға да ұстаз екені барлығына белгілі. Тәуелсіз елдің тірегі – білімді ұрпақ, өркениет біткеннің өзегі – білім, ғылым, тәрбие дейтін болсақ, осының барлығының бастауы – бастауыш мектепте. Шығармашылық қабілеті әр баланың табиғатында болуы мүмкін. Біздің міндетіміз оқушыға оның бойында көрінбей тұрған мүмкіншіліктерін ашып көрсету. Осы міндеттерді орындауға мұғалімге бірден – бір керегі – дұрыс, тиімді әдіс – тәсілдерді таңдап пайдалану.

Мектепалды даярлық сыныпта оқытудың негізгі міндеті-баланың жеке басының жан-жақты қалыптасуын қамтамасыз ету, оның қабілеттерін анықтау мен дамыту, білімдерін ашу, дұрыс түсінік қалыптастыру.

Көп жылдар бойы өз тәжірибемде пайдаланып жүрген әдіс-тәсілдермен бөліскім келіп отыр.

«Ой қозғау» әдісі — (немесе психология тілінде «Миға шабуыл» деп те аталады). Бұл ұжымдық талқылау, мәселенің шешімін іздеуде қолданылатын тиімді әдіс. Қандайда бір проблеманы әр баланың пікірін еркін тыңдау арқылы шешу. «Миға шабуыл» стратегиясының өзіндік ережесін сақтап, дұрыс пайдаланса, баланың стандарты емес шығармашыл ойлауын жақсы дамытады. Топ құрамын да, қандай да бір проблеманың шешімін табуды өтінемін. Барлық балалар өз пікірлерін айта бастағанда, ешкім оның ойын бөліп, өз пікірін айта алмайды және бағаланбайды. Іс-тәжірибеден байқағаным, бірнеше минут ішінде көптеген пікірлер,

яғни шешімдер табуға болады. Бұл жерде пікірдің көптігі мақсат емес, ол тек нақты саналы шешім қабылдауға негіз болады. Қағидасы:

- Ұсынылған пікір бағаланбайды, сыналмайды.
- Жұмыс пікірдің сапасына емес санына бағытталған (неғұрлым пікір көп болса, соғұрлым нақты шешім қабылдауға таңдау болады).
- Барлық пікірлер «бір ауыз сөзбен» жазылып отырғаны жақсы.
- Белгіленген уақыт сақталуы тиіс.

«Ой қозғау» тәсілін қолданғанда мынандай ережелерді ұстану қажет:

Проблеманы негізгі терминдер арқылы құрастырып, бір ғана ең басты мәселені айқындау;

Бір де бір идеяны жалған деп танымай, оны зерттеуді тоқтатпау;

Кез-келген идеяны (тіпті оның қажеттілігі қазір күмәнді көрінсе де) жалғастыруға ұмтылу;

Қатысушылар өзін ыңғайлы сезініп, «ашылуы» үшін оларды қолпаштап, ынталандырып отыру.

Бұл әдісті көбіне ұйымдастырылған оқу іс-әрекетінің тақырыбын ашуда қолданамын. Мысалы: жұмбақ, сөзжұмбақ, суретті ребустар шешу арқылы оқу іс-әрекетінің тақырыбын өздері тауып, ашады.

«Ассоциация» әдісі — бұл әдісте берілген тақырып бойынша балаларда қандай ой туады, соның барлығы сол сөздің жан-жағына жазылады. Мысалы: жалпы сөз «Отбасы»: Ата, әже, әке, ана, аға, әпке, іні, т.б. Бұл әдіс арқылы тәрбиеші балалардың сөздік қорын тексере отырып, сауатты сөйлеуге дағдыландыра алады.

Ойлауға үйрететін тәсілдердің бірі – «Салыстыру» әдісі. Бұл тәсілдің басты мақсаты: объектілер арасындағы ұқсастық пен айырмашылықты анықтау. Бұндай тапсырмалар арқылы баланың қиялы, логикалық ойлау қабілеті дамиды. Салыстыру арқылы байқалмай, көрінбей қалатын белгілерін анықтауға үйреніп, байқампаздығы артады.

Дамыта оқытудың мектеп жасына дейінгі балалар үшін тағы бір тиімді тәсілдерінің бірі — «Раунд – Робин» әдісі. Бұл әдіс өткен тақырыпты немесе жаңа тақырыпты бекіту үшін өте қолайлы. Мұнда әр бала берілген тақырып туралы не білетінін бір сөйлем немесе сөз тіркесі арқылы бірінің айтқанын бірі қайталамай, түгел айтып шығуы тиіс. Мысалы: «Гүлдер» тақырыбында Гүл — өсімдік, гүл — әдемі, гүлді жұлуға болмайды, гүл — хош иісті, т.с.с

Қорытындылай келе, осындай жағдайларға байланысты мектепалды даярлықтағы балалардың бойындағы оқушы болу ықыласын, маңызды әрекеттерді орындауын, оқуды бала ерік-жігер қасиетінің дамуының жеткілікті дәрежесін, кейбір арнайы білімдер мен дағдыларды игеруді және оқып, жаза білуін, санауды, математикалық есептерді шығаруды, баланың таным әрекеттерінің және танымдық қызығушылығының даму дәрежесін, сонымен бірге ойлау қабілеттері, мектептегі оқуға ұсынылған жоғарғы талаптарға сай болуын, сөйлеудің дамуын, айналасындағыларға байланыстырып, жүйелендіріп және түсінікті етіп, заттарды, суреттерді, оқиғаларды және т.б. игеріп алу ептілігін, баланың жалпы әрекетке кірісуін, сынып ұжымына үйренуін және сыныпта өз орнын таба алатын баланың жеке басының қасиеттерін жүріс-тұрысының әлеуметтік мотивтерін, жүріс-тұрысын игеру ережелерін және т.б. жатқыза аламыз.

Жетписбаева Саида Еркиновна

Педагог-психолог, педагог-сарапшы

"№39 гимназия мектепке дейінгі шағын орталығымен мемлекеттік коммуналдық мекемесі
Алматы облысы, Іле ауданы

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЭМОЦИОНАЛДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ДЕҢГЕЙІН АНЫҚТАУ ЖӘНЕ ДАМУ ЖОЛДАРЫ

Аннотация. Мақалада оқушылардың эмоционалды интеллект деңгейін анықтау мен оны дамыту жолдары қарастырылады. Эмоционалды интеллект – баланың ішкі сезімін түсіну, оны дұрыс басқару, өзгелердің эмоциясын тану және әлеуметтік қарым-қатынаста тиімді әрекет ету қабілеті ретінде айқындалады. Мақалада эмоционалды интеллект ұғымының мәні, оның құрылымдық компоненттері мен психологиялық ерекшеліктері, мектепке дейінгі және мектеп жасындағы балаларға тән даму заңдылықтары талданады. Сондай-ақ оқушылардың эмоционалды интеллект деңгейін диагностикалау тәсілдері мен оны дамытуға бағытталған психологиялық әдістемелер сипатталады. Автор балалардың эмоционалды дамуына ықпал ететін ойын технологияларының, арт-терапиялық әдістердің, тренингтер мен интерактивті сабақтардың тиімділігін атап өтеді. Эмоционалды интеллектіні дамыту – тұлғаның толыққанды әлеуметтенуіне, оқу мотивациясының артуына және өзара түсіністікке негізделген мектеп ортасын қалыптастыруға ықпал ететіні айқындалады.

Кілт сөздер: эмоционалды интеллект, бала психологиясы, әлеуметтік дағдылар, диагностика, арт-терапия, эмоционалды даму.

Эмоционалды интеллект ұғымы қазіргі психология ғылымында ерекше маңызға ие болып отыр, себебі ол тек когнитивтік қабілеттермен ғана емес, адамның тұлғалық үйлесімді дамуы мен қоғамдағы орнын табуы үшін қажет негізгі шарттардың бірі ретінде бағалануда. Бала өмірінің алғашқы кезеңінен бастап эмоцияларды тану, ажырату, оларды бақылау және өзара қарым-қатынаста дұрыс пайдалану қабілеті оның болашақтағы табысты тұлға болып қалыптасуына ықпал етеді. Әдетте, дәстүрлі білім беру жүйесінде когнитивтік даму – оқыту мен тәрбиелеудің негізгі бағыты болып есептелсе, соңғы жылдары баланың эмоционалды әлемін назардан тыс қалдыру оның тұлғалық дамуына кері әсер ететіні айқындалды. Сондықтан педагог-психолог үшін эмоционалды интеллектіні анықтау және дамыту – кәсіби жұмыстың маңызды бөлігі.

Эмоционалды интеллект ұғымын алғаш ғылыми айналымға енгізген зерттеушілердің бірі – П. Саловей мен Дж. Майер болса, кейінірек Д. Гоулман бұл құбылыстың қоғамдағы және жеке тұлғаның өміріндегі орнына тереңірек тоқталды. Ғалымдардың пайымдауынша, эмоционалды интеллект – адамның өзінің және өзгелердің эмоциясын түсіну, сол эмоцияларды басқару, оларды ойлау процесінде пайдалану және әлеуметтік қарым-қатынасты

тиімді құру қабілеті. Мұндай қабілет тек ересектерде ғана емес, балаларда да ерте кезден қалыптасады және оның деңгейін дер кезінде бағалау педагогикалық жұмыстың бағытын айқындайды.

Оқушылардың эмоционалды интеллект деңгейін анықтау үшін түрлі психодиагностикалық әдістер қолданылады. Мектепке дейінгі шағын орталығы бар гимназия жағдайында Л. Михайлова мен Н. Холлдың әдістемелері, эмоцияларды тануға арналған суреттік тесттер, ертегі терапиясы арқылы жүргізілетін проективтік тапсырмалар жиі қолданылады. Мұндай әдістемелер балалардың қоршаған ортадағы құбылыстарға эмоционалды реакциясын, қуану, ренжу, қорқу, таңдану сияқты сезімдерді қалай қабылдайтынын, оларды сөзбен және іс-әрекетпен жеткізу қабілетін айқындауға мүмкіндік береді. Ал мектеп жасындағы оқушыларға сауалнама, бақылау және ойындық тренингтер арқылы диагностика жүргізу тиімді болып табылады. Диагностикалық нәтижелер педагог-психологке тек жеке оқушының ерекшелігін емес, жалпы сынып ұжымының эмоционалды ахуалын анықтауға көмектеседі.

Эмоционалды интеллектіні дамытудағы ойындық іс-әрекеттердің артықшылығы – олардың табиғилығында. Бала ойын арқылы өзін еркін сезінеді, ішкі күйін жасырмайды және кез келген әлеуметтік дағдыларды ойын барысында оңай меңгереді. Әсіресе рөлдік ойындарда әртүрлі кейіпкерге еніп көру, жағдайды бейнелеу арқылы бала өзгелердің сезімін сезіне алады. Бұл процесс бір жағынан эмоционалды тәжірибені байытса, екінші жағынан қарым-қатынас мәдениетінің алғашқы қадамдарын қалыптастырады. Сонымен бірге, ойын барысында баланың өзін-өзі ұстау, қиын сәтте эмоциясын тежеу немесе керісінше, қуанышын бөлісу қабілеттері шыңдалады.

Бұдан бөлек, ойындар баланың ойлау қабілетімен қатар, оның қиялын дамытады. Қиял арқылы эмоцияны бейнелеу балаға өзіндік бақылау механизмін құруға септігін тигізеді. Мәселен, белгілі бір кейіпкердің көңіл-күйін ойнап көрсету арқылы бала өз эмоциясын сыртқа шығарып қана қоймай, оны реттеудің жаңа тәсілдерін табады. Сондықтан педагог-психолог ойындық әдістерді жүйелі түрде қолданғанда, баланың психологиялық саулығына, сыныптағы ортаға және ұжымдағы сыйластыққа әсер ететін күшті тетік қалыптасады.

Арт-терапия әдістерінің бала дамуына тигізетін әсері өте кең. Сурет салу барысында бала кейде сөзбен жеткізе алмайтын сезімдерін қағаз бетіне түсіреді. Бұл оның ішкі жан дүниесін жеңілдетіп қана қоймай, өз сезімін тануға мүмкіндік береді. Суреттегі түстердің үйлесімі, сызықтардың қатандығы немесе жұмсақтығы арқылы маман баланың ішкі күйін анықтап, оған көмек бере алады. Осылайша арт-терапия әдістері тек шығармашылық қабілетті ғана емес, эмоционалды сауаттылықты да дамытады.

Мүсіндеу, қолөнер немесе рөлдік ойындар секілді шығармашылық іс-әрекеттер арқылы бала эмоциясын бейнелеп қана қоймай, оны басқара білуге үйренеді. Мәселен, бір оқушы пластилиннен көңілді кейіпкер жасаса, екіншісі мұнды бейнені мүсіндеуі мүмкін, бұл олардың сезімдерін сыртқа шығаруының айқын дәлелі. Мұндай тәсілдер балаларға өзара тәжірибе алмасуға мүмкіндік беріп, бір-бірінің сезімін түсінуге жетелейді. Демек, арт-терапия әдістері ұжымда сенім мен сыйластықты қалыптастырып, оқушының ішкі тепе-теңдігін сақтауға зор ықпал етеді.

Тыныс алу жаттығулары мен қимыл-қозғалысқа негізделген әдістер баланың эмоциясын реттеудің физиологиялық жолы болып табылады. Тыныс алу ырғағын бақылау арқылы бала өз жүрек соғысын баяулатып, қобалжуын жеңілдетеді. Әсіресе ашуланған немесе қорқыныш сезімі пайда болған кезде тыныс алу жаттығуларының әсері ерекше байқалады. Бұл әдістерді жүйелі қолдану арқылы бала стресс жағдайында өзін ұстай білуге дағдыланады.

Сонымен қатар дене қимылына негізделген жаттығулар, мысалы, билеу, сергіту сәттері, йога элементтері де эмоционалды тұрақтылықты нығайтады. Қозғалыс арқылы бала бойындағы артық энергиясын сыртқа шығарып, ішкі жан тыныштығын табады. Психологтың басшылығымен жүргізілген бұл әдістер оқушының өзін-өзі қабылдауына, сенімділікке

жетуіне жол ашады. Демек, эмоцияны басқару тек ойлау деңгейінде емес, дене арқылы да жүзеге асатынын түсінген жөн.

Сабақ барысында эмоцияны басқаруға арналған жаттығуларды енгізудің тиімділігі зор. «Эмоцияны таны» ойыны оқушылардың тек көңіл-күйді ғана емес, бет-әлпет пен қимыл-қозғалысты ажыратуға көмектеседі. Бұл ойын арқылы балалардың байқампаздығы артып, сыныпта өзара түсіністік пен құрмет қалыптасады. Мұндай әдістер сабақтың атмосферасын жеңілдетіп қана қоймай, балалар арасындағы қарым-қатынасты нығайтады.

«Сезімді сөзбен жеткіз» секілді тапсырмалар балалардың сөйлеу мәдениетін шыңдап, ішкі эмоциясын сөз арқылы жеткізуге дағдыландырады. Әдетте балалар өз сезімдерін жеткізе алмай қиналады, ал мұндай тапсырмалар олардың тіл байлығын кеңейтіп, ойлау қабілетін дамытады. Бұл өз кезегінде коммуникативтік дағдыларды жетілдіріп, әлеуметтік ортада өзін сенімді ұстауға үйретеді. Оқушылардың сөздік қоры байыған сайын олардың эмоционалды интеллект деңгейі де арта түседі.

Эмоционалды интеллектіні дамыту тек мектеп қабырғасында ғана емес, үй жағдайында да жалғасын табуы керек. Бұл тұрғыда ата-ананың рөлі ерекше. Үйде баланың эмоциясына мән беру, оны тыңдау, түсінуге тырысу – оның тұлғалық қалыптасуына оң әсер етеді. Егер ата-ана баланың сезімін елемей қойса, ол өз эмоциясын жасырып, уақыт өте агрессияға бейім болуы мүмкін. Сондықтан үйдегі жылы қарым-қатынас баланың психологиялық саулығының негізгі кепілі.

Педагог-психолог ата-анамен тығыз байланыста болғанда ғана жұмыс нәтижелі болады. Ата-аналарға арналған семинарлар мен тренингтер оларды бала психологиясымен таныстырып, күнделікті өмірде қолдануға болатын қарапайым әдістерді үйретеді. Сонымен бірге, ата-аналарға психологиялық кеңес беру олардың балаға деген көзқарасын өзгертіп, жанұяда сенімді атмосфера орнатуға септігін тигізеді. Осындай бірлескен жұмыс мектеп пен отбасының өзара байланысын нығайтып, бала дамуына жан-жақты жағдай жасайды.

Эмоционалды интеллектіні дамыту – тек жеке тұлғаның емес, тұтас мектеп ортасының мәдениетін жетілдіретін процесс. Эмоциясын дұрыс басқаруға қабілетті оқушылар сыныптастары мен мұғалімдерімен жағымды қарым-қатынас орната алады, бұл оқу процесінің тиімділігіне де ықпал етеді. Зерттеулер көрсеткендей, эмоционалды интеллекті жоғары балалардың үлгерімі де, мотивациясы да жоғары, себебі олар қиындықтарға сабырмен қарап, өз күшін тиімді жұмсай біледі.

Қорытындылай келе, оқушылардың эмоционалды интеллект деңгейін анықтау және дамыту жолдары педагог-психологтің кәсіби қызметінде ерекше мәнге ие. Бұл бағыттағы жұмыстар оқушының тұлғалық дамуында, оның психологиялық тұрақтылығында, әлеуметтік бейімделуінде шешуші рөл атқарады. Эмоцияны тану мен басқаруды үйрету – болашақта жауапты шешім қабылдай алатын, өзгені құрметтей білетін, толерантты тұлға қалыптастырудың негізгі алғышарты. Мектепке дейінгі шағын орталықтан бастап, гимназиялық білім беру сатыларында мұндай жұмыстарды жүйелі жүргізу – білім беру сапасын арттырумен қатар, оқушының толыққанды адам болып қалыптасуына ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Mayer J.D., Salovey P. Emotional intelligence and the construction and regulation of feelings // *Applied and Preventive Psychology*. – 1995. – Vol. 4. – P. 197–208.
2. Goleman D. *Emotional Intelligence*. – New York: Bantam Books, 1995. – 352 p.
3. Михайлова Л.А. Диагностика эмоционального развития детей. – М.: Академия, 2005. – 192 с.
4. Холл Н. Эмоциональный интеллект: методики определения. – СПб.: Речь, 2008. – 144 с.
5. Нұрғалиева Г.К. Баланың эмоционалды дамуының психологиялық негіздері. – Алматы, 2017. – 210 б.

Ризакулова Багила Нисанбаевна
 Бастауыш сынып мұғалімі, педогог-сарапшы
 "№42 орта мектеп" КММ
 Астана қаласы

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Елімізде оқыту мазмұны жаңартылып, 12 жылдық білім беру жүйесіне көшу мақсатында жаңа буын оқулықтарының негізінде жасалған бағдарламалар бастауыш мектептің жаңа жүйеге көшуін, әрбір мұғалімнен жаңаша жұмыс істеуінің батыл шығармашалық ізденісін, оқушылардың белсенділігі мен қызығушылығын арттыруды талап етуде. Сондықтан, мұғалім өз білімін жан-жақты жетілдіре отырып, оқушыны қызықтырып оқыту керек .

Қазақ жұртшылығын толғандыратын өзекті мәселелердің бірі – еліміздің болашағы. Еліміздің өркен жайып, кеңге сермеуі үшін жас ұрпақтың білімді де тәрбиелі болып жетілуі.

Президенттің жолдауында: «Ұлттың бәсекеге қабілеттілігі бірінші кезекте білім деңгейімен айқындалады» - деген байламы жеке адамның құндылығын арттыру, оны дайындайтын ұстаз жауапкершілігінің өсуі, тынымсыз еңбек, сапалы нәтиже деген ұғыммен егіз.

Тәуелсіз ел тірегі-білімді ұрпақ. Қазіргі мектеп жағдайындағы білім берудің ұлттық моделіне өту оқыту мен тәрбиелеудің соңғы әдіс-тәсілдерін, жаңа инновациялық технологияны игерген, психологиялық-педагогикалық диагностиканы қабылдай алатын, педагогикалық жұмыста қалыптасқан бұрынғы ескі сүрлеуден тез арада арылуға қабілетті және нақты тәжірибелік іс-әрекет үстінде өзіндік даңғыл жол салуға икемді, шығармашыл педагог-зерттеуші, ойшыл мұғалім болуын қажет етеді.

Адамзат баласының өз ұрпағын оқыту, тәрбиелеудегі ең озық , тиімді , ізденістерін , тәжірибелерін жалғастырып, тың жолдарын іздеу, классикалық педагогиканың озық үлгілерін жаңашылдықпен дамыту жалғаса береді. «Инновациялық технология» дегеніміз не? Технология –tehne (шеберлік, өнер, білім) деген мағынаны білдіретін грек сөзі. Академик В.М. Монаховтың айтуы бойынша: технология- оқушы мен ұстазға бірдей қолайлы жағдай тудырушы, оқу процесін ұйымдастыру және жүргізу, бірлескен педагогикалық әрекетті жобалаудың жан-жақты ойластырылған үлгісі. Ал педагог- ғалым Беспалько өзінің «Слагаемые педагогической технологии» деген еңбегінде: «Оқу тәрбие процесінің алдын ала жүйелі түрде жоспарлануы және оның тәжірибеде жүзеге асуы – белгілі бір педагогикалық жүйенің тәжірибеде жүзеге асу жобасы» дейді.

Оқытудың жаңа технологиясының қалыптасуында ақпараттық технологияның қарқынды дамуының рөлі ерекше . Қазіргі заман ақпараттық технологиялар уақыты. Осыған байланысты білім беру саласында басымдық инновациялық технологияларды пайдалануға беріледі. Осы орайда мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев Кемелұлы қазіргі адамзаттың жағдайы инновациялық технологиялардың дамуымен тығыз байланысты екенін айта отырып, білім беру үрдісінде жаңа технологиялардың мүмкіндіктерін арттыруды тапсырды.

Бастауыш мектеп оқушыны тұлға етіп қалыптастырудың алғашқы баспалдағы. Бастауыш білім – үздіксіз білім берудің баспалдағы. Мұғалімнің негізгі ұстанған мақсаты - білімнің жаңа үлгісін жасап, белгілі бір көлемдегі білім мен білік дағдыларын меңгерту, оқу мен тәрбие үрдісін ұйымдастырудың сан түрлі жаңа әдіс - тәсілдерін іздестіру, жаңа технологияларды сабаққа тиімді пайдалана білуі, бір сөзбен айтқанда - оқу үрдісін дамыту.

Инновациялық технологиялардың бастауыш мектептегі білім сапасын арттыру:

- Әр сабақта интерактивті әдістерін қолдану;
- Әр оқушының психологиялық ерекшеліктерін ескеру;
- Міндетті деңгейдегі білімді қалыптастыра отырып, мүмкіндік деңгейлерін ашу;

• Инновациялық технологияларды сынау арқылы тиімділігін арттыру, мектеп жағдайына бейімдеу;

Бастауыш сынып мұғалімдері өз сабақтарында оқушылардың тілін дамытуда, өздік жұмыс жасау, өз дағдыларын қалыптастыруда өз ойларын еркін жеткізе алуға баулу.

Заман талабына сай технологияларды қолдану ауқымы, түрлері өзгеріп отырады. Бірақ, ең басты технологияларды тиімді, жүйелі қолдану керек.

Инновациялық технологиялар:

- Жобалау технологиясы;
- Саралап даралап оқыту;
- Дамыта оқыту технологиясы;
- Модульдік оқыту технологиясы;
- Сын тұрғысынан ойлауды дамыту;
- Сатылай комплексті талдау;
- Деңгейлеп оқыту технологиясы;

Инновациялық технология нәтижелері:

- Түрлі әдістерді пайдалану сабақтың нақты мәнін терең ашуға көмектеседі.
- Оқушылардың барлығын сабаққа қатыстыруға мүмкіндік туды.
- Олардың әрқайсының деңгейін анықтай аласың.
- Оқушылардың көбін бағалауға мүмкіндік аласың.
- Оқушыларды ізденіске баулып, өз бетімен жұмыс істеуге үйретеді.
- Оқушылардың қабілеттері, сөз саптау еркіндігі, ұйымшылдығы, шығармашылық

белсенділігі артады.

- Жеке тұлғалық сипатын дамытуға, шығармашылығын шыңдауда, өзіне деген кәсіби сенімін қалыптастырады.

Технологияларды талдау барысында мына факторлар ескерілуі керек:

1. Алынып отырған технология сабақтың тақырыбы мен мазмұнына сай болуы;
2. Тиімділігі, жүйелілігі және басқа жақтары.

Қазіргі кезде мультимедиялық құралдар жиі пайдаланылады. Ақпараттық технологиялардың ішіндегі мультимедиялық құралдардың тиімді тұстарын атап айтсақ, олар:

- оқушының пәнге деген қызығушылығын оятады;
- этнопедагогикалық тәрбие береді;
- танымдық қабілетін арттырады;
- оқытушының уақытын үнемдейді;
- оқулықтан тыс қосымша мәліметтер береді;

Мектепте сапалы оқу бағытын айқындайтын жолдардың бірі – қазақ тілін модульдік технология арқылы оқыту екендігі теориялық және тәжірибиелік жағынан дәлелденуде. Модульдік технологиялардың ерекшелігі: тек білімді меңгерту емес, оқушының танымдық қабілетін және танымдық процестерді жадының алуан түрлерін есту, көру, қимыл ойлауды, ынтаны қабылдау қабілетін дамытып, оны бекітіп, шығармашылық деңгейін арттыру. Сабақтың қызықты, сапалы өтуі тікелей мұғалімнің шеберлігіне байланысты болады.

Осыған сүйене отырып, біз оқытудың жаңа технологияларын қолдану арқылы сабақтың тиімділігін арттыру жолдарын іздестіру мақсатында жаңа технологияларды үйреніп, олардың сабаққа берер пайдасы және оқушы білімін кеңейту, ой-өрісін жетілдіру, тілдерін дамыту, шығармашылықтарын арттыру, оқуға деген ынтасын жоғарлатудың оңтайлы жолдарын табуды қарастырдық. Қазіргі кездегі өз сабағымызда қолданатын ең тиімді технология – «Ойын арқылы оқыту технологиясы» .

Балаларды оқытудағы ойынның ерекшелігі:

Ойын барысында оқушының ой-өрісі дамиды, сөйлеу қабілеті жетіледі, қарым-қатынас жасауға үйренеді, көңіл-күйі көтеріледі, оқушы жалықпайды, сөздік қоры көбейеді. Сабақ сапасы жақсарады, пәнге деген қызығушылығы артады, логикалық ойлай білуге ұмтылады, тәртіп сақтау қабілеті, есте сақтау қабілеті қалыптасады.

Ойын – дегеніміз не? Ойын дегеніміз – халықтың баланы әдептілікке, сауаттылыққа баулитын құралдың бірі.

Бала саналы, мәдениетті, адамгершілігі мол болып, жан-жақты дамуы үшін тілін дамытып, сөз байлығын дамыту үшін және айналадағы өмір құбылысын ұғыну үшін пайдаланудың маңызы зор.

А.С.Макаренко «Ойында бала қандай болса, өмірде кәсіби қызмет саласында, көбінесе сондай болады» дейді. Сондықтан келешекке адамды тәрбиелеу – бәрінен бұрын ойын арқылы жүзеге асырылады. Ойын – балалар үшін айналадағы танып, білу тәсілі.

Ойынның түрлері өте көп. Мысалы: рөлдік ойындар, дене шынықтыру ойындары, сюжеттік ойындар, дидактикалық ойын элементерін пайдаланудың да маңызы өте зор. Дидактикалық ойындар баланың ақыл – ойын дамытып, сабаққа деген қызығушылықтарын арттырады. Тіпті нашар оқитын балалардың өздері де ойын элементтері араласқан сабаққа зор ынтамен, бар ынта жігерімен араласады.

Ойынсыз ақыл – ой қалыпты дамымайды. Ойын арқылы баланың рухани байлығы өмірмен ұштасып, айналасындағы дүние туралы түсінік, ой қалыптасады.

Ойындар — тек денені ғана емес, ойды да жаттықтырады. Халық өзін қоршаған дүниенің қыры мен сырын егжей-тегжейлі білуді баланың санасына ойын арқылы беруді көздеген. Ойын бала табиғатымен егіз. Өйткені ойынсыз өспек емес, жан-жақты дамымақ емес.

Сондықтан кез-келген сабақты өткізу үшін дидактикалық ойындар қолдана білу керек. Мысалы «ана тілі», «әдебиеттік оқу» оқулығында тақырып соңында тапсырмалар берілген. Осы тапсырмаларды ойын арқылы өткізуге болады. «Ұйқасын тап», «Сиқырлы қоржын», «Анаграмма», «Тауып ал», «Логикалық ойындар» т.б. ойындар арқылы. Ал математика сабағында баланың логикалық ойлауында дамытатын ойындар «Құрастыру», «Бөлігін тап», «Көршісін тап», «Ойлан тап», «Санамақ». Қазіргі таңда сабағымызда қолданатын ойынның түрі – Kahoot.

Kahoot-интерактивті тапсырмаларды жасау үшін жарқын, қарапайым, тегін қызмет түрі. Бұл сервисті сыныпта әртүрлі викториналарды, пікірталастарды, тестілер мен сауалнамаларды өткізу үшін және білім алушыларды жылдам тексеру мақсатында қашықтықтан оқыту кезінде қолдануға болады.

Kahoot-білім беру жобаларына арналған қосымша. Оның көмегімен тест, сұрау, оқу ойынын немесе білім марафонын жасауға болады. Қолданба үстел нұсқасында да, смартфондарда да жұмыс істейді. Оқушылармен тығыз қарым - қатынас орнатуға, сонымен жаңа материалды тереңдете түсу үшін Kahoot қосымшасын кең көлемде қолдануға болады. Кең тараған әдіс түрі - Tik-Tok. Бұл әдіс түрін сабағымызда кеңінен қолданамыз.

Сонымен қатар Tik-Tok-та, қазіргі онлайн оқу режимінде отырған оқушыларға, үй тапсырмасын орындап, жауаптарды көрсететін де топтар ашылған. Өзі қашықтан оқып жатқан балаға, бұл да бір жеңіл әрекет болып отыр.

Ойын арқылы оқыту — бұл білім, білік, дағды, іс-әрекетті эмоциялық бағалау сияқты қоғамдық тәжірибені меңгеру және қалпына келтіруге бағытталған шартты жағдайларда құрастырылған оқыту түрі: Ойын оқытады, дамытады, тәрбиелейді, әлеуметтендіреді, қызықтырады және демалуға мүмкіндік береді. Бірақ оның тарихи мәселесі — оқыту.

Қорыта келе айтарымыз, білім беру – оқыту мен тәрбиелеудің үздіксіз үрдісі болса, қазіргі кездегі білім беру – оқушының пікірін бағалау, оқушыны тыңдай білу. Ойын технологиясы – білім берудегі ең тиімді құралдардың бірі. Балалардың сабаққа деген қызығушылығы мен белсенділігін арттыру – әр мұғалімнің міндеті. Ойын – тек көңіл көтеру емес, ол дамытушы әдіс.

«Ойын арқылы бала өз білімінің шыңына жетеді». – Сухомлинский.

Абдуова Салтанат Жаркинбековна

Биология пәні мұғалімі, магистр, педагог-сарапшы
 Б. Момышұлы атындағы №6 мектеп-гимназия
 Түркістан облысы, Жетісай қаласы

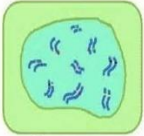
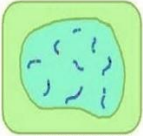
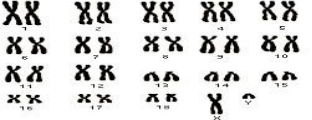

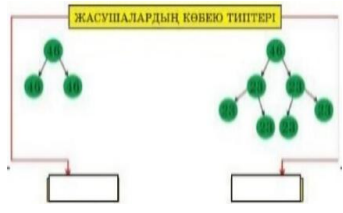
КӨБЕЮ ҮДЕРІСІ ЖӘНЕ ХРОМОСОМА САНЫ

Бөлім:	Тұқымқуалаушылық және өзгергіштік
Педагогтің аты-жөні:	Абдуова Салтанат Жаркинбековна
Күн: Сыныбы : 7	Қатысушылар саны: Қатыспағандар саны:
Тақырыбы:	Көбею үдерісі және хромосома саны.
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаты	7.2.2.1 - әртүрлі ағзалардағы хромосомалардың санын салыстыру; 7.2.2.2 - соматикалық және жыныс хромосомаларындағы хромосомалар сандарын атау
Сабақтың мақсаты:	әртүрлі ағзалардағы хромосомалардың санын салыстыру; соматикалық және жыныс хромосомаларындағы хромосомалар сандарын атау

Сабақ барысы

Сабақ барысы/ уақыты	Мұғалімнің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 3 мин	I. Ұйымдастыру кезеңі: «ДНҚ, РНҚ, Хромосома» бойынша топқа бірігуге нұсқау береді. «Додокоэдр» әдісі бойынша жағымды психологиялық ахуал орнату	«ДНҚ, РНҚ, Хромосома» бойынша топтарға бірігеді. «Додокоэдр» ойыны арқылы жағымды ахуал орнату	Бағалау парақшасы	Топқа бөлуге арналған фигуралар «Додокоэдр» макеті
7 мин	II Үй тапсырмасы Цифрлық платформа арқылы сұрайды. «Миға шабуыл» тәсілі арқылы төңірегінде ой қозғайды, сабақтың тақырыбын, мақсатын анықтайды. wordwall.net/ru программасы арқылы сұрақтарға жауап береді.	Цифрлық платформа арқылы өткен тақырыптар бойынша білімдерін еске түсіреді. «Миға шабуыл» тәсілі арқылы оқушылар сұрақтарға жауап беру арқылы ойларын жеткізе алады. Өткен сабақты пысықтап естеріне түсіреді.	Кері байланыс: Мадақтау арқылы бағаланады. «Жарайсың!» «Тамаша жауап»т .б Дескриптор: Үй жұмысана сұрақтарға жауап береді. ЖБ-1 балл	Экран https://wordwall.net/ru/resource/71386731
Сабақтың ортасы	Жаңа тақырыпқа арналған видео сабақты көрсету және мұғалім жаңа тақырып бойынша қысқаша ақпарат	Оқушылар ертегіні тыңдап, тапсырмаға жауап береді.		

	<p>беремін «Fliki.ai» жасанды интеллект арқылы «Көбею үдерісі және хромосома саны» тақырыбына арналған ертегі</p>			
15 мин	<p>1- тапсырма. Топтық жұмыс «Дубликат кілт» әдісі арқылы топтық жұмысты ұйымдастырады.</p> <p>1 -топ «Ертегіде хромосомалар елі мен көбею патшалығыныңындағы үдерістер. Жасуша циклі және әртүрлі ағза түрлеріндегі хромосома саны»</p> <p>2- топ «Жасушалар мен ағзалардың көбею үдерісі, митоз бен мейоздың айырмашылығы»</p> <p>3-топ «Ағзалардың көбею типі, адам жасушасындағы хромосомалар саны» туралы оқулықтағы ақпаратпен танысуды ұсынады.</p>	<p>Оқушылар топтарда мұғалімнің бағыт берумен берілген тақырыпты талдап, топтық жұмыс орындайды.</p> <p>Дескриптор:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Жасуша циклі және әртүрлі ағза түрлеріндегі хромосома санын анықтайды; - митоз бен мейоздың айырмашылығын салыстырады; - адам жасушасындағы хромосомалар санын ажырату. 	<p>Кері байланыс: ҚБ: «Стикерлер» арқылы бағалау</p> <p>Әр топ постер арқылы қорғайды Жалпы балл-2</p>	<p>A4 парағы</p> <p>Маркер флипчарт</p>
15мин	<p>Сабақты бекіту тапсырмалары.</p> <p>2-тапсырма Жұптық жұмыс «Мозайка» әдісі бойынша</p> <p>сомалық және жыныс жасушасындағы хромосомалар санын анықтап, құрастырады (адам -46, бөлме шыбыны-12, қарағай - 24)</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> </div> <p style="display: flex; justify-content: space-around; font-size: small;"> Сомалық жасуша Жыныс жасушасы </p> <div style="display: flex; justify-content: center; margin-top: 10px;"> </div> <p>3-тапсырма Жеке жұмыс «Google» әдісімен терминдерге анықтама беріңіз.</p> <ol style="list-style-type: none"> Соматикалық жасуша Жыныс жасушасы <p>4-тапсырма Жеке жұмыс Жасушалардың көбею типін анықтау</p>	<p>Дескриптор:</p> <ul style="list-style-type: none"> -сомалық және жыныс жасушасындағы хромосомалар санын анықтайды; <p>Дескриптор :</p> <ul style="list-style-type: none"> - терминдерге анықтама береді; <p>Дескриптор :</p> <ul style="list-style-type: none"> - жасушалардың көбею типін анықтайды; 	<p>ҚБ: «Стикер» арқылы жұптардың бірін бірі бағалауы Жалпы балл-3</p> <p>ҚБ: «Өзін өзі бағалау парағы» арқылы Жалпы балл –2</p> <p>ҚБ: «Өзін өзі бағалау парағы» арқылы Жалпы балл-2</p>	<p>2-қосымша Тапсырма жазылған парақтар</p>

				
Сабақтың соңы 4 мин	Кері байланыс «СМС» арқылы кері байланыс жасауды ұсынады	Қатысушылар «СМС» арқылы кері байланыс жасайды	Кері байланыс: «СМС» арқылы 10 балдық жүйе бойынша бағаланады.	Кесте
1 мин	Үй тапсырмасы : «Хромосомалар санының өзгеруіне әсер етуші факторлар» тақырыбында реферат			

Кабылбекова Жазира Алекешовна

Әдіскер

"Балбөбек" бөбекжай-бақшасы

Жамбыл облысы, Тұрар Рысқұлов ауданы, Құлан ауылы

БАЛА БАҚШАДАҒЫ ҰЛТТЫҚ ТӘРБИЕ НЕГІЗДЕРІ

«Ұлт тәрбиесі – ұлт болашағының кепілі» – дейді дана халқымыз. Қазақ халқы бала тәрбиесіне ежелден ерекше мән беріп, оның өн бойына рухани байлықты, адамгершілік қасиеттерді, ұлттық болмыс пен қадір-қасиетті сіңіруге тырысқан. Қазіргі таңда осы киелі тәрбиені жаңғырту – балабақшадан басталуы тиіс. «Тәрбие басы – тал бесік» деген қасиетті қағиданы ұстанған қазақ халқы бала тәрбиесіне ешқашан немқұрайлы қарамаған. Себебі бала – болашақтың иесі, ұлттың жалғасы. Сондықтан да әрбір ата-ана мен тәрбиешіге, әсіресе, балабақшада еңбек ететін педагогке артылар жүк – ауыр, жауапкершілігі – мол. Баланың алғашқы білім мен тәрбиені алатын алтын ұясы – балабақша. Ал сол балабақшада берілетін ұлттық тәрбие – ұлт болашағының рухани өзегі.

Бала – еліміздің ертеңі, ұлттың үміті. Бала неғұрлым ұлттық тәрбиенің нәрімен сусындаса, соғұрлым отансүйгіш, ұлтжанды, парасатты азамат болып қалыптасады. Сол себепті, мектепке дейінгі ұйымдарда ұлттық тәрбиенің берік негізін қалаудың маңызы зор.

Ұлттық тәрбие дегеніміз не?

Ұлттық тәрбие – бұл халқымыздың ғасырлар бойы қалыптасқан салт-дәстүрі, әдет-ғұрпы, тілі мен діні, мәдениеті мен руханияты, өнері мен тұрмысы арқылы ұрпақ бойына сіңірілетін тәрбиелік дүниетаным. Бүгінгі таңда қазақы тәрбиені жаңғыртып, оны баланың санасына сәби шақтан бастап сіңіру – басты міндет.

«Балапан ұяда не көрсе, ұшқанда соны іледі», – деген халық даналығы дәл осыған дәлел. Балабақшада ұлттық тәрбиені сіңіру жолдары:

1. Салт-дәстүрлер мен әдет-ғұрыптарды үйрету:

Балаларға тұсаукесер, бесікке салу, тілашар, сүндет той, наурызкөже секілді дәстүрлерді ойын арқылы таныстырып, олардың мәнін түсіндіру – тәрбие негізі.

«Дәстүрдің озығы бар, тозығы бар», – дегендей, ұлттық құндылықтың асылын баланың бойына дарытқан абзал.

2. Халық ауыз әдебиеті арқылы тәлім беру:

Ертегілер мен аңыздар арқылы батырлыққа, адалдыққа, мейірімге, еңбекқорлыққа тәрбиелеу. Мысалы, «Алдар көсе», «Ертөстік», «Қожанасыр» ертегілері арқылы тапқырлық пен ақылдылыққа үйрету.

«Ертегі – ел қазынасы», «Жақсы сөз – жарым ырыс».

3. Ұлттық ойындар арқылы тәрбие:

"Асық ату", "Арқан тартыс", "Сақина салу", "Теңге алу", "Қыз қуу" сынды ойындар арқылы балалардың дене қимылы дамып қана қоймай, тапқырлық, ептілік, батылдық, ұйымшылдық секілді қасиеттері қалыптасады.

«Ойын – баланың тілі», – дегендей, тәрбие мен білімді ойын арқылы беру – өте тиімді тәсіл.

4. Ұлттық өнермен таныстыру:

Ою-өрнек, зергерлік бұйымдар, ұлттық киімдер мен домбыра, қобыз секілді аспаптармен таныстыру, оларды қолдан жасауға баулу арқылы эстетикалық талғамын арттыру. «Өнерлінің өрісі кең».

5. Қазақтың дастарқан мәдениетімен таныстыру:

Наурызкөже, қымыз, бауырсақ, жент сияқты ұлттық тағамдармен таныстыру арқылы балаларды ұлттың тұрмысымен байланыстыру, салт-дәстүрді сіңіру. «Ас – адамның арқауы».

6. Тіл мен сөйлеу мәдениетін қалыптастыру:

Балаларға мақал-мәтелдер, жаңылтпаштар, жұмбақтар жаттатып, көркем сөйлеуге үйрету арқылы сөз байлығын, ойлау қабілетін дамыту.

«Сөздің көркі – мақал», «Тіл – ұлттың жаны».

Ұлттық тәрбиенің берер пайдасы:

- Баланың ұлттық болмысын, отанға деген сүйіспеншілігін арттырады;
- Салт-дәстүрге, үлкенге құрмет, кішіге ізет сезімдерін қалыптастырады;
- Рухани-адамгершілік қасиеттерді дамытады;
- Тарих пен мәдениетке деген қызығушылықты оятады.

Қорытындылай келе: Ұлттық тәрбие – ұлттың ұлы мұрасы. Қазіргі заманғы жаһандану үдерісінде ұлттық құндылықтарымызды сақтап қалу – әр педагогтың, әр ата-ананың парызы. Сол үшін балабақша қабырғасынан бастап бала бойына ұлттық тәрбие дәнін сеуіп, оны мейіріммен, біліммен суарып отырсақ, болашағымыз – нұрлы, елдігіміз – мәңгі болмақ.

«Елінді сүйсең – ерлік істейсің, тілінді сүйсең – терең ойлайсың, ұлтыңды сүйсең – ұрпағыңды тәрбиеле!» – «Тәрбие тал бесіктен» демекші, балаға берілетін ұлттық тәрбиенің іргесі балабақшада қалануы керек. Ұлтына құрметпен қараған бала елін сүйеді, туған жерін кастерлейді. Ұлттық тәрбиемен сусындаған ұрпақ – ел ертеңінің жарқын кепілі.

«Ел болам десең – бесігіңді түзе» – деп, халқымыз тегін айтпаған.

Ұлт тәрбиесі – ұрпақ аманаты екенін ұмытпайық!

Рыскелдиева Майра Даутбековна

Химия пәні мұғалімі, химия ғылымдарының кандидаты, педагог-сарапшы.

№36 орта мектеп МКМ

Алматы облысы, Іле ауданы, Жапек батыр ауылы

“ТАМАҚ ӨНІМДЕРІНІҢ ХИМИЯЛЫҚ ҚҰРАМЫ ЖӘНЕ ДЕНСАУЛЫҚҚА ӘСЕРІ”

Аннотация: мақалада тамақ өнімдерінің химиялық құрамы мен олардың адам денсаулығына тигізетін әсері жан-жақты талданады. Тағамдық өнімдердің негізгі компоненттері – ақуыздар, майлар, көмірсулар, дәрумендер, минералды заттар және биологиялық белсенді қосылыстар – ғылыми тұрғыдан сипатталып, олардың ағзадағы физиологиялық қызметтері ашып көрсетіледі. Мақалада заманауи тамақтану мәдениетінің ерекшеліктері, дұрыс тамақтанудың ғылыми негіздері және химиялық құрамның өзгерісінен туындайтын аурулардың алдын алу жолдары қарастырылады. Сонымен қатар, зиянды қоспалар мен синтетикалық консерванттардың ағзаға ықпалы, тағам өнеркәсібінде қолданылатын технологиялардың химиялық тұрғыдан талдауы беріліп, денсаулықты сақтау үшін сапалы өнімдерді таңдаудың маңыздылығы атап өтіледі.

Кілт сөздер: тағам химиясы, ақуыз, май, көмірсу, витаминдер, минералдар, тағамдық қоспалар, биохимиялық тепе-теңдік, салауатты тамақтану, зертханалық тәжірибе.

Тамақ өнімдерінің химиялық құрамы – адам өмірінің сапасы мен ұзақтығына тікелей ықпал ететін негізгі факторлардың бірі. Химия ғылымы тағамды тек қана энергия көзі немесе дәстүрлі мәдени элемент ретінде ғана емес, ағзаның тіршілік әрекетін қамтамасыз ететін күрделі биохимиялық жүйе ретінде зерттейді. Әрбір тағам өнімінің құрамында макронутриенттер деп аталатын ақуыздар, майлар, көмірсулар және микронутриенттер деп аталатын витаминдер мен минералды заттар белгілі бір арақатынаста болады. Осы арақатынас бұзылған жағдайда ағзадағы метаболизмдік тепе-теңдік өзгеріп, созылмалы аурулар мен функционалдық бұзылыстар дамуы мүмкін. Сондықтан тағам химиясын түсіну салауатты өмір салтының ажырамас бөлігі болып саналады.

Ақуыздар тірі ағзадағы ең маңызды биополимерлердің бірі. Олардың негізгі қызметі – жасуша мен тіндердің құрылымдық негізін құрастыру, ферменттік процестерді катализдеу, гормондар синтезіне қатысу және иммундық жүйені қалыптастыру. Химиялық тұрғыдан ақуыздар жиырма түрлі аминқышқылынан тұратын жоғары молекулалы қосылыстар. Олардың ішінде сегіз аминқышқыл адам ағзасында синтезделмейді, сондықтан міндетті түрде тағам арқылы түсуі қажет. Бұл аминқышқылдардың тапшылығы өсу процесінің баяулауына, жүйке жүйесінің әлсіреуіне және иммунитеттің төмендеуіне алып келеді. Жануар текті тағамдар – ет, балық, сүт, жұмыртқа – толыққанды ақуыз көзі болып саналады, ал өсімдік текті өнімдердегі ақуыздар көбіне толық емес, сондықтан оларды түрлі комбинацияда қабылдау ұсынылады.

Майлар ағзадағы энергия қоры ретінде ғана емес, жасуша мембранасының негізгі компоненті, гормондардың алғы заты және майда еритін витаминдердің тасымалдаушысы ретінде де ерекше рөл атқарады. Олардың химиялық табиғаты глицерин мен май қышқылдарының күрделі эфирлеріне негізделген. Май қышқылдары қаныққан және қанықпаған болып бөлінеді. Қанықпаған май қышқылдары, әсіресе Омега-3 тобына жататын альфа-линолен, эйкозапентаен, докозагексаен қышқылдары жүрек-қантaмыр жүйесінің саулығын сақтауда, ми жасушаларының жұмысын жақсартуда маңызды. Қаныққан майлардың шамадан тыс көп болуы холестерин деңгейін жоғарылатып, атеросклероз қаупін арттырады. Сондықтан тамақтануда майлардың сапалық құрамына көңіл бөлу аса маңызды.

Көмірсулар – адам ағзасының негізгі энергия көзі. Химиялық құрылымына қарай олар моносахаридтер, дисахаридтер және полисахаридтерге бөлінеді. Глюкоза – жасушалық тыныс алудың басты субстраты, мидағы нейрондар үшін жалғыз энергия көзі болып саналады. Дегенмен рафинадталған қантты шамадан тыс пайдалану инсулин секрециясының тұрақсыздығын тудырып, семіздік, метаболикалық синдром және 2-типті қант диабетінің дамуына әкеледі. Полисахаридтер ішінде крахмал баяу ыдырап, ұзақ уақыт бойы энергия береді, ал тағам талшықтары ішек микрофлорасын қалыпта ұстап, ас қорыту жүйесінің жұмысын жақсартады.

Минералды заттар макро- және микроэлементтерге бөлінеді. Макроэлементтерге кальций, фосфор, натрий, калий, магний жатады. Олар сүйек пен тіс тінінің беріктігін қамтамасыз етеді, жасуша ішілік және сыртылық осмостық қысымды реттейді, бұлшықет жиырылуына қатысады. Микроэлементтерге темір, мыс, мырыш, йод, селен, марганец кіреді. Мысалы, темір гемоглобин молекуласының орталық атомы ретінде оттегіні тасымалдауға жауапты, йод қалқанша безінің гормондарының құрамына кіреді, мырыш көптеген ферменттердің кофакторы болып табылады. Микроэлементтердің жетіспеушілігі немесе артық болуы әртүрлі патологиялық жағдайларға себепкер болуы мүмкін.

Витаминдер – ағзаның ферменттік жүйелерінің маңызды құрамдас бөлігі. А витамині көру процесінде рөл атқарады, D витамині кальций-фосфор алмасуын реттеп, сүйек тінін қалыптастырады, E витамині антиоксиданттық қасиетке ие, ал C витамині коллаген синтезіне қатысып, иммунитетті күшейтеді. B тобының витаминдері көмірсу, май және ақуыз алмасуына қатысып, жүйке жүйесінің қалыпты жұмысын қамтамасыз етеді. Витамин тапшылығы түрлі гипо- және авитаминоздарға, ал шамадан тыс қабылдау гипervитaминозға әкеледі.

Қазіргі тағам өндірісінде өнімдердің сақталу мерзімін ұзарту, дәмі мен түсін жақсарту үшін әртүрлі тағамдық қоспалар пайдаланылады. Консерванттар микроорганизмдердің дамуын тежеп, өнімнің бұзылуын баяулатады, бояғыштар тағамның сыртқы көрінісін тартымды етеді, хош иістендіргіштер оның органолептикалық қасиетін жақсартады. Эмульгаторлар мен тұрақтандырғыштар тағамның құрылымын біркелкі сақтауға мүмкіндік береді. Алайда бұл қоспалардың барлығы рұқсат етілген мөлшерде ғана қауіпсіз. Шамадан тыс немесе бақылаусыз қолданылған жағдайда аллергиялық реакциялар, асқазан-ішек жолдарының бұзылыстары және созылмалы интоксикациялар дамуы мүмкін.

Тағам өнімдерінің химиялық құрамын зерттеу адам денсаулығын сақтау тұрғысынан маңызды. Қазіргі таңда салауатты тамақтану тұжырымдамасы күнделікті рационды энергия шығынына сай құруды, нутриенттердің теңгерімділігін сақтауды, өнделген өнімдерді шектеп, табиғи және жаңа дайындалған тағамдарды тұтынуды ұсынады. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы ересек адамның күнделікті рационында көмірсулардың 50-60%, ақуыздың 15-20%, майдың 25-30% құрауын ұсынады. Сонымен қатар тұз мөлшерін тәулігіне 5 грамнан асырмау, қантты барынша азайту және жеткілікті мөлшерде су ішу ұсынылады.

Химия пәнінің білім беру мазмұнында тағам химиясын оқу оқушыларға денсаулыққа қатысты саналы таңдау жасауға көмектеседі. Сабақ барысында оқушылар тағам өнімдерінің құрамын талдауға арналған сапалық реакциялармен, зертханалық тәжірибелермен танысады, бұл олардың қызығушылығын арттырады және функционалдық сауаттылығын дамытады. Оқушылар тағамдағы ақуызды биурет реакциясы арқылы, майды сүзгі қағазындағы майлы дақ әдісі арқылы,

крахмалды йод ерітіндісімен анықтай алады. Мұндай тәжірибелер нақты өмірмен байланысты күшейтіп, химия ғылымының маңызын сезіндіреді.

Сарапшылардың пікірінше, тамақ өнімдерінің химиялық құрамын қадағалау қоғамдық денсаулық сақтаудың маңызды бөлігі болып саналады. Мектептерде дұрыс тамақтану дағдыларын қалыптастыру ерте жастан бастап семіздік, жүрек-қан тамырлары аурулары, қант диабеті сияқты аурулардың алдын алады. Тамақтану гигиенасы бойынша білім беру тек биология немесе валеология сабағында ғана емес, химия сабағында да жүргізілуі қажет. Бұл оқушылардың аналитикалық ойлауын дамытады, оларды азық-түлік таңдау кезінде саналы шешім қабылдауға үйретеді.

Қорытындылай келе, тамақ өнімдерінің химиялық құрамы мен олардың адам ағзасына әсерін зерттеу – заманауи ғылымның өзекті бағыты. Химия пәні мұғалімдері оқушыларды тек теориялық біліммен ғана емес, практикалық дағдылармен де қаруландырып, олардың тағам өнімдерінің сапасын бағалау қабілетін дамытып, салауатты өмір салтын ұстануға тәрбиелейді. Осы бағыттағы білім беру жұмысы жас ұрпақтың денсаулығын сақтауға, дұрыс тамақтану мәдениетін қалыптастыруға және қоғамда экологиялық, химиялық сауаттылық деңгейін арттыруға үлес қосады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Сейітова Ж.Б. «Тағам химиясы: оқу құралы». – Алматы: Қазақ университеті, 2022.
2. Қалиева Г. «Азық-түлік өнімдерінің биохимиясы». – Астана: Фолиант, 2021.
3. Belitz H.D., Grosch W., Schieberle P. Food Chemistry. – Springer, 2019.
4. Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрлігі. «Салауатты тамақтану жөніндегі нұсқаулық». – Астана, 2023.
5. WHO. Healthy diet: Fact sheet. – Geneva, 2022.
6. Potter N.N., Hotchkiss J.H. Food Science. – Springer, 2018.
7. Омарова Л. «Химия және тағамтану: мектеп оқушыларына арналған оқу-әдістемелік құрал». – Алматы, 2020.

"ХИМИЧЕСКИЙ СОСТАВ ПРОДУКТОВ ПИТАНИЯ И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА ЗДОРОВЬЕ"

Аннотация: в статье всесторонне рассматриваются химический состав пищевых продуктов и их влияние на здоровье человека. Основные компоненты пищевых продуктов — белки, жиры, углеводы, витамины, минеральные вещества и биологически активные соединения — описаны с научной точки зрения, раскрыты их физиологические функции в организме. В статье рассматриваются особенности современной культуры питания, научные основы правильного питания и пути профилактики заболеваний, возникающих вследствие изменений химического состава пищи. Также анализируется влияние вредных добавок и синтетических консервантов на организм, с химической точки зрения рассматриваются технологии, используемые в пищевой промышленности, и подчёркивается важность выбора качественных продуктов для сохранения здоровья.

Ключевые слова: пищевая химия, белки, жиры, углеводы, витамины, минералы, пищевые добавки, биохимическое равновесие, здоровое питание, лабораторный эксперимент.

Ожикенова Жанаргуль Рахметкановна

Биология пәнінің мұғалімі, педагог-сарапшы

"Алматы облысы білім басқармасының Іле ауданы бойынша білім бөлімі" мемлекеттік мекемесінің «№36 орта мектеп» коммуналдық мемлекеттік мекемесі

Алматы облысы, Іле ауданы

«ҚАН ТОПТАРЫ МЕН РЕЗУС-ФАКТОР: ТӘЖІРИБЕЛІК ТАПСЫРМАЛАР ЖҮЙЕСІ»

Аннотация. Мақалада қан топтары мен резус-фактор ұғымдарының биологиялық мәні, олардың адам ағзасындағы рөлі және медициналық тәжірибедегі маңызы қарастырылады. Оқушылардың биология пәнінде аталған тақырыпты меңгеруін жеңілдету мақсатында тәжірибелік тапсырмалар жүйесін құрудың қажеттілігі негізделді. Автор қан топтарының ашылу тарихына, резус-фактордың ашылу кезеңіне қысқаша шолу жасай отырып, тәжірибелік жұмыстарды ұйымдастырудың әдістемелік қырларын талдайды. Мақалада сонымен қатар оқушылардың ойлау қабілетін дамытатын, олардың теориялық білімін тәжірибемен ұштастыратын тапсырмалар үлгілері ұсынылады. Жаңа педагогикалық технологияларды қолдану арқылы қан топтары мен резус-фактор тақырыптарын меңгертудің тиімді жолдары ғылыми-публицистикалық тұрғыдан сипатталады.

Кілт сөздер: қан топтары, резус-фактор, тәжірибелік тапсырмалар, оқыту әдістемесі, биология, педагогикалық технология.

Қан топтары мен резус-фактор ұғымы – биология ғылымындағы аса маңызды тақырыптардың бірі, себебі олар адам ағзасының жеке ерекшелігін айқындайтын және медициналық тәжірибеде шешуші мәнге ие құбылыстар болып табылады. Әлемдік ғылым тарихында ХХ ғасырдың басында австриялық ғалым К. Ландштейнердің қан топтарын ашуы медициналық биологияға түбегейлі өзгеріс әкеліп, адамзат өмірін сақтаудың жаңа мүмкіндіктерін туғызды. Бұған дейін қан құю барысында жиі кездесетін қайғылы жағдайлар енді алдын алынып, трансплантология мен клиникалық гематологияда жаңа дәуір басталды. Ал кейінірек резус-фактордың ашылуы медицинадағы қауіпсіздікті арттыра түсті. Бұл биологиялық құбылыстардың мәнін оқушыларға жеткізу барысында мұғалім тек ақпарат беруші рөлін атқармай, тәжірибелік тапсырмалар арқылы олардың білімін нығайтып, практикалық дағдыларын дамытуды көздеуі қажет.

Қан топтары – эритроциттердің бетінде орналасқан ерекше агглютиногендерге және плазмадағы агглютининдерге байланысты жіктеледі. Төрт негізгі қан тобы бар екендігі белгілі: I (0), II (A), III (B), IV (AB). Әр топтың өзіндік ерекшеліктері, донорлық және реципиенттік үйлесімділік шарттары бар. Бұл тақырыпты тек теория жүзінде баяндап қана қою

жеткіліксіз, себебі оқушы мәселенің практикалық жағын да түсінуі керек. Мәселен, «Егер донордың қаны II топқа жатса, оны қай реципиентке құюға болады?» деген тәжірибелік сұрақ немесе «Анасының қаны I топ, әкесінікі IV топ болса, баланың қаны қандай топта болуы мүмкін?» деген генетикалық сипаттағы тапсырма – оқушыны ойлануға, талдауға және шешім шығаруға жетелейтін пәрменді әдістердің бірі.

Резус-фактор – эритроциттердің мембранасында орналасқан ерекше белок, ол адамның Rh+ немесе Rh– екендігін анықтайды. Бұл ерекшелік, әсіресе жүктілік кезінде үлкен мәнге ие. Егер анасының қаны Rh–, ал ұрықтың қаны Rh+ болса, онда резус-қақтығыс орын алып, нәрестенің денсаулығына қауіп төндіруі мүмкін. Мұндай жағдайларды түсіндіру барысында мұғалім оқушыларға нақты мысалдар келтіріп, медициналық тәжірибеден алынған деректерді ұсынғаны тиімді. Сонымен бірге тәжірибелік тапсырмалар жүйесіне «Анасының қаны резус-теріс, әкесінікі резус-оң болса, бала қандай жағдайда резус-қақтығысқа ұшырайды?» деген сұрақты қосу – оқушының биологиялық білімін өмірлік тәжірибемен байланыстыруға ықпал етеді.

Оқыту барысында тәжірибелік тапсырмалардың бірнеше деңгейін құру тиімді болып табылады. Алғашқы деңгейде қарапайым сәйкестендіру тапсырмалары беріледі: мысалы, қан топтарын және олардың үйлесімділігін кестеге толтыру немесе донор мен реципиент арасындағы сәйкестікті белгілеу. Мәселен, оқушыларға «А тобы қанын қай топтағы адамдарға құюға болады?» немесе «Резус-оң донордың қаны қандай жағдайда құйылады?» деген сұрақтарды кесте арқылы толтыру ұсынылады. Бұл деңгейде сонымен қатар суреттер мен карточкаларды сәйкестендіру тапсырмалары берілуі мүмкін: әр карточкада донор мен реципиенттің қан тобы жазылып, оқушы дұрыс жұпты табуы тиіс. Мұндай тапсырмалар оқушылардың бастапқы білімдерін бекітуге және негізгі ұғымдарды нақты түсінуіне ықпал етеді.

Орта деңгейде оқушылар генетикалық тұжырымдарға негізделген есептерді орындайды: мысалы, ата-аналардың қан тобы бойынша баланың қан тобының ықтималдығын анықтау. Мәселен, «Әкесі – II топ, анасы – III топ, баласының қан тобы қандай болуы мүмкін?» немесе «Әкесі резус-оң, анасы резус-теріс болса, балада резус-қақтығыс туындау ықтималдығы қандай?» деген есептер беріледі. Жоғары деңгейде күрделі өмірлік жағдайларды модельдейтін тапсырмалар ұсынылады: қан құюдың қауіпсіздігін тексеру, резус-қақтығысқа байланысты медициналық шешім қабылдау жағдайын талдау. Мысалы, «Жол апатына түскен науқасқа шұғыл қан құю қажет. Қан тобы – III(B) резус-теріс. Қай донордың қаны сәйкес келеді?» немесе «Жүкті әйел резус-теріс, ал күйеуі резус-оң. Бұл жағдайда дәрігер қандай алдын алу шараларын жасауы керек?» деген тапсырмалар оқушылардың сыни тұрғыда ойлауын дамытады әрі теориялық білімін өмірлік тәжірибемен ұштастыруға үйретеді.

Мұғалім тәжірибелік тапсырмаларды таңдауда оқушының жас ерекшелігін, дайындық деңгейін ескергені жөн. Орта буын оқушылары үшін тапсырмалар ойын түрінде, мысалы, «донорлық банк» ойынын ұйымдастыру арқылы берілуі мүмкін. Мұнда әр оқушы белгілі бір қан тобының иесі ретінде рөл атқарып, қай реципиентке сәйкес келетінін анықтайды. Сонымен қатар «Қан сыйлау эстафетасы» ойынын өткізіп, оқушылардың бір-біріне сәйкестік табу арқылы тізбек құруына мүмкіндік беруге болады. Ал жоғары сынып оқушылары үшін генетикалық есептерді шешу, резус-факторға байланысты проблемалық жағдайларды талдау сынды күрделі тапсырмалар қолданылады. Мысалы, «Отбасылық медициналық карта» тапсырмасында әр оқушыға ойдан шығарылған отбасы мүшелерінің қан топтары беріліп, олардың ұрпағында қан топтарының таралу ықтималдығын есептеу тапсырылады. Сондай-ақ «Дәрігердің шешімі» атты проблемалық жағдаятты талдау барысында оқушылар нақты медициналық шешім қабылдау дағдыларын меңгереді.

Заманауи педагогикалық технологиялар бұл тақырыпты оқытуды барынша қызықты әрі тиімді етуге мүмкіндік береді. Интерактивті тақтада қан топтарының үйлесімділігін көрсететін схемаларды бейнелеу, мультимедиялық презентациялар арқылы резус-қақтығыстың механизмін көрсету, онлайн-симуляциялар арқылы тәжірибелік тапсырмаларды орындау –

мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін айқындайтын әдістердің бірі. Мұндай технологиялар оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, олардың білімін бекітуге зор ықпал етеді.

Қан топтары мен резус-фактор тақырыбын тәжірибелік тапсырмалар арқылы оқыту – оқушылардың теориялық білімін нақты өмірлік жағдаяттармен ұштастырып, оларды медициналық сауаттылыққа баулудың ең тиімді жолы. Бұл бағытта мұғалім тек ақпарат жеткізуші ғана емес, оқушыны ойландырушы, бағыт беруші, жаңа білімді тәжірибемен ұштастырушы рөлін атқарады. Оқушылардың ойлау дағдысын қалыптастыратын, сыни тұрғыда ойлануға үйрететін тапсырмалар жүйесін құру – қазіргі білім беру жүйесінің басты талаптарының бірі. Осы тұрғыдан алғанда, қан топтары мен резус-фактор тақырыбы тек биология ғылымының бір тарауы ғана емес, өмірмен тікелей байланысты, оқушыны болашақ өмірге дайындайтын құнды білім көзі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Жүнісова Қ. А., Сәтімбеков Р. Ә. Адам генетикасының негіздері. – Алматы, 2018. – 240 б.
2. Campbell N. A., Reece J. B. Biology. – 11th ed. – Boston: Pearson, 2017. – 1488 p.
3. Guyton A. C., Hall J. E. Textbook of Medical Physiology. – 14th ed. – Philadelphia: Elsevier, 2021. – 1152 p.
4. WHO. Blood Safety and Availability [Электрондық ресурс]. – 2023. – URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/blood-safety-and-availability> (қол жеткізілген күні: 28.09.2025).
5. Әбілқасымова А. Е., Құдайбергенова К. Т. Қазіргі сабақтағы педагогикалық технологиялар. – Алматы: Қазақ университеті, 2021. – 188 б.

«ГРУППЫ КРОВИ И РЕЗУС-ФАКТОР: СИСТЕМА ПРАКТИЧЕСКИХ ЗАДАНИЙ»

***Аннотация.** В статье рассматриваются биологическое значение понятий группы крови и резус-фактор, их роль в организме человека и значение в медицинской практике. Обосновывается необходимость создания системы практических заданий с целью облегчения усвоения данной темы учащимися на уроках биологии. Автор кратко освещает историю открытия групп крови и этапы изучения резус-фактора, а также анализирует методические аспекты организации практических работ. В статье приведены примеры заданий, развивающих мышление учащихся и способствующих объединению теоретических знаний с практикой. Описываются эффективные способы освоения темы группы крови и резус-фактор с использованием новых педагогических технологий с научно-публицистической точки зрения.*

***Ключевые слова:** группы крови, резус-фактор, практические задания, методика обучения, биология, педагогические технологии.*

Мамырбекова Динара Адиловна

Тәрбиеші, педагог-модератор

Шығыс Қазақстан облысы білім басқармасы Зайсан ауданы бойынша білім бөлімінің
"Балдәурен" бөбекжайы" коммуналдық мемлекеттік қазыналық кәсіпорны

БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Аңдатпа

Бұл мақалада мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту мәселесі қарастырылады. Шығармашылықтың баланың сөйлеу, ойлау және есте сақтау қабілеттерімен қатар, тұлғалық дамуына тигізетін әсері баяндалған. Автор шығармашылықты дамыту жолдарын жас ерекшеліктеріне сәйкес кезеңдерге бөліп талдайды. Сонымен қатар, шығармашылық қабілетті қалыптастыруда бейнелеу өнерінің және ойын әрекеттерінің маңыздылығы көрсетілген. Мақалада баланың шығармашылық белсенділігін арттыруға бағытталған педагогикалық әдіс-тәсілдер мен шарттар да ұсынылған.

***Түйінді сөздер:** шығармашылық, бала дамуы, мектепке дейінгі тәрбие, қабілет, бейнелеу өнері, қиял, эстетикалық тәрбие, шығармашылық ойындар, танымдық қабілеттер.*

Қазіргі әлемде шығармашылық өте жоғары бағаланады. Өкінішке орай, көптеген ата-аналар шығармашылықты баласын тәрбиелеудің, дамытудың және оқытудың маңызды құрамдас бөлігі деп санамайды. Олар баланың сөйлеуіне, ойлауына және есте сақтау қабілетіне баса назар аударуды жөн көреді, кейде қиял мен шығармашылық туралы мүлдем ұмытады. Әрине, алғашқы үш тармақ әр бала үшін өте маңызды, бірақ шығармашылықты толығымен жоққа шығаруға болмайды, оның дамуы дамудың барлық басқа бағыттарымен бір уақытта жүруі мүмкін және болуы керек.

Шығармашылық балалық шақта емес, ересек өмірде маңызды. Бірақ шығармашылық ересек өмірде болуы үшін оның дамуы балалық шақта жүзеге асырылуы керек. Бүгінгі таңда шығармашылық мамандықтардың табысты адамдарының көптеген мысалдарын келтіруге болады: актерлер, әншілер, суретшілер, жазушылар және басқалар. Олар өздерін шығармашылық арқылы жүзеге асырды, жарқын және қызықты өмір сүрді, айналасындағыларды тану және құрметтеу. Әрине, шығармашылық қабілеттер соншалықты айқын көрінуі үшін сізде табиғи бейімділік болуы керек. Шығармашылық қабілеттерін дамыту әр бала үшін қажет екенін ерекше атап өткен жөн. Болашақта ол атақты болмасын, бірақ белгілі бір мәселелерді шешуге шығармашылық көзқарас оған өмірде көмектеседі, оны қызықты тұлға және өмір жолында туындайтын қиындықтарды жеңе алатын адам етеді.

Шығармашылыққа жақын бүлдіршіндер әр түрлі жаңашылдыққа құмар келеді. Негізінде баланың шығармашылық қабілеттері айтарлықтай ерте кезден біліне бастайды. Егер де ата-

ана соны байқап, уақытында дамытуға көмек көрсететін болса, болашақта ол балада қандай да бір дарын пайда болуы мүмкін. Ерте жастан бастап балаларда қабілеттердің алғашқы көрінісін байқауға болады. Оны орындай отырып, бала қуаныш, рахат сезінеді, ол нәтижеге емес, процестің өзіне қызығушылық танытады. Ең қарқынды және айқын қабілеттер 3-4 жастан бастап дами бастайды, ал ерте балалық шақта олардың қалыптасуының жалпы алғышарттары қалыптасады. Сонымен, өмірдің алғашқы үш жылында бала негізгі қозғалыстар мен пәндік әрекеттерді игереді, белсенді сөйлеу қалыптасады. Ерте балалық шақтың аталған жетістіктері мектепке дейінгі жаста дами береді.

Шығармашылық дамудың пайдасы:

- Қиялдай білу;
- Тәуекелге бара алу;
- Ой шапшаңдығы;
- Интуицияның дамуы;
- Эстетикалық құндылықтар;
- Күрделі заттар мен құбылыстарды түсіне білу.

Жасына сай баланың қабілетін қалай дамытқан дұрыс:

- 4 жасқа дейін үнемі баламен бірге жаттығулар мен шығармашылық бағыттағы ойын ойнаңыз;

- 5-6 жастан қиялдау мен елестетуге арналған жаттығуларды орындау қиынға соғады. Бұл жаста көп жағдайда баланың қандай да бір қабілеті байқалып, соны дамытуға бағытталған іс-әрекеттер жасуға болады;

- 7 жастан бастап көбіне кәсіби жаттығулармен айналысқан дұрыс. Мәселен, музыкалық жаттығулар немесе сурет салу мектебіне түсуге болады.

Жалпы қабілеттер екі топты құрайды – танымдық және практикалық. Когнитивті қалыптастыру шындықты танудың бейнелі формаларын қалыптастыруға кіреді: қабылдау, бейнелі есте сақтау, визуалды-бейнелі ойлау, қиял, яғни интеллекттің бейнелі негізін құруға. Танымдық қабілеттер құрылымында орталық орын объектілердің қасиеттерін, олардың жалпы құрылымын, негізгі белгілердің немесе бөліктер мен жағдайлардың арақатынасын көрсететін бейнелер жасау мүмкіндігі болып табылады. Танымдық қабілеттерге, ең алдымен, сенсорлық, интеллектуалды және шығармашылық жатады. Шығармашылық – бұл адамның белсенді, мақсатты әрекеті, нәтижесінде жаңа, ерекше нәрсе пайда болады. Шығармашылық тұлғаны қалыптастыру-қазіргі кезеңдегі педагогикалық теория мен практиканың маңызды міндеттерінің бірі.

Шығармашылық мынада:

- қабілеттер-мүлдем жаңа нәрсені ойлап табу, ойлап табу мүмкіндігі;
- позициялар-өзгерістер мен инновацияларды қабылдау қабілеті, идеялар мен мүмкіндіктермен тәжірибе жасауға ұмтылу, дүниетанымның икемділігі, кемелдікке жету жолдарын үздіксіз іздеу;
- нәтижесінде мүлдем жаңа бейнелер пайда болатын процесс.

Баланың шығармашылық қабілеттерін дамытудың негізгі шарттары:

1. Әрекет балада күшті және тұрақты жағымды эмоциялар тудыруы керек, қуаныш әкелуі керек. Бала өз іс-әрекетінен жағымды қанағат сезімін сезінуі керек, содан кейін оны жүзеге асыруға мәжбүрлемей, өз еркімен ұмтылуға ие болады, бұл әрине, оның жеке басының қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Егер бала кез-келген нәрсеге шынымен қызығушылық танытса, онда көп ұзамай бұл қызығушылықтар мен бейімділіктер баланы толығымен баурап алады, бұл өз кезегінде адамның қабілеттерінің дамуына оң әсер етеді.

2. Қабілеттерді дамыту үшін баланың іс-әрекеті мүмкіндігінше шығармашылық болуы өте маңызды, ал әртүрлі үйірмелер мен секциялар баланың жеке басының қабілеттерін дамытуда үлкен рөл атқарады.

3. Баланың жеке басының қабілеттерін дамыту үшін оның қабілеттерін дамыта отырып, балаларды талапшылдық пен өзін-өзі сынай білуге, қиындықтарды жеңуде табандылыққа

тәрбиелеу керек. Олардың қабілеттеріне, жетістіктеріне дұрыс көзқарасын қалыптастыру өте маңызды.

Мектеп жасына дейінгі баланың шығармашылық қабілеті – бұл кез-келген шығармашылық іс-әрекеттің сәттілігін анықтайтын жеке қасиеттер. Шығармашылық қабілеттерді мектеп жасына дейінгі баланың көптеген қасиеттерінің қорытпасы деп атауға болады. Шығармашылық тәрбиеде ерекше роль бейнелеу өнерінің еншісіне тиеді. Бейнелеу өнері тәрбие құралы ретінде баланың жеке басының жан-жақты қалыптасуына тікелей әсерін тигізеді. Бейнелеу іс-әрекеті кезінде баланың ақыл ойы жетіледі, адамгершілік қасиеттері, жағымды мінез-құлқы ерекшеліктері қалыптасады, көтеріңкі көңіл-күй пайда болады. Олар болмысқа эстетикалық көзқарастарды қалыптастыратын сезімдерге біртіндеп ауысып, күнделікті өмірден, әсемдік пен сұлулықты қабылдау арқылы көркем өнердің алғашқы дағдыларына жаттықтырады.

Балалардың саусақпен, губкамен сурет салып, жұмыс істеуі саусақ моторикасының дамуы және тілінің дұрыс қызмет атқаруына әсер етеді. Баланың жан-дүниесі руханижағынан нәр алып, оның айналадағы ортаны тану мүмкіндігі арта түседі. Алғашында бейнелеу өнерінің түрлері туралы түсініктер беріледі. Сурет салуға бейімдеу арқылы мүсіндеу, жапсыру арқылы сәндік қолданбалы өнерге, құрастыру сабағы арқылы сәулет өнерінің қыр-сыры жайында алғашқы түсінік беріледі.

Балалардың шығармашылық қиялы мен қабілетін дамыту, олардың практикалық дағдыларын иемденуі сәбилік кезеңнен басталады. Балалар тілді меңгере отырып, заттарды, олардың қасиеттері, белгілері туралы білімді игере бастайды. Мектепке дейінгі балаларға арналған көркем шығармалар баланы шынайы болмысты нақты әрекетімен таныстыра отырып, оны көркемдеп, баяндап, баланың сөздік қорын молайтып, тілін байытады, көркем өнерге қызығушылығын арттырып, шығармашылық қабілеттерінің ашылуына мүмкіндік береді.

Қорытынды

Баланың шығармашылық қабілеттерін дамыту – оның толыққанды тұлға ретінде қалыптасуының маңызды бөлігі. Шығармашылық тек өнер саласымен шектелмей, баланың ойлау, елестету, сезіну қабілеттерін де дамытады. Балалық шақта қалыптасқан шығармашылық көзқарас болашақта кез-келген салада табысты болуға мүмкіндік береді. Ата-аналар мен педагогтер баланың табиғи бейімділігін байқап, оны дер кезінде қолдап, дамытса, бала бойындағы шығармашылық әлеует толық ашылады. Ерте жастан шығармашылықты дамыту арқылы баланың дүниетанымы кеңейіп, өмірге деген қызығушылығы артады. Бұл үрдісте бейнелеу өнері, еркін ойын, шығармашылық тапсырмалар мен әдеби шығармалар маңызды рөл атқарады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Аймағамбетова, Қ. Эстетикалық тәрбие негіздері / Қ. Аймағамбетова. — Астана: Білім, 2017. — 168 б.
2. Әбенова, З.Ш. Баланың шығармашылық қабілеттерін дамыту жолдары / З.Ш. Әбенова. — Алматы: Мектеп, 2020. — 112 б.
3. Бабаева, З.А. Балалар психологиясы мен педагогикасы / З.А. Бабаева, И.М. Мұқанов. — Алматы: Дарын, 2021. — 224 б.
4. Жарықбаев, Қ. Психология негіздері / Қ. Жарықбаев. — Алматы: Санат, 2018. — 256 б.
5. Мұқанова, К.Ж. Мектепке дейінгі балалар психологиясы / К.Ж. Мұқанова. — Астана: Ұлағат, 2019. — 148 б.
6. Сағындықова, А.Ж. Мектеп жасына дейінгі балалардың бейнелеу өнері арқылы шығармашылық қабілеттерін дамыту / А.Ж. Сағындықова // Педагогика және психология. — 2022. — №4. — Б. 47–52.

Дидарбекова Кулайхан Айдаровна

Тәрбиеші

"Балбөбек" бөбекжай-бақшасы

Жамбыл облысы, Тұрар Рысқұлов ауданы, Луговой ауылы

БАРЛЫҚ ТӘРБИЕ МЕН БІЛІМНІҢ ЕҢ АЛҒАШҚЫ БАСПАЛДАҒЫ – БАЛАБАҚША

Аңдатпа

Бұл мақалада ерте жастағы балалардың дамуы мен мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың маңыздылығы жан-жақты қарастырылады. Ерте балалық шақ – баланың физикалық, тілдік, әлеуметтік және эмоционалдық дамуының ең сезімтал кезеңі екені аталып өтіп, бұл жастағы дұрыс ұйымдастырылған тәрбие мен білім болашақ табысты дамудың негізі ретінде сипатталады. Мақалада мектепке дейінгі білім берудің мемлекеттік стандартының ерекшеліктері, балабақшадағы тәрбиенің тұлғалық маңызы және осы саладағы шешілмеген мәселелер сөз болады. Сонымен қатар, автор қазіргі заман талабына сай мектепке дейінгі тәрбие мен білім беру жүйесіне қойылатын талаптарды, кадрлық қамтамасыз ету, оқыту бағдарламалары мен балалардың денсаулығын сақтау мәселелерін де көтереді. Мақалада баланың тұлға ретінде қалыптасуы мен ұлттық дамудың стратегиялық факторлары ретінде мектепке дейінгі тәрбиенің рөлі ерекше көрсетілген.

***Кілт сөздер:** ерте балалық шақ, мектепке дейінгі тәрбие, даму кезеңі, білім беру стандарты, тұлғалық даму, инклюзивті білім, балабақша, ұлттық даму, педагогикалық процесс, әлеуметтік жауапкершілік.*

Ерте жас - ең сезімтал кезең. Ол физикалық, тілдік, әлеуметтік және эмоционалдық дамудың жылдам өзгеруімен сипатталады. Мидың елеулі, шешуші дамуы бала алты-жеті жасқа толғанға дейін және әсіресе өмірінің алғашқы үш жылында негізгі жүйке байланыстары қалыптасқан кезде болады. Сонымен қатар жас балалар өте осал, әлсіз топ саналады. Нашар күтім, жетіспеушілік, дұрыс тамақтанбау, немқұрайлылық және зорлық-зомбылық балаға теріс әсер етеді және жарақаттайды, көбінесе қайтымсыз әсерге ие.

Мектеп жасына дейінгі балаларды тәрбиелеу мен оқыту дұрыс ұйымдастырылса, баланың жеке басының негізгі қасиеттері (ойлау, есте сақтау, зейін, қиялдау және сөйлеу) дер кезінде қалыптасады. Олар балаға тек бастауыш мектепте ғана емес, сонымен қатар дамудың кейінгі кезеңдерінде де табысты оқуға мүмкіндік береді. Басқаша айтқанда, мектепке дейінгі жаста алғанымыз кейінгі өмірімізге әсер етеді.

Мектепке дейінгі білім берудің мемлекеттік стандартын басқа білім беру стандарттарымен салыстыратын болсақ, ол білім алушылардың білім, білік, дағдыларының мемлекеттік білім стандартының талаптарына сәйкестігі бойынша аралық және қорытынды аттестациядан өтуді негіздемейтіндігін атап өтуге болады.

Ол мектеп жасына дейінгі балалық шаққа қатысты педагогиканың техникалық аспектілеріне ғана емес, сонымен бірге берік идеологиялық негізге бағытталды. Оның маңызы тек пайдалылық мәдениетінің ғана емес, сонымен бірге ізеттілік мәдениетінің де маңызды құрамдас бөлігі ретінде әлдеқайда кеңірек қарастырылды. Бұл - жалпы білім берудің дербес буыны ретінде балабақшалардағы тәрбиенің құндылығы мен оқшаулануын арттыруға жасалған елеулі қадам.

Педагогикалық әсерді «мұғалім-бала» біржақты ықпалынан «бала – ересектер – құрдастар» жүйесіндегі неғұрлым көп қырлы және көлемді өзара әрекеттестікке өзгерту мектепке дейінгі тәрбиеде жаңа психодидактикалық парадигманы орнатуды көздейді. Мектепке дейінгі тәрбие туралы бұл көзқарасты жаңа деп айтуға болмайды, бірақ оны

мемлекеттік білім беру стандарты деңгейінде бірден-бір шынайы деп тану мектепке дейінгі ұйымның қызметінде терең сындарлы өзгерістерге әкеледі.

Мектепке дейінгі білім беруді дамытудың негізгі бағыттары бүгінгі таңда қазіргі қоғам дамуының маңызды стратегиялық көзі ретінде қарастырылатын және басым ұлттық жобалардың бірі болып табылатын білім беруді жаңғыртудың негізгі міндеттеріне сәйкес қалыптасады, дамиды және қызмет етеді. Мектепке дейінгі білім беруді дәстүрлі түрде де, жаңа формада да дамыту – мемлекеттің басты міндеттерінің бірі.

Мектепке дейінгі тәрбие – тәрбиенің алғашқы сатысы. Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында баланы тәрбиелеу мен дамытуға жағдай жасалған. Мұнда адамның болашақ өмірінің негізі қаланады, мектеп жасына дейінгі балалардың тұлғалық, интеллектуалдық, физикалық, көркемдік, эстетикалық және шығармашылық дамуы қамтамасыз етіледі. Бұл жаста баланың алғашқы рухани құндылықтары, дүниетанымы мен кең ауқымды қызығушылықтары қалыптасады. Оның жеке мәдениетін қалыптастыру бала үшін оның шағын Отаны болып табылатын бірегей кеңістіктің мәдениетпен танысу процесінде дүниеге құндылық қатынас тәжірибесін дамытуды білдіреді. Балалар ұжымында бала құрдастарымен адами қарым-қатынастың баға жетпес тәжірибесін алады. Сонымен, мектепке дейінгі ұйымда тұтас тұлғаны тәрбиелеу, өмірлік ұстанымын, сыртқы әлеммен қарым-қатынас формаларын қалыптастыру жүзеге асырылады.

Мектепке дейінгі білім беру саласында көптеген мәселелер бар. Бұл - бір жағынан бұл мәселеге саяси деңгейде көңіл бөлмеу. Екінші жағынан, бұл - әрине, республикалық бюджеттердің қалыптасуына елеулі әсерін тигізіп отырған қаржылық-экономикалық дағдарыс. Бұл жерде ең бастысын түсіну керек: мектепке дейінгі тәрбие (0 жастан 6 жасқа дейін) ұлттардың гүлденуі мен әл-ауқатының кепілі. Сонымен қатар адам кәмелеттік жасқа жеткенде инвестицияның ақталатынын ұмытпағанымыз жөн. Сондықтан жас балаларды тәрбиелеу мен оқыту жалпыға қолжетімді және сапалы болуы керек.

Білім беру мақсаттарына қол жеткізу үшін негізгі жауапкершілік жүктелетін ұлттық үкіметтер әрбір баланың мектепке барар алдында тиісті даму деңгейіне жетуін қамтамасыз етуі керек. Сапа мыналарға байланысты: жас ерекшеліктеріне сәйкес оқу бағдарламалары, ойын мүмкіндіктерінің, кітаптардың және басқа оқу материалдарының болуы, әлеуметтік ынталандыру, денсаулық, тамақтану және санитария. Сондай-ақ әртүрлі деңгейде балалармен жұмыс істеуге дайындалған мұғалімдердің жеткілікті саны қажет.

Ғылыми зерттеулер көрсеткендей, мектепке дейінгі жаста сапалы білім алған балалар, әдетте, жоғары оқу орындарында оқуын жалғастырады. Олар жұмыс тауып қана қоймай, жоғары жалақы алады. Тиісінше, олар жинақтап, әлеуметтік қамсыздандыру жүйесіне көбірек үлес қосады. Сондықтан балалардың мектепке дейінгі тәрбиесіне қамқорлық жасау оларды келешекте қиыншылықтар мен қылмыстық қауіптерден сақтайды.

Бұл тақырып көбінесе ұлттық даму жобаларынан тыс қалады. Күрделілігі анық бұл міндет әртүрлі министрліктер, ведомстволар мен ұйымдардың құзыретіне жатады. Көптеген елдер үш жасқа дейінгі балаларды тәрбиелеу мен оқыту үшін саяси деңгейде қажетті шараларды қабылдамайды, дегенмен бұл мәселе - өте өзекті. Сондай-ақ үкіметтер мектепке дейінгі және гендерлік теңдікке аз көңіл бөлетіні анық.

Бүгінгі таңда әлем «Болмыс сананы анықтайды» деген ұғымнан «Сана болмысты анықтайды» деген анықтамаға көшуде, бұл шындықты түсінуден қорқады, бірақ оны өзінің болмысының жаңа іргетасы ретінде танудың болмай қоймайтындығымен бетпе-бет келіп отыр.

Қазақстанда мектеп жасына дейінгі балаларды тәрбиелеу мен оқытуға үлкен көңіл бөлінуде. Біріншіден, әрбір қазақстандықтың мемлекеттік мектепке дейінгі білім алуға құқығы бар. Екіншіден, өңірлік және жергілікті деңгейде тиісті құқықтық актілер әзірленіп, олар білім берудің түрлі аспектілеріне қатысты. Үшіншіден, бала дамуының әртүрлі ерекшеліктеріне сәйкес келетін жалпы дамытушылық, компенсаторлық, аралас – мектепке дейінгі білім беру мекемелерінің алуан түрлі желісі бар.

Мектепке дейінгі білім беру жүйесі бүгінгі күні балалардың денсаулығын нығайту және сақтау факторларының бірі ретінде қарастырылады. Баланы балабақшаға орналастыру және онда оған тиісті күтім, оның ішінде тамақтану және дене шынықтыру тұрғысынан қамтамасыз ету кепілдіктерін бермейінше туу көрсеткішінің өсуін күту мүмкін емес.

Білім – ғаламның бір бөлшегі саналатын адамның тұрақты міндеті. Демек, адамзаттың жер бетінде өмір сүруінің негізгі формасы тұтынушылық қоғам түрінде емес, білім беру қоғамы түрінде болуы керек. Демек, білім мен өзін-өзі тәрбиелеу – бұл дүниеде туылу нәтижесінде пайда болған әрбір адамның басты міндеті.

Тәрбие – адамның дүниеге келу мақсаты.

Мектепке дейінгі тәрбие жалпы қоғам өмірінің, сондай-ақ әрбір жеке адамның өміріндегі тәрбиелік кезең тізбегінің маңызды буындарының бірі болды және болып қала береді.

Қорытынды

Мектепке дейінгі тәрбие – адамның тұлғалық, зияткерлік және рухани дамуының негізі қаланатын өмірлік маңызы зор кезең. Ерте жастан берілетін сапалы тәрбие мен білім баланың келешектегі табысты өмір сүруіне, қоғамға белсенді әрі жауапты мүше болып қалыптасуына тікелей әсер етеді. Сондықтан мектепке дейінгі білім беру жүйесі тек педагогикалық қана емес, сонымен бірге әлеуметтік, мәдени және ұлттық маңызы бар сала ретінде қарастырылуы тиіс.

Мақалада көрсетілгендей, ерте жастағы баланың дамуына жағдай жасау – мемлекеттің басты стратегиялық міндеттерінің бірі. Бұл – сапалы білім беру бағдарламаларын, қолайлы психологиялық орта мен тәжірибелі мамандарды қажет ететін жүйелі процесс. Сонымен қатар баланы тәрбиелеуде отбасымен тығыз байланыс орнату, мәдени құндылықтарды, дәстүр мен рухани мұраны сақтай отырып, жан-жақты қолдау көрсету қажет.

Мектепке дейінгі тәрбиеге қатысты тиімді саясат жүргізу, қаржыландыру мен кадрлық қамтамасыз ету, мазмұндық және әдістемелік жаңарту сияқты мәселелерді шешу – ұлттың болашағы үшін маңызды инвестиция болып табылады. Осылайша, мектепке дейінгі тәрбие мен білім беру сапасын арттыру – қазіргі қоғамның басты басымдығы және өркениетті дамудың кепілі болуы тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Астана: ҚР БҒМ, 2020.
2. Сәбетова, Ж. Ж. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың теориясы мен әдістемесі. – Алматы: Қазақ университеті, 2019. – 204 б.
3. Сарсенбаева, Г. Мектепке дейінгі білім берудегі инновациялық технологиялар. // Педагогика және психология. – 2021. – №4 (49). – Б. 55–59.
4. Мұхамбетжанова С.Р. Мектепке дейінгі білім беруде тұлға дамуының ерекшеліктері // Білім. – 2020. – №1. – Б. 12–16.
5. Виготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. – Москва: Педагогика, 1991. – 96 с.
6. Жумабаева А. Балаларды ерте жастан тәрбиелеудің маңызы // Мектепке дейінгі білім. – 2022. – №3. – Б. 22–25.
7. ЮНЕСКО. Мектепке дейінгі білім беру саласындағы жаһандық мониторинг есебі. – Париж: ЮНЕСКО баспасы, 2020.
8. Храпченков, Г. М. Теория и методика дошкольного воспитания. – Москва: Академия, 2018. – 320 с.

Мадиева Азия Ахатаевна

Учитель русского языка и литературы

КГУ «Гуманитарно-экономическая школа-лицей имени Н.Островского» государственного учреждения «Отдел образования по Сарканскому району
Управления образования области Жетісу»

ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ ПОСРЕДСТВОМ РАБОТЫ С ТЕКСТОМ

Вхождение Казахстана в единое образовательное пространство, расширение сотрудничества в сферах экономики и культуры ставит перед обществом проблему формирования грамотной личности, владеющей несколькими языками. В настоящее время сложилась модель непрерывного обучения казахскому, русскому и английскому языкам, которая начинается с дошкольного возраста и продолжается в школе, а школа берет на себя комплексно-социализирующую функцию, т.е. ученика нужно подготовить к жизни в современном обществе. Выпускник школы должен свободно владеть языком, уметь общаться с различными людьми в различных ситуациях, испытывая при этом чувство комфорта, уверенности в себе.

По мнению известного лингвиста и психолога А.А. Леонтьева, для полноценного общения человек должен располагать целым рядом умений: быстро и правильно ориентироваться в условиях общения, уметь спланировать свою речь, правильно выбрать содержание, найти адекватные средства выражения мысли и обеспечить обратную связь. Поэтому формирование умений связно изложить мысли в устном и письменном виде, анализировать и совершенствовать написанное, умение цивилизованно высказать мнение по обсуждаемому вопросу, быть тактичным и убедительным в дискуссии - одно из самых важных направлений в развитии речемыслительной деятельности учащихся. Практика показывает, что у учащихся очень часто отсутствует коммуникативная мотивация, что мешает осуществить обучение языку как средству общения.

Формирование коммуникативной компетенции на уроках русского языка мной понимается как воспитание учащегося, ориентированного через свою культуру и язык на другие, то есть заинтересованного в изучении русского языка и литературы и других мировых языков и культур.

Наиболее эффективной формой в данном направлении я посчитала работу с текстом на уроках русского языка как одно из условий развития творческого потенциала учащихся, пополнения их словарного запаса, улучшения качества речи. Текст – это основа создания на уроках русского языка развивающей речевой среды. Именно текст - основной компонент структуры учебника по русскому языку и литературе в национальной школе, именно через текст реализуются все цели обучения в их комплексе: коммуникативная, образовательная, развивающая, воспитательная.

Изучая литературу по своей проблеме, я узнала о многих формах и методах организации работы с текстом. Это такие формы и методы как:

- комплексная работа с текстом;
- лингвостилистический анализ текста;
- сочинение-рассуждение;
- редактирование текста;
- различные виды диктантов;
- работа с текстами-миниатюрами;
- составление синквейнов к тексту;
- коммуникативные и игровые ситуации.

Обучение речи начинается с прослушивания текста. Значимость данного вида речевой деятельности заключается в том, что она дает возможность учащимся понимать содержание текста. Основным методом в совершенствовании умения воспринимать текст является анализ текста. Для этого в учебниках имеются специальные задания на озаглавливание текста, выявление идейного смысла, объяснение семантики некоторых слов, на анализ языковых средств. Центральным вопросом анализа текста является вопрос «почему»?

Развитию навыков аналитического рассмотрения текста способствуют вопросы типа: «Почему рассказ (текст) так назван?», «Как бы вы озаглавили данный рассказ (текст)? «Что нового вы узнали из текста»? «Какова главная мысль текста»? и т.п. Определение идеи, ее осмысление делают текст более интересным. Например, в 7 классе, перед тем как начать работу с текстом я ознакомила с планом анализа текста.

1. Прочитайте текст.
2. Придумайте к нему свой заголовок.
3. Определите стиль текста
4. Определите тип текста
5. Определите жанр текста
6. Определите тему текста
7. Сформулируйте идею текста (что хотел сказать автор, зачем он создал этот текст)

Помните, что идеей можно назвать не только выражение определённой мысли, но и передачу какого-то чувства, настроения, состояния.

8. Каково ваше впечатление от текста?

Систематическое ведение такой работы я думаю, будет способствовать более глубокому пониманию содержания текста, его идейного смысла.

Формирование и развитие навыков устной монологической речи осуществляется на основе понимания учащимися содержания и структуры текста. Наиболее эффективные виды упражнения: составление словосочетания, предложений, ответы на вопросы по содержанию текста, пересказ содержания текста (полно, кратко) на родном языке, подготовка интервью на заданную тему и др.

Текст как тематическое, смысловое, стилевое, структурное и грамматическое единство. Умение определять тему, основную мысль текста, находить взаимообусловленные смысловые части текста, средства их связи между собой, средства связи отдельных предложений, входящих в состав текста.

К таким общим коммуникативным умениям относятся:

- умение раскрывать тему и основную мысль создаваемого текста;
- умение собирать и систематизировать материал, на основе которого будет создано высказывание (это умение предполагает умение продумывать содержательный план текста);
- умение строить высказывание в определенной композиционной форме (речевом жанре), например, в жанре невыдуманного рассказа, репортажа, в форме портретных зарисовок и т.д.
- умение отбирать оптимальные с точки зрения речевой задачи и условий общения языковые средства;
- умение править, совершенствовать написанное (последнее относится к коммуникативным умениям письменной речи).

Примерные вопросы и задания комплексной работы с текстом:

1. Определите тему и назовите основную мысль текста. Выпишите ключевые слова (словосочетания), которые отражают тему текста.

2. Озаглавьте текст (объясните смысл названия). На что указывает заглавие: на тему или на основную мысль текста? (Предложите свои варианты названия). Как проявляется взаимодействие названия и текста?

3. Определите стиль текста. Докажите свое мнение. Как доказать, что это текст художественного (публицистического) стиля? Какие средства художественной образности используются автором (если анализируется художественный текст)?

4. Докажите, что это текст. Какова роль первого (последнего) предложения?

5. Каким типом речи (повествованием, описанием, рассуждением) является данный текст? Докажите.

6. Какие средства связи между предложениями используются в тексте (одном абзаце)? Какой способ связи между предложениями в этом тексте?

7. Объясните, пользуясь словарем, значение выделенных слов.

8. Подберите к выделенным словам синонимы (антонимы). Чем различаются слова, входящие в ряд синонимов? Почему из ряда синонимов в тексте используется именно данное слово?

9. Найдите в тексте (если есть) синонимы, антонимы, слова, употребленные в переносном значении и слова, стилистически окрашенные (высок., книжн., разг., офиц.). какова их роль в тексте?

10. Найдите в тексте два-три многозначных слова. В каких значениях они употреблены? Докажите, что эти слова многозначные.

11. Найдите в тексте заимствованные слова (диалектизмы, профессионализмы, архаизмы, фразеологизмы). Объясните их значение.

12. Составьте план к тексту, подготовьтесь к его пересказу (устному или письменному; напишите изложение: подробное, сжатое или выборочное).

13. Произведите на материале текста разные виды разбора.

14. Проанализируйте орфографию и пунктуацию текста. Сгруппируйте орфограммы и пунктограммы, объясните их.

Данные вопросы и задания являются примерными и могут быть дополнены в зависимости от особенностей текста и изучаемой грамматической темы, например:

1. Прочитайте текст. Изложите его основное содержание, заменяя диалог монологической речью.

2. Спишите текст, вставляя пропущенные буквы. Укажите разряд и падеж прилагательных. Подчеркните их как члены предложения. Сделайте вывод о синтаксической функции прилагательных.

3. Спишите, раскрывая скобки. Укажите разряд местоимений. Найдите возвратное местоимение.

4. Прочитайте текст. Определите его основную мысль. Выпишите глаголы в составе словосочетаний. Укажите время, обозначьте личные окончания глаголов. Выделите их основу. Запишите отдельно глаголы в неопределенной форме и определите их основу .

5. Какие языковые средства помогают автору выразить свое отношение, оценку? .

6. Какова роль в тексте повторяющихся слов? Докажите, что повтор слов в тексте является оправданным.

Текст является самой крупной единицей языка и одновременно единицей речи. Именно поэтому текст рассматривается и как дидактическая единица в методике преподавания русского языка. Одновременно текст имеет ярко выраженную идею, которая раскрывается через его содержание. Таким образом, правильно подобранный текст несет в себе и важную воспитательную функцию.

Формирование коммуникативной компетенции посредством работы с текстом не только помогает подготовиться к успешной сдаче выпускного экзамена, но и способствует разностороннему развитию языковой личности ученика. Школа призвана развивать способность школьника реализовать себя в новых динамичных социально-экономических условиях, адаптироваться к различным жизненным обстоятельствам.

Журналдың құрылтайшысы және иесі:
«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығы.

Учредитель и собственник журнала:
Научно-методический центр «KEMENGER», относящийся к индивидуальному предпринимателю «BAYANDY».

*Журнал 2023 жылдың желтоқсан айынан бастап жарық көруде.
Басылым айда 4 рет шығады.*

Журнал Қазақстан Республикасының Ақпарат және Қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитеті 2023 жылғы 27 қазандағы Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ35VPY00080588 берілген.

*Журнал издается с декабря 2023 года.
Периодичность выпуска — 4 раза в месяц.*

Журнал выдан комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан № KZ35VPY00080588 о постановке на учет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания от 27 октября 2023 года.

Құрметті оқырмандар мен авторлар!
Журналда жарияланған материалдар редакцияның көзқарасын білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің анықтығына, сондай-ақ стилистикалық қателерге авторлар жауапты. Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды. Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Уважаемые читатели и авторы!
Опубликованные в журнале материалы не отражают точку зрения редакции. Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях, а также за стилистические ошибки несут авторы. Перепечатка материалов, опубликованных в журнале, допускается только с согласия редакции. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы.

Мекенжайы:
100012, Қарағанды қ.,
Н. Назарбаев даңғ., 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Басуға 29.09.2025 ж. қол қойылды.

Наш адрес:
100012, г. Караганда,
пр. Н. Назарбаева, 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Подписано в печать 29.09.2025 г.

Пішім 60*90 1/8
ш.б.т. - 26. RISO басылым.
Таралымы - 50 дана.

Формат 60*90 1/8
усл.печ.л. - 26. Печать RISO.
Тираж - 50 экз.

«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығының полиграфиялық қызметтер бөлімінде басылып шығарылды.

Отпечатано в полиграфическом отделе НМЦ «KEMENGER» ИП «BAYANDY».

ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY

Ахмет Байтұрсынов

Бібырай Алтынсарин

Мектептің жаны – мұғалім. Мұғалім қандай болса, мектеп сондай болмақшы. Яғни, мұғалім білімді болса, ол мектептен балалар көбірек білім алып шықпақшы. Солай болған соң, ең әуелі мектепке керегі – білімді, педагогика, методикадан хабардар, жақсы оқыта білетін мұғалім.

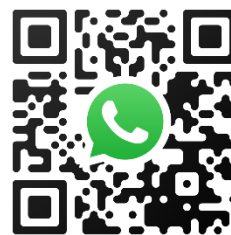
Мен үшін жақсы мұғалім бәрінен де артық, өйткені мұғалім — мектептің жүрегі.

Жай мұғалім хабарлайды,

Жақсы мұғалім түсіндіреді,

Керемет мұғалім көрсетеді.

Ұлы мұғалім шабыттандырады.

QR-кодты сканерлеу арқылы бізбен тікелей байланысқа шыға аласыз.

Вы можете связаться с нами напрямую, отсканировав QR-код.